

Nr 320.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m.; given Stockholms slott den 15 maj 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

G U S T A F.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:ts Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 maj 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och jordbruksdepartementen anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan under femte huvudtiteln, punkterna 19—22, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1942/43 beräkna

dels till Statens byggnadslånebyrå ett förslagsanslag av 120,000 kronor,

dels till Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 5,000,000 kronor,

dels till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor,

dels ock till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

Kungl. Maj:t har vidare i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, å kapitalbudgeten beräkna

dels under Kapitalinvesteringar, Statens utlåningsfonder till

1) Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett reservationsanslag av 20,000,000 kronor,

2) Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor,

dels ock under Kapitalinvesteringar, Fonden för låneunderstöd till

1) Lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor,

2) Lån för bostadsförbättringsverksamhet ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

Jag anhåller nu att till fortsatt behandling få upptaga hithörande spörsmål.

Bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer.

Nuvarande bestämmelser.

[*Dels* kungörelse den 4 september 1935 (nr 512) om lån och bidrag av statsmedel för beredande av hyresbostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer, ändrad genom kungörelser den 27 maj 1938 (nr 246), den 28 juni 1940 (nr 668) och den 28 juni 1941 (nr 628), *dels* kungörelse den 27 maj 1938 (nr 247) om lån och bidrag av statsmedel för beredande av bostäder i egnahem åt mindre bemedlade, barnrika familjer, ändrad genom kungörelse den 28 juni 1941 (nr 629), *dels* kungörelse den 28 juni 1941 (nr 630) angående räntefoten för bostadsanskaffningslån ur lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer, *dels ock* kungörelse den 28 juni 1941 (nr 631) om ändrade föreskrifter angående räntefoten för under budgetåret 1940/41 slutligt beviljade bostadsanskaffningslån ur lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer.]

Lån och bidrag enligt förstnämnda båda författningar utgå såväl i stad som å landsbygd. För hyresbostäderna gäller dock, att kungörelsen är tillämplig å den egentliga landsbygden allenast då särskilda skäl därtill äro.

Centralorgan för verksamheten är statens byggnadslånebyrå. Kommunalt förmedlingsorgan är, där ej annat beslutas, drätselkammare respektive kommunalnämnd.

I fråga om hyresbostäder, förvalta de av kommun eller allmän-

nyttigt företag, beviljas bostadsanskaffningslån för nybyggnad eller förvärv och förbättring av äldre fastighet. Lånen, som före den 1 juli 1941 utgingo med högst 45 procent av värdet å fastigheten (eller tomträdden), sedan däri från avräknats värdet å tomten, utgå numera med högst 95 procent av angivna värde. Som säkerhet för lånet skall lämnas första in-teckning i fastigheten eller tomträdden. Låneräntan är fast och bestämmes särskilt för varje budgetår beträffande de lån, som därunder kunna komma att beviljas. För närvarande utgör låneräntan 3.25 procent. De nuvarande ränteregler-na tillkommo med ingången av budgetåret 1941/42. Dessförinnan gällde, att räntan — som även då var fast — skulle bestämmas till lägst medelräntan för statens upplåning av obligationer under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats, med tillägg av en fjärdedels procent. — Bostadsanskaffningslån till hyreshus skall till ena hälften utgöra en stående del och till andra hälften en amorteringsdel, varå amortering sker från en av byggnadslånebyrån bestämd dag. Amorteringstiden är 40 år i fråga om nybyggnad av sten samt 30 år i fråga om nybyggnad av trä. Beträffande äldre byggnad bestämmes amorteringstiden med hänsyn till byggnadens ålder och beskaffenhet.

Kommunen skall i mån av behov sörja för finansieringen av den del av fastighetskapitalet, som överskjuter det genom statslånet erhållna. Vidare skall kommun ställa tomt till förfogande samt gentemot staten ansvara för den förlust, som kan uppkomma genom försummad hyresbetalning.

Bostadsanskaffningslån till e g n a h e m utgår med 90 procent av ny- eller ombyggnadskostnaden. I stadssamhällen har kommunen att tillhandahålla tomt; i anskaffningskostnaden inräknas därför icke värdet av tomten. På landsbygden, där kommunen icke är förpliktad att ställa tomt till förfogande, inräknas däremot tomtvärdet i anskaffningskostnaden. När kommunen ställer tomtmark till förfogande (eller däremot svarande kapitalbelopp), skall bostadsanskaffningslån utgöra till en tredjedel en stående del, varå utgår ränta, och till återstoden en amorteringsdel, som skall amorteras inom tjugo år. När kommunen icke tillhandahåller tomt, skall lånet till två niondelar utgöra en räntefri stående del, till likaledes två niondelar en stående del, varå ränta utgår, och till återstoden en amorteringsdel med tjugo års amorteringstid. Den räntefria stående delen kan, där icke särskilda omständigheter till annat föranleda, av byggnadslånebyrån efterskänkas efter amorteringstidens utgång. Den räntebärande stående delen må efter amorteringstidens utgång uppsägas till betalning; i varje fall skall denna del vara återbetald inom tio år från det sista inbetalningen å amorteringsdelen bort fullgöras. Å den icke räntefria delen av bostadsanskaffningslån till egnahem utgår ränta efter en fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot; reglerna härom äro desamma, som gälla för bostadsanskaffningslån till hyreshus.

I fråga om kommunens ekonomiska medverkan gäller — utöver den nämnda olikheten i skyldighet att ställa tomt till förfogande — att i stadssamhällen kommunen skall ansvara för hela den förlust, som kan uppkomma å lånet till följd av att egnahemmet sjunker i värde genom vanvård eller att lån-

tagaren underlåter att erlægga annuitet. På landsbygden gäller detta ansvar endast under den tid, familjebidrag utgår; därefter ansvarar kommunen blott för en fjärdedel av nämnda förlust. Gränsdragningen mellan »stadssamhäl- len» och »landsbygd» bestämmes i tveksamma fall av byggnadslånebyrån. Efter Kungl. Maj:ts medgivande kunna lån i särskilda fall förmedlas av enskilt företag, varvid de för stadssamhällen gällande villkoren skola tillämpas.

Byggnad innehållande hyreslägenheter för här ifrågavarande ändamål skall vara av lämplig typ och storlek, ha tillgång i närmaste grannskapet till lek- plats för barn samt bör, i fråga om större nybyggda flerfamiljshus, va- ra försedd med lekstuga. Byggnad för eget hem skall vara enfamiljs- hus av lämplig typ. Lägenheten skall bestå av minst två rum och kök. I fråga om egnahem föreskrives, att bostaden skall, där så kan ordnas inom rimlig kostnad, vara försedd med vattenledning och central uppvärm- ningsanordning, varjämte bostaden även i övrigt bör utrustas så, att hygienen befordras och det husliga arbetet underlättas.

Till fastighetsförvaltande kommun eller allmännyttigt bostadsföretag res- pektive till barnrika egnahemsägare utgå årliga bidrag, vilka såsom hyres- avdrag respektive annuitetslättning komma familjerna tillgodo. I fråga om hyreslägenheter fastställs för varje lägenhet en s. k. standardhyra, motsva- rande kommunens eller bostadsföretagets kostnader (utom tomtkostnad), var- efter den hyra, som skall erläggas av familjen, bestämmes genom att från standardhyran göras avdrag, uppgående till 30 procent för familj med tre barn och upp till 70 procent för familj med åtta eller flera barn. Det årliga bidrag av statsmedel, som tillkommer fastighetsförvaltande kommun eller bostadsföretag, utgöres av summan av hyresavdragen för lägenheterna i fas- tigheten, vilken summa sålunda kan växla alltefter de i fastigheten boende familjernas storlek och sammansättning. I fråga om egnahem utgår familje- bidraget som annuitetseftergift, differentierad på samma sätt som hyresav- draget efter barnantalet. Som motsvarighet till standardhyran fastställs ett årligt bostadsvärde, i vilket inräknas kostnader för uppvärmning och normalt underhåll av bostaden. Familjebidraget är maximerat till annuitetens belopp. Även barnrika familjer, som redan inneha egnahem, ha möjlighet att på gynnsamma villkor kunna genom om- eller tillbyggnad och upprustning för- bättra sina bostadsförhållanden upp till den nivå, som i författningen sättes som norm.

I syfte att lindra de på grund av krigsläget kraftigt stegrade bränslekos- naderna har Kungl. Maj:t vidare — med stöd av riksdagens i skrivelse nr 448/1941 lämnade medgivande — den 5 september 1941 bemyndigat bygg- nadslånebyrån att, med anlitande av de för innevarande budgetår till familje- bidrag anvisade medlen, i vissa fall utgiva bränslebidrag till mindre bemed- lade, barnrika familjer; bestämmelserna därom gälla dock endast för inne- varande budgetår.

Bostadsanskaffningslånen utgå från ett å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisat reservationsanslag, betitlat lånefonden för bostads-

försörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer. Familjebidragen bestridas från ett under femte huvudtiteln upptaget förslagsanslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer. Rörande medelsanvisningen å förevarande båda anslag torde jag få hänvisa till följande sammanställning.

B u d g e t å r	Anslagsbelopp (i kronor) för		Summa (kronor)
	Bostads- anskaffningslån	Familjebidrag	
1935/36	10,000,000	500,000	10,500,000
1936/37	15,000,000	650,000	15,650,000
1937/38	5,000,000	1,000,000	6,000,000
1938/39	—	1,500,000	1,500,000
1939/40	5,500,000	1,700,000	7,200,000
1940/41	20,000,000	2,400,000	22,400,000
1941/42	20,000,000	3,250,000	23,250,000
Summa	75,500,000	11,000,000	86,500,000

Nu föreliggande framställningar och förslag.

Såsom i statsverkspropositionen (V:e huvudtiteln, punkten 20) omtalats har *statens byggnadslånebyrå* i skrivelse den 3 november 1941 framlagt beräkningar och förslag rörande bland annat bostadsförsörjningen för mindre bemedlade, barnrika familjer. Med förmälan, att å de för bostadsanskaffningslån avsedda medlen drygt 22 miljoner kronor återstode odisponerade den 1 november 1941 men att denna reservation kunde beräknas bli i det närmaste förbrukad under återstoden av budgetåret, hemställde byrån i sin omförmälda skrivelse, att för budgetåret 1942/43 20 miljoner kronor måtte anvisas för bostadsanskaffningslån. I fråga om familjebidrag räknade byrån att medelsbehovet för nästkommande budgetår skulle komma att uppgå till ungefär 4 miljoner; härtill borde under förutsättning av fortsatt giltighet för de under eldningssäsongen 1941/42 gällande bränslebidragsbestämmelserna läggas ett belopp av 1 miljon kronor.

I detta sammanhang torde jag få anmäla, att *besparingsberedningen* i två till socialdepartementet under april 1942 inkomna promemorior framlagt vissa yttranden och förslag rörande bostadsförsörjningen för mindre bemedlade, barnrika familjer. I den ena av dessa promemorior, som avser *låne- och bidragsgivningen för beredande av hyresbostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer* göres till en början följande principuttalande.

Beredningen vill först framhålla det för samhället betydelsefulla i att de mindre bemedlade, barnrika familjerna äga tillgång till rymliga och billiga bostäder. Beredningen är jämväl medveten om att just dessa familjer äro särskilt tungt drabbade av det nu rådande krisläget. Den inom stadsbygden

nästan allmänt utbredda bostadsbristen, vilken endast i begränsad utsträckning torde kunna kompenseras genom sänkning av utrymmesstandarden gör det likaledes synnerligen önskvärt, att förevarande verksamhet — eventuellt i modifierad form — fortsättes, så länge det statsfinansiella läget så medger.

Om beredningen sålunda icke finner sig kunna avstyrka en fortsatt medelsanvisning för ändamålet, vill emellertid beredningen understryka vikten av att *dels* anslagen begränsas så långt de befolkningspolitiska synpunkterna samt intresset av att undvika bostadsbrist det tillåta *dels ock* inom denna ram medlen användas med största urskillning. Sistnämnda krav framstår än starkare, om man betänker, att staten numera icke blott ökat sin kreditgivning beträffande hyreshusen utan även utlämnar lånen mot en ränta, som är lägre än statens egen upplåningsränta. De hyreshus, som numera uppföras, äro med andra ord subventionerade såväl från statens sida som från kommunalt håll (beträffande tomten), varför hyresgästerna i dylika hus måste betraktas som synnerligen väl privilegierade. I detta sammanhang bör vidare beaktas, att Kungl. Maj:t med utnyttjande av riksdagens i skrivelse nr 448/1941 därtill lämnade medgivande — genom beslut den 5 september 1941 bemyndigat byggnadslånebyrån att till ägare av hyreshus, som här avses, för innevarande bränslesäsong bevilja bränslebidrag, avsedda att täcka den ökade uppvärmningskostnaden för sådana lägenheter, som bebos av familjer, vilka åtnjuta familjebidrag.

I sin andra promemoria, som avser *den statliga låne- och understödsverksamheten för bostadsbyggande på landsbygden*, har besparingsberedningen *dels* gjort vissa allmänna uttalanden angående förevarande verksamhet *dels ock* framlagt speciella förslag rörande de olika verksamhetsgrenar, om vilka här är fråga, däribland låne- och bidragsgivningen för beredande av bostäder i egnahem åt barnrika familjer. För de allmänt hållna förslagen torde jag lämpligen få redogöra i samband med min föredragning av frågorna rörande bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden; beredningens uttalande rörande »barnrikeegnahemmen» torde däremot böra behandlas i detta sammanhang.

Beredningen anför sålunda i detta ämne bland annat följande.

Statens verksamhet beträffande bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer är utan tvivel av stor betydelse icke minst ur befolkningspolitisk synpunkt. Emellertid förmenar beredningen, att en viss återhållsamhet i denna verksamhet i vad den avser bostadsegnahem är möjlig utan att på något sätt äventyra syftet med densamma. Beredningen åsyftar härvidlag standarden i själva utförandet samt utrustningen av bostäderna. Efter vad beredningen erfarit är standarden å de s. k. barnrikehusen av egnahemsnatur i varje fall ej sällan högre än vad fallet är beträffande vanliga bostadsegnahem tillkomna med stöd av egnahemslån. Beredningen förutsätter, att från Kungl. Maj:ts och myndigheternas sida åtgärder vidtagas, så att onödig medelsåtgång härutinnan undviks. Ett särskilt skäl till återhållsamhet i fråga om bostadsegnahemmen torde också ligga därunder att tiden för »barnrikedom» i författningens mening i flertalet fall är betydligt kortare än amorteringstiden, 20 år. Vid sådant förhållande komma låntagarna att under flera år belastas med amorteringar för utrymmen som icke längre äro direkt nödvändiga. Denna belastning framträder så mycket mer betungande som bidrag, i form av efterskänkta annuiteter, icke utgå, då antalet barn under sexton år ej längre uppgår till tre. Formen av detta statsunderstöd torde lätt

fresta vederbörande att anskaffa större byggnad än som är nödvändigt och som han framdeles mäktar finansiera. I syfte att erhålla större enhetlighet mellan olika slag av understöd å hithörande område vill beredningen ifrågasätta, om icke verksamheten rörande bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer, i den mån byggnaderna uppföras å landsbygden, borde överflyttas till egnahemsstyrelsens förvaltning.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställer besparingsberedningen, att den årliga långivningen för beredande av bostäder åt mindre bemedlade, barnrika familjer — i såväl hyreshus som egnahem — begränsas till 10 miljoner kronor.

Rörande standarden i hyreshusen för barnrika familjer föreligga vissa uttalanden i den av beredningen angående dessa bostäder upprättade promemorian. Beredningen redovisar därvid till en början för resultatet av vissa standardundersökningar, som beredningen låtit verkställa inom några »barnrikehus» i Stockholm. I anslutning härtill hemställer beredningen, att byggnadslånebyrån instrueras att beakta några vid undersökningen gjorda påpekanden, vilka väsentligen äro av teknisk art. Beredningen hemställer vidare, att byggnadslånebyrån — därest direktiv därom ej givits — instrueras att tillse, att de besparingsåtgärder, som enligt prop. nr 251/1941 böra i fråga om konstruktioner och lägenhetsstandard iakttagas vid bostadsbyggande med stöd av tertiärlån, tillämpas även för »barnrikehusen».

Härefter anföres i promemorian:

Då 1940 års byggnadskostnadssakkunniga diskuterade konstruktions- och standardfrågor torde de hava utgått från att nybyggda hyresfastigheter borde vara av ungefär samma beskaffenhet varhelst i landet de uppfördes och detta oavsett om den på byggnadsorten vanligast förekommande fastighetstypen vore av väsentligt lägre kvalitet. Då flertalet bostadslägenheter i landet — även inom stadsbygden — torde ha en avsevärt lägre standard än den sålunda rekommenderade lägenhetstypen, innebär alltså byggnadskostnadssakkunnigas bostadsprogram ett fullföljande av den allmänna standardhöjningen från förkrigstiden. Ett dylikt byggnadsprogram kan måhända godtagas under villkor att de finansiella förutsättningarna föreligga. Därest åter dessa brista eller kunna befaras brista blir under alla omständigheter förhållandet ett annat. Valet måste då komma att stå mellan att starkt inskränka en ur sociala synpunkter betydelsefull byggnadsverksamhet eller att avsevärt sänka nybyggnadsstandarden, och härvid synes det besparingsberedningen uppenbart, att den senare utvägen är att föredraga. Det är emellertid klart, att en dylik standardsänkning måste genomföras med stor urskillning. Det bör sålunda icke komma i fråga att staten engagerar sig i byggande av hus, som kunna antagas bli ratade så snart kristiden passerat. För att kunna utröna vilken standard som i varje särskilt fall må vara lämplig och försvarlig torde det vara nödvändigt att undersöka den allmänna bostadsstandarden inom byggnadsorten. Om det t. ex. visar sig att i en mindre stad ungefär 90 procent av samtliga lägenheter sakna enskilda badrum, finns det enligt besparingsberedningens mening ingen anledning att utrusta ett »barnrikehus» på denna ort med en dylik förmån. Om åter de ojämförligt flesta byggnaderna i en annan ort äro uppförda av trä — måhända beroende på att priset på trä inom samhället ställer sig förmånligt — bör även staten draga nytta av ett dylikt förhållande och tillse att dyrare material undvikas. Eller — för att taga ett tredje exempel — bör i en stad, där på grund av god vedtillgång

vedspisarna ställa sig billiga i drift, en dylik spis föredragas framför den bekvämare men dyrare elektriska spisen. Genom att på sätt här skisserats anpassa byggnadssättet och lägenhetsutrustningen efter den på orten rådande standarden vinnes den förmånen att de inom mindre orter ofta starkt framträdande skillnaderna mellan äldre och yngre fastigheter med ty åtföljande stark splittring på hyresmarknaden utjämnas. En dylik utjämning torde vidare kunna medföra psykologiskt gynnsamma verkningar. Det är nämligen ställt utom allt tvivel att många mindre bemedlade, barnrika familjer, vilka på grund av platsbrist ännu ej kunnat beredas bostad i ett nytt »barnrikehus» finna det orättvist, att allenast vissa familjer tillhörande deras samhällskategori skola få åtnjuta den högt privilegierade ställning, som det innebär att bebo en dylik lägenhet i ett med hittillsvarande standard uppfört bostadshus.

Det gentemot den nu ifrågasatta standardsänkningen ofta anförda skälet att byggnader med sådan kriskaraktär äro underkastade snabb värdeminskning och förslumning synes enligt beredningens mening knappast hållbart, under förutsättning att nybyggnaderna icke avvika från den i en ort gängse lägenhetsstandard. Ty lika väl som äldre »omoderna» fastigheter inom en ort kunna uthyras böra nybyggda likartade fastigheter bli efterfrågade inom orten, i all synnerhet, om dessa nybyggda fastigheter, såsom fallet är med »barnrikehusen», upplåtas mot en väsentligt lägre hyra än marknadshyran.

Det är givetvis icke möjligt att utan djupgående undersökningar utröna vilka besparingar, som kunna vinnas genom en standardsänkning av här angiven omfattning. Det bör emellertid framhållas, att besparingen berör icke endast själva materialkostnaden utan även i viss mån arbetskostnaderna, då ju dessa med ett förenklat byggnadssätt böra bli mindre. Beredningen anser sig fördenskull kunna räkna med att i åtskilliga fall ganska betydande besparingar skola stå att vinna genom förenklingar i byggnadssättet och lägenhetsutrustningen.

I anslutning härtill får besparingsberedningen hemställa, att byggnadslånebyrån instrueras att vid beviljande av bostadsanskaffningslån beakta vad beredningen nu anför.

Besparingsberedningen har i sin promemoria rörande »barnrikehusen» vidare framlagt ett antal besparingsförslag av mera speciell natur.

I fråga om hyresgästklientelets sammansättning har beredningen sålunda gjort vissa undersökningar. Härom anföres bland annat följande.

Vid granskning av uppgifter rörande fastigheter tillhöriga 72 olika kommuner och allmännyttiga bostadsföretag har befunnits, att inom berörda fastigheter finnas tillhoppa 6,371 lägenheter, varav 4,922 bebos av sådana barnrika familjer, som åtnjuta familjebidrag, och 1,449 av andra hyresgäster. Systemet att uthyra lägenheter till andra än bidragsberättigade familjer har sin utbredning begränsad till vissa orter, framför allt Stockholm. Av sistnämnda 1,449 lägenheter äro sålunda 1,246 fördelade enligt följande uppställning.

Ort och ägare	Lägenheter uthyrda till		Summa lägenheter	Procent lägenheter uthyrda till andra än bidragsberättigade
	bidragsberättigad familj	annan		
<i>Stockholm:</i>				
A/B Stockholmshem	1,304	847	2,151	39.8
Arbetsbostadsfonden till minne av den 9 febr. 1853	60	12	72	16.7
Stiftelsen Magna Sunnerdahls bostadshus	42	117	159	73.5
A/B Familjebostäder	305	211	516	40.8
<i>Kristianstad:</i>				
Bostadsaktiebolaget Resedan	8	8	16	50.0
<i>Borås:</i>				
A/B Barnbostäder	35	19	54	35.1
<i>Karlskoga:</i>				
H.S.B:s stiftelse Solgårdar.....	29	19	48	39.5
<i>Luleå:</i>				
Staden.....	7	13	20	65.0
Totalt	1,790	1,246	3,036	41.0

Beträffande de hyror, som skola erläggas av icke familjebidragsberättigade hyresgäster, innehåller kungörelsen två bestämmelser. Den ena av dem avser familj, vilken genom minskning av barnantalet icke längre är att anse som barnrik eller vars ekonomi varaktigt så avsevärt förbättrats, att den icke längre kan anses som mindre bemedlad. Sådan familj skall erlägga standardhyra från och med det hyresår, till vilket uppsägning kan ske (hyreskontrakten äro ettåriga med 3 månaders uppsägningstid). Enligt den andra bestämmelsen, vilken avser övriga hyresgäster i »barnrikehusen», gäller, att hyrorerna bestämmas av kommunen eller bostadsföretaget, dock ej till lägre belopp än fastställda standardhyror.

Enligt uppgift från byggnadslånebyrån ha hyrorerna för de icke familjebidragsberättigade hyresgästerna genomgående bestämts lika med standardhyran, d. v. s. till en hyra, som enligt de ursprungliga kalkylerna i fråga om »barnrikehusen» beräknades komma att med 10—30 procent understiga hyrorerna för motsvarande lägenheter i den allmänna marknaden.

I syfte att närmare utröna skillnaden mellan standardhyrorerna och öppna marknadens hyror har inom besparingsberedningen verkställt en stickprovsgranskning av vissa från byggnadslånebyrån under hösten 1941 insamlade uppgifter angående »barnrikehusen» i rikets fyra största städer. Den genomsnittliga standardhyran för 2- och 3-rumslägenheter har därefter jämförts med de vid 1939 års hyresräkning samt, i fråga om Stockholm, vid socialstyrelsens prisgeografiska undersökning erhållna uppgifterna angående hyror för lägenheter av motsvarande storlek och kvalitet. (Siffrorna inkludera värmekostnaden.) Resultatet framgår av följande tabell.

O r t	2 rum och kök			3 rum och kök		
	Genomsnittlig standardhyra för (n) lägenheter	Hyra i öppna marknaderna	Procenttal, varmed standardhyran understiger marknads- hyran	Genomsnittlig standardhyra för (n) lägenheter	Hyra i öppna marknaderna	Procenttal, varmed standardhyran understiger marknads- hyran
Stockholm	1,104 (321)	1,674	34.1	1,375 (128)	2,148	36.0
Göteborg	964 (282)	1,263	23.7	1,164 (192)	1,676	30.5
Malmö	871 (13)	1,087	19.8	1,126 (58)	1,406	19.9
Norrköping	893 (33)	1,122	20.4	.	.	.

Då det synt besparingsberedningen vara av intresse att i detta sammanhang framlägga vissa uppgifter jämväl beträffande de icke familjebidragsberättigade hyresgästerna, har beredningen, med tillstånd av A/B. Stockholmshem, tagit del av bolagets register rörande ifrågavarande hyresgästers förhållanden. Härvid har för var tionde hyresgäst antecknats bland annat bostadens storlek och hyran för densamma.

Av de sålunda insamlade uppgifterna framgår, att genomsnittshyran understiger 1939 års marknadshyra med

för 1 rum och kokvrå	28.6	procent
» 1 » » kök	21.8	»
» 2 » » »	29.9	»

Sedan besparingsberedningen härefter erinrat om att enligt förarbetena till kungörelsen angående »barnrikehusen» större dylika hus borde till undvikande av anstaltsprägel till blott ungefär hälften avses för *barnrika* familjer, har beredningen anfört följande.

Beträffande den hyra, som bör erläggas av icke familjebidragsberättigade hyresgäster, gäller, såsom i det föregående nämnts, den regeln, att hyran ej må understiga standardhyran. Under förutsättning att standardhyrans låga nivå är en följd av enbart den kommunala subventionen är det givetvis en kommunens egen angelägenhet att — med iakttagande av nyss angivna regel — såväl bestämma hyrans storlek som ock att fastställa regler för hyresgästurvalet. Om däremot — såsom gäller de fastigheter, för vilka bostadsanskaffningslån beviljats efter den 1 juli 1940 och framförallt efter den 1 juli 1941 — jämväl staten subventionerar själva fastighetskapalet (i form av subventionsränta å bostadsanskaffningslånet), bör staten tillse, att denna subvention, i likhet med familjebidraget, endast kommer de mindre bemedlade, *barnrika* familjerna till godo, d. v. s. tjänar det befolkningspolitiska syftet. Staten synes fördenskull böra hindra kommunerna att utnyttja de subventionerade bostadsanskaffningslånen i den kommunala bostadspolitiken. Enklast torde detta kunna ske därigenom, att byggnadslånebyrån tillåtes bevilja bostadsanskaffningslån allenast för så stor del av byggnadsvärdet, som motsvarar värdet av det för familjebidragsberättigade hyresgäster reserverade lägenhetsbeståndet. Genom en dylik inskränkning i byggnadslånebyråns långivning borttages kommunernas möjlighet att tillgodose rent kommunala understödsbehov samtidigt som möjligheten bevaras att jäm-

väl framdeles avse viss del av lägenheterna inom en fastighet till andra än barnrika familjer.

Besparingsberedningen får i anslutning härtill hemställa, att byggnadslånebyråns långivningsrätt inskränkes på sätt här angivits.

I syfte att utröna, huruvida besparingar kunna stå att vinna genom en strängare behovsprövning för hyresgästklientelet säger sig beredningen vidare ha verkställt en stickprovsgranskning angående de ekonomiska förhållandena hos familjer, som åtnjuta familjebidrag. Rörande resultatet av denna granskning anföres följande.

Besparingsberedningen har ansett sig kunna konstatera, att ett visst — ehuru tämligen ringa antal — familjer äro i den ekonomiska ställning, att de knappast kunna inordnas under begreppet mindre bemedlade. Beredningen är å andra sidan medveten om att en familjs inkomst under nuvarande krisläge kan vara underkastad betydande växlingar, sammanhängande med det ovissa läget på arbetsmarknaden samt beredskapstjänstens omfattning. Beredningen har fördenskull velat inskränka sig till att understryka vikten av att byggnadslånebyrån, med iakttagande av författningens föreskrifter om hyrans storlek samt om uppsägning, ägnar en fortlöpande noggrann uppmärksamhet åt de barnrika familjernas ekonomi.

I syfte att vinna besparingar genom ändringar i familjebidragsgrunderna har beredningen vidare gjort vissa utredningar. Härom anföres i promemorian väsentligen följande.

Å standardhyran beräknas familjebidrag såsom hyresavdrag enligt följande uppställning:

30 procent för familj med 3 barn
40 » » » » 4 »
50 » » » » 5 »
60 » » » » 6—7 barn samt
70 » » » » 8 eller flera barn.

Familj, som genom minskning av barnantalet icke längre är att anse som barnrik i kungörelsens mening eller vars ekonomi varaktigt så avsevärt förbättrats, att den icke längre kan anses som mindre bemedlad, skall erlägga standardhyra eller ock, om mindre bemedlad, barnrik familj synes vara i större behov av lägenheten, uppsägas till avflyttning.

För att utröna barnfördelningen inom de bidragsberättigade familjerna har beredningen verkställt en undersökning, omfattande 1,438 familjer inom olika delar av landet. Av undersökningen framgår, bland annat, att trebarnsfamiljen genomsnittligt representerar 44 procent av hela antalet familjer. Med stöd av denna och andra beräkningar har beredningen funnit, att det belopp, som årligen utgår i form av familjebidrag, torde fördelas mellan de olika familjegrupperna i enlighet med följande uppställning.

Familj med	Gruppen erhåller av hela familjebidraget
3 barn	32 procent
4 »	29 »
5 »	22.5 »
6—7 »	14 »
8 eller flera barn.....	2.5 »

Efter att ha inhämtat vissa upplysningar från byggnadslånebyrån har beredningen ansett sig kunna antaga, att statens utgifter för familjebidrag åt barnrika familjer i hyreshus för budgetåret 1942/43 uppgår till cirka 2.2 miljoner kronor.

Besparingsberedningen har härefter framlagt vissa alternativa förslag till nedskärningar i de nu utgående familjebidragens storlek. Såsom tredje alternativ (besparingseffekten är i detta fall lägre än vid övriga alternativ) har beredningen räknat med familjebidrag enligt följande skala.

För familj med 3 barn	20	procent
» » » 4 »	35	»
» » » 5 »	50	»
» » » 6—7 barn.....	60	»
» » » 8 eller flera barn	70	»

Besparingarna för budgetåret 1942/43 kunna i detta fall — säger beredningen — uppskattas till i runt tal 315,000 kronor. Härefter anföres följande.

Vid övervägande av skälen för och emot en reduktion av familjebidraget på sätt angivits i alternativ 3 har besparingsberedningen funnit sig kunna förorda en dylik nedskärning av bidragsprocenten. Enligt beredningens mening böra de fördelar, som denna bostadssubventionering avser att skapa, i starkt stigande skala komma de mera barnrika familjerna till godo. För trebarnsfamiljerna torde en något lägre subventionsprocent än den hittillsvarande kunna utan större olägenhet ifrågakomma. Man torde vidare i detta sammanhang böra erinra sig, att i den ort, där trebarnsfamiljerna äro talrikast representerade, nämligen Stockholm, standardhyrorna understiga marknadshyrorna med icke mindre än 35 procent. Även om familjebidraget för trebarnsfamiljer nedsattes med en tredjedel erhåller alltså en i ett »barnrikehus» i Stockholm bosatt trebarnsfamilj en hyresrabatt av ungefär 50 procent å marknadshyran. För de trebarnsfamiljer, vilka bebo trerumslägenheter, står för övrigt möjligheten öppen att kompensera hyreshöjningen genom överflyttning till lägenhet om 2 rum och kök, vilket för en familj av denna storleksordning icke innebär en oskäligt låg bostadsstandard. Å andra sidan kunna de relativt betydande bidragshöjningar, som enligt alternativ 3 inträffa vid en ökning av barnantalet från 3 till 4 resp. 4 till 5, tänkas medföra en barnökning inom tre- och fyrbarnsfamiljerna med ty åtföljande ökade bidragssummor och minskad besparingseffekt. Då emellertid en av dylika anledningar inträffad kostnadsökning är välkommen ur befolkningspolitisk synpunkt, anser sig beredningen böra vidhålla sitt tillstyrkande av nu ifrågavarande bidragsreduktion.

Besparingsberedningen har slutligen ifrågasatt vissa ändringar i det för närvarande utgående barnsläb id r a g e t. Härom anföres väsentligen följande.

Enligt beslut den 5 september 1941 bemyndigade Kungl. Maj:t byggnadslånebyrån att beträffande »barnrikehusen» bevilja vederbörande fastighetsägare bidrag av statsmedel »till täckande av kostnaden för fastighetens uppvärmning och förseende med varmvatten under tiden 1 oktober 1941—30 juni 1942 med högst det belopp, varmed nämnda kostnad visas för varje kalenderkvartal överstiga kostnaden för fastighetens uppvärmning och förseende med varmvatten under tiden 1 oktober 1938—30 juni 1939, dock allenast i den mån berörda belopp hänför sig till lägenheter, bebodda av familjer, vilka åtnjuta familjebidrag».

Bränslebidragen bestridas från samma anslag som familjebidragen. Med ledning av bidragsframställningar, som intill den 9 februari 1942 inkommit till byggnadslånebyrån, kan det beräknas, att summan av de bränslebidrag, som högst kunna komma att för innevarande bränslesäsong utgå till barnrika familjer i hyreshus, uppgår till cirka 900,000 kronor. Enligt vad byggnadslånebyrån vidare meddelat, torde bränslebidraget i allmänhet komma att bestämmas till 100 procent av bränslekostnadsstegringen.

Besparingsberedningen vill i anledning av vad sålunda upplysts framhålla, att det ur rättvisesynpunkt givetvis vore att föredraga om bränslebidrag utginge efter behovsprövning i varje särskilt fall. Då det emellertid kan antagas att en dylik prövning skulle medföra mycket stora praktiska svårigheter anser sig beredningen icke böra rikta någon anmärkning mot att bidragsreglerna givits en mera summarisk utformning. Däremot vill beredningen ifrågasätta om icke en lägre maximering av bidraget borde kunna föreskrivas. Det kan icke vara med en allmän social rättvisa förenligt, att de här ifrågasatt barnrika familjerna skola helt undgå det bränsletillägg, som eljest uttages av samtliga hyresgäster i riket, oavsett deras ekonomiska ställning. Beredningen vill i detta sammanhang påpeka att åtskilliga av familjeförsörjarna i de barnrika familjerna torde ha indexreglerade löner, varför en viss kompensation för bränsleprisökningen redan i många fall torde ha erhållits genom löneförhöjningar. Besparingsberedningen anser sig därför böra föreslå, att bränslebidrag, som må komma att beviljas för kommande bränslesäsonger icke skola få överskrida viss del av den faktiska bränsleprisstegringen. Det är emellertid att märka att den besparing för statsverket, som uppkommer genom en sänkning av bränslebidraget, i viss mån konsumeras genom en automatisk höjning av familjebidraget. Höjda bränslekostnader måste nämligen komma att medföra en ökning av standardhyran, vilken ju utgör basen för familjebidragsberäkningen. Vid undersökningar, som av beredningen verkställt hos byggnadslånebyrån, har befunnits, att den faktiska bränsleprisstegringen från eldningssäsongen 1938/39 till eldningssäsongen 1941/42 uppgår till ett belopp, som genomsnittligen torde motsvara minst 16 procent av standardhyran. En sänkning av bränslebidraget till hälften av vad som nu utgår skulle alltså få som sannolik följd en höjning av standardhyrorna med omkring 8 procent. Detta i sin tur skulle — under förutsättning av oförändrade bränslepriser under nästkommande eldningssäsong — medföra ett ökat behov av familjebidragsmedel för budgetåret 1942/43 med ungefär 8 procent av 2,200,000 kronor eller alltså i runt tal 175,000 kronor. Denna ökning av familjebidraget skulle vidare i höjande riktning påverka de besparingar som här förut förordats i alternativ 3. Följande tabell torde klarlägga de verkningar, som orsakas av olika sänkningar i bränslebidraget. (Bränslepriserna ha antagits förbli oförändrade även under 1943.)

Alt.	Bränslebidraget maximeras till	Besparing å bränslebidraget	Familjebidraget för budgetåret 1942/43 ökas med	Besparingen enligt alt. 3 uppgår till	Total besparings-effekt ¹ cirka	
A	25 %	675,000 kr	12 %	264,000 kr	352,000 kr	763,000 kr
B	50 »	450,000 »	8 »	175,000 »	340,000 »	614,000 »
C	66 ² / ₃ %	300,000 »	5.3 »	117,000 »	330,000 »	513,000 »
D	75 %	225,000 »	4 »	88,000 »	327,000 »	464,000 »
E	80 »	180,000 »	3.2 »	70,000 »	325,000 »	435,000 »

¹ Utgör summan av besparingarna å bränslebidraget och familjebidraget (enl. alt. 3) minskad med den (på grund av standardhyreshöjningen) inträffande ökningen i familjebidraget.

Vid jämförelse mellan de i förestående tabell angivna besparingsalternativen har beredningen tvekat i valet mellan alt. B och alt. C. En maximering av bidraget till 50 procent av vad som nu utgår skulle som sannolik följd få en standardhyreshöjning av 8 procent, medan motsvarande höjning vid alt. C skulle stanna vid 5.3 procent. Härvid är dock att märka, att standardhyran — åtminstone i Stockholm — genomsnittligt understiger marknadshyran med ungefär 35 procent. Ställd i relation till marknadshyran i Stockholm skulle följaktligen den enligt alt. B och C inträffande hyreshöjningen begränsas till respektive 5.2 och 3.5 procent. Båda dessa höjningar understiga det enligt fastighetsägareförbundets bränsleklausul för närvarande utgående bränsletillägget, 7.5 procent å grundhyran. Skillnaden i besparingseffekt mellan de båda alternativen uppgår till 100,000 kronor.

Besparingsberedningen kan icke obetingat förorda någotdera alternativet. Ett visst antal familjer torde utan större olägenhet kunna bära en hyreshöjning enligt alt. B, medan åter andra skulle betungas alltför mycket av en dylik höjning. Besparingsberedningen vill fördenskull ifrågasätta om icke reglerna för bränslebidrag, som framdeles må kunna utgå, borde omarbetas i syfte att åtminstone schematiskt differentiera bränslebidraget efter vederbörande hyresgästers ekonomiska bärkraft, därvid emellertid en maximering av bidraget till två tredjedelar av den sedan krigsutbrottet inträdda bränslekostnadsstegringen i allt fall synes böra föreskrivas.

Besparingsberedningen har till sist framhållit, att vissa av de nu föreslagna besparingsåtgärderna syntes vara tillämpliga jämväl i fråga om egnahemsverksamheten för de mindre bemedlade, barnrika familjerna. Besparingsberedningen hemställer fördenskull, att utredning verkställes rörande möjligheterna att *dels* sänka »barnrikeegnahemmens» standard *dels* reducera familjebidragens storlek *dels* ock maximera det till vissa egnahemsägare utgående bränslebidraget.

Mot vad besparingsberedningen föreslagit i sina oförmälda båda promemorior har *reservation* anmälts av beredningens ordförande, statsrådet Wigforss, samt en ledamot (herr Löwbeer).

Över berörda båda promemorior ha infordrade utlåtanden avgivits av, såvitt nu är i fråga, *statskontoret* och *statens byggnadslånebyrå*.

Rörande beredningens förslag i promemorian angående den statliga låne- och understödsverksamheten för bostadsbyggande å landsbygden har *statskontoret* bland annat yttrat, att det syntes ogörligt att utan en mera omfattande utredning taga ställning till den av beredningen förordade nedskärningen av medelstilldelningen för bostadsanskaffningslån.

I anslutning till vad beredningen anfört rörande de besparingar, som torde kunna åstadkommas genom en rationalisering i administrativt hänseende av ifrågavarande verksamhet, har statskontoret erinrat om att ämbetsverket i skilda utlåtanden framhållit önskvärdheten av att den centrala stödverksamheten på bostadsområdet i alla dess grenar anförtroddes åt ett och samma centrala organ ävensom såsom sin uppfattning uttalat, att egnahemsstyrelsen därför borde sättas i stånd att övertaga byggnadslånebyråns uppgifter. Vidare hade statskontoret i utredning den 20 mars 1942 rörande räntebestämmelser för statens utlåningsfonder framhållit önskvärdheten av en revision av den statliga utlåningsrörelsen med hänsyn till det flertal lånetyper, som för när-

varande funnes med i stort sett likartade uppgifter. Ämbetsverket syftade därvid främst på de för egnahemsverksamheten avsedda fonderna. Vid sådant förhållande hade statskontoret all anledning att biträda beredningens uttalande i denna del.

I sitt över promemorian rörande »barnrikehusen» avgivna utlåtande har statskontoret anfört väsentligen följande.

I syfte att minska medelsåtgången har beredningen hemställt, att statens byggnadslånebyrå vid beviljande av bostadsanskaffningslån instruerades att beakta dels de påpekanden till förenklingar och besparingar, som gjorts i särskild bilaga till promemorian, dels ock vad beredningen anfört i fråga om en allmän sänkning av standarden i de s. k. barnrikehusen. Statskontoret delar de av beredningen härvidlag anförda synpunkterna. Enligt ämbetsverkets mening torde ej oväsentliga besparingar kunna göras genom rationalisering och förenkling av själva byggnadsarbetet samt en strängt genomförd standardisering av material och inredningsdetaljer för bostadshus uppförda med hjälp av statsmedel.

Statskontoret biträder beredningens förslag till sänkning av familjebidragen för tre- och fyrabarnsfamiljer från 30, respektive 40 procent till 20, respektive 35 procent av standardhyran. Ämbetsverket vill även tillstyrka beredningens förslag till differentiering av bränslebidraget samt maximering av samma bidrag till två tredjedelar av den sedan krigsutbrottet inträdda bränslekostnadsstegringen.

Statskontoret ansluter sig i princip till beredningens uppfattning, att någon statlig subvention ej bör lämnas för bostadsproduktion, som icke tjänar det avsedda ändamålet. Ämbetsverket anser sig emellertid böra framhålla, att relationen mellan lägenheter disponerade av barnrika familjer och övriga lägenheter inom samma fastighet till följd av hyresklienteletets förändringar kan växla år från år. Det torde därför möta vissa svårigheter, att vid tidpunkten för beviljande av bostadsanskaffningslån kunna fastställa ett för hela lånetiden giltigt värde av ifrågavarande lägenhetsbestånd.

Berörda svårigheter torde kunna minskas, därest subventionen av själva fastighetskapitalet nedsättes genom räntehöjning. En dylik höjning från 3.25 till 3.6 procent har statskontoret även föreslagit i sin utredning den 20 mars 1942 rörande räntebestämmelserna för statens utlåningsfonder. Då subventionen för de barnrika familjerna utgår jämväl i form av familjebidrag samt beträffande lägenheter i egnahem dessutom genom partiell räntefrihet och eftergift å kapitalåterbetalningarna, har ämbetsverket icke ansett en dylik höjning oskälig.

Statens byggnadslånebyrå har i sitt utlåtande, som avser båda de av besparingsberedningen avgivna promemoriorna, anfört väsentligen följande.

Byggnadslånebyrån vill till en början framhålla, att besparingsberedningen på det hela taget synes vara positivt inställd till den verksamhet, som nu bedrivs av samhället för att de mindre bemedlade, barnrika familjerna skola äga tillgång till rymliga och billiga bostäder. Ävenså antecknar byggnadslånebyrån med tillfredsställelse beredningens uttalande, att det är synnerligen önskvärt, att förevarande verksamhet fortsättes, så länge det statsfinansiella läget så medger.

Besparingsberedningen har emellertid ansett den statsfinansiella situationen kräva besparingar jämväl inom denna verksamhet. Beredningen har i sitt sökande efter besparingsmöjligheter först riktat uppmärksamheten mot den byggnadsstandard, som gäller vid uppförandet av bostäder för barnrika fa-

miljer. I fråga om utrymmesstandarden har beredningen icke gjort något direkt förslag, men dock i förbigående rekommenderat en viss sänkning. Huvudförslagen beträffande standarden gälla lägenhetsutrustningen. Av skäl, som utvecklas i det följande, anser sig byggnadslånebyrån icke kunna tillstyrka besparingsberedningens yrkanden i dessa avseenden.

Beträffande skälen mot en sänkning av utrymmesstandarden i här ifrågasvarande fastigheter vill byggnadslånebyrån återropa de uttalanden som gjorts i den i början av förra månaden av byrån utgivna broschyren »Minimifordringar å storleken av bostadslägenheter i hus avsedda att uppföras med stöd av statligt tertiärlån». Däri uttalas, att det är först med 3-rumslägenheter, som familjen når sin normala eller snarare sin godtagbara storlek.

Tyvärr förhåller det sig notoriskt så att större delen av det svenska folket ännu lever i mindre bostäder; även de familjer, som staten hjälpt till förbättring, måste ofta nöja sig med sämre utrymme än önskvärt vore. Det måste framför allt vara en uppgift som tillkommer det allmänna, att bringa rättelse i ett tillstånd, som uppkommit genom bostadsproduktionens av ekonomiska förhållanden betingade ensidiga inriktning på de minsta slagen av lägenheter och som lett därtill, att dessa i stor utsträckning nu bebos av familjer, för vilka de alls icke lämpa sig, under det att brist råder på lämpliga familjebostäder.

Särskilt ur befolkningspolitiska synpunkter måste det framstå som en angelägen uppgift att de statliga åtgärder, som avse att stödja bostadsbyggnandet, främst böra inriktas på bostäder, lämpade för fulltaliga familjer, alltså för sådana, med minst fem medlemmar.

Ur dessa synpunkter måste besparingsberedningens rekommendation av att trebarnsfamiljer, vilka bebo trerumslägenheter, kompensera en hyreshöjning genom nedflyttning till tvårumslägenheter — vilka för övrigt icke finnas till förfogande — te sig mycket betänklig.

Beträffande inredningsstandarden synes av beredningens utredning framgå, att standarden i de undersökta barnrikehusen ingalunda kan betecknas som hög. I fråga om »genomgående standard» för dessa hus har sålunda uttalats, att standarden är i flera avseenden enklare än genomsnittet av samtidigt uppförda vanliga hyreshus.

Byrån vill bestrida, att de med statliga lån uppförda husen skulle präglas av någon kostnadsfördyrande onödig inredning. Det förhåller sig tvärtom så, vilket även bestyrkes av beredningens undersökning, att standarden i dessa hus ligger i underkant av vad som gäller den ordinära nutida bostadsbebyggelsen.

Det må här påpekas, att den rekommendation, som beredningen med hänvisning till 1940 års byggnadskostnadssakkunniga gör angående hyresbostäder, främst innefattar besparingsmöjligheter i fråga om konstruktioner, utrymmesfördelning inom byggnadskroppen etc., vilka till huvudsaklig del redan iakttagits i förevarande byggnadsverksamhet till följd därav att denna till större delen utföres av stora byggnadsorganisationer, vilka i högre grad än den enskilda, i allmänhet i småföretag organiserade byggnadsverksamheten, tillämpar rationella principer för konstruktioner och dylikt. De omnämnda besparingsmöjligheterna hänföra sig i övrigt till borttagande av sådana »lyxartade» detaljer, som överhuvudtaget icke förekomma i barnrikehusen.

Byggnadslånebyrån betraktar som en självklar uppgift att tillse att bostadsbyggnandet till förmån för barnrika familjer utföres med iakttagande av teknisk rationalitet och med undvikande av fördyrande inredningsdetaljer, som icke kunna försvaras genom sänkta driftkostnader för fastigheten eller befogade anspråk från hushållens sida på för hygien och det husliga arbetet

viktiga anordningar. Det mest väsentliga ledet i beredningens besparingsförslag i vad angår standardfrågor är emellertid icke detta utan yrkandet, att byrån skall tillse att de hus och lägenheter, som uppföras med hjälp av bostadsanskaffningslån, i fråga om standard anpassas efter ortens förhållanden, varvid tydligen avses icke den på orten sedvanliga standarden vid nybyggnad utan någon slags genomsnittlig standard för hela det existerande bostadsbeståndet på orten. En dylik princip, konsekvent genomförd, vore enligt byråns mening orimlig; i själva verket stupar den redan på sin praktiska ogenomförbarhet.

Som bekant består i vårt land mycket stora olikheter i den genomsnittliga kvalitetsstandarden för bostäder; den förändras i stort sett efter en skala, där de större städerna ligga högst och den rena landsbygden lägst. I diskussionen om förhållandet mellan land och stad har detta förhållande gemenligen betraktats som icke önskvärt, som ett uttryck för en i längden icke försvarbar social olikhet mellan stadsbefolkningens och landsbefolkningens villkor, som en olägenhet i dyrortsgrupphänseende för landsbygden och som en väsentlig orsak till »flykten från landsbygden», i synnerhet beträffande kvinnorna. En tillämpning av den av besparingsberedningen föreslagna principen skulle betyda att dessa olikheter konserverades.

Besparingsberedningen angiver som en fördel med anpassningen av byggnadssätt och lägenhetsutrustning efter den på orten rådande standarden, att de inom mindre orter ofta starkt framträdande skillnaderna mellan äldre och yngre fastigheter med ty åtföljande stark splittring på hyresmarknaden utjämnades. Skillnaderna äro till större delen ett ofrånkomligt resultat av den snabba tekniska utvecklingen inom byggnadsväsendet under de senaste decennierna. Det torde vara en illusion, att man genom att bygga utan rationellt utnyttjande av nutida tekniska möjligheter kan utjämna splittringen på hyresmarknaden. Man åstadkommer endast en mellangrupp av »nybyggda omoderna» lägenheter, vilka till följd av byggnadskostnadsutvecklingen bli dyrare än de gamla lägenheterna och därför konkurrensodugliga.

Olikheten i genomsnittlig standard på olika orter beror väsentligen på orternas utvecklingstyp. Orter som varit starkt växande under de senaste decennierna ha ett större inslag av moderna lägenheter, stillastående orter ett mindre. Detta förhållande kan icke rimligen få avgöra det byggnadsskick som tillämpas vid nybyggnad.

Vad angår standarden vid nybyggnad har denna särskilt under det senaste årtiondet i hög grad utjämnats; i fråga om småhusbebyggelsen på mindre orter har därvid de standardiserade trähusen spelat en mycket stor roll. Dock kvarstå otvivelaktigt vissa skillnader och dessa återfinnas även i byggnadsverksamheten till förmån för flerbarnsfamiljer; initiativen till denna tagas ju ute i orterna och byggnadslånebyrån har endast att tillse att vissa minimikrav uppfyllas. Dessa minimikrav äro samt och synnerligen av den art, att de enligt byråns mening utan tvekan kunna försvaras vid en avvägning av byggnadskostnad och bostadsvärde mot varandra.

Att frågå denna ordning till förmån för de av besparingsberedningen skisserade principerna skulle enligt byråns mening förstöra bostadsförsörjningsverksamheten för barnrika familjer och icke ens ur snävt ekonomiska synpunkter kunna försvaras.

I fråga om hyresgästklientelet och dess förhållanden har besparingsberedningen först uppmärksammat de hyresvillkor, som gälla för icke bidragsberättigade familjer, vilka betala standardhyra. Beredningens yrkande i denna punkt synes gå ut därpå, att staten icke bör genom subventionerade bostadsanskaffningslån bidra till förbilligande av hyran för andra kate-

gorier än de bidragsberättigade. Genom jämförelser mellan standardhyrorna och den öppna marknadens hyror konstaterar beredningen, att de förra ligga i varierande grad, men särskilt i de största städerna avsevärt lägre. Dessa jämförelser lida dock av den svagheten, att de avse fastigheter, byggda under olika år; vidare är att märka, att de bostadsstatistiska lägenhetskategorier, varmed jämförelse gjorts, rymma mycket betydande standardvariationer, vilket gör omdömet om standardhyrornas läge i förhållande till öppna marknadens hyror osäkert inom en vid marginal. Beredningen angiver själv den kommunala tomtsubventionen som en orsak till standardhyrornas låga nivå. Då bostadsanskaffningslånen ej fingo subventionskaraktär förrän den 1 juli 1940 synes beredningens förslag i förevarande punkt beträffande hittills befintliga fastigheter endast kunna gälla det relativt ringa antal hyresfastigheter, som kommit till med hjälp av bostadsanskaffningslån under de senaste två åren. Beredningens förslag går ut på, att byggnadslånebyrån skulle tillåtas att bevilja bostadsanskaffningslån allenast för så stor del av byggnadsvärdet, som motsvarar värdet av det för familjebidragsberättigade hyresgäster reserverade lägenhetsbeståndet. Uppenbarligen skulle en sådan regel möta praktiska vanskligheter, eftersom den del av fastigheten, som upplåtes åt bidragsberättigade familjer kan — och i viss grad bör — växla med tiden. Den föreslagna anordningen kan även motverka strävandet att genom en mera allsidig sammansättning av hyresgästklientelet förhindra en alltför stark anhopning av flerbarnsfamiljer. Då ett sådant strävande kan sägas befördra jämväl de barnrika familjernas intresse av en god bostadsmiljö, kan byrån icke se det som något med verksamhetens allmänna principer oförenligt att en viss, skäligen begränsad subvention via bostadsanskaffningslånen komma även icke bidragsberättigade hushåll till godo.

Besparingsberedningens undersökning av möjligheterna att genom skärpt behovsprövning åstadkomma besparingar har i huvudsak givit negativt resultat och endast föranlett ett understrykande av vikten av att byggnadslånebyrån, med iakttagande av författningens föreskrifter om hyrans storlek samt om uppsägning, ägnar en fortlöpande noggrann uppmärksamhet åt de barnrika familjernas ekonomi. Byrån kan instämma häri men vill därjämte hänvisa till ett samtidigt härmed avgivet remissyttrande rörande framställning från Göteborgs bostadsföretag, stiftelse, i fråga om vissa åtgärder beträffande bostadsanskaffningslån, vari framhållas vissa med det nuvarande försörjningsläget sammanhängande omständigheter, som kunna göra det skäligt att vid prövningen även andra än i nuvarande författning nämnda förhållanden beaktas.

Vad slutligen angår de av beredningen föreslagna ändringarna i familjebidragsgrunderna samt i grunderna för beräkningen av bränslebidragen vill det synas som om beredningen knappast gjort någon verklig prövning av huruvida den kraftiga hyreshöjning, som förslaget genomförande skulle betyda för en stor del av det nuvarande hyresgästklientelet, skäligen kan bäras av de barnrika familjer, varom det här är fråga. När för ett år sedan bränslebidragen genomfördes, motiverades detta därmed, att erfarenhetsmässigt familjerna i barnrikelusen drabbats på sådant sätt av den allmänna levnadskostnadsstegringen och över huvud befinner sig i ett sådant ansträngt ekonomiskt läge, att bördan av höjd hyra tyngde hårt. Ingenting har sedan dess ändrats i dessa förhållanden, i varje fall icke i den riktningen, att en hyreshöjning efter de föreslagna linjerna nu skulle te sig mindre betänklig. Byrån måste vidare fästa stor vikt vid följande synpunkt: Genomfördes besparingsberedningens förslag skulle — vid en tid, då genom allmän hyresreglering den stora massan av hyresgäster få sina ekonomiska intressen beaktade av

statsmakterna och då samtidigt angelägenheten att skydda de större familjerna från försörjningskrisens verkningar från många håll framhäves — just en grupp av barnrika familjer genom en statsmakternas åtgärd utsätts för en stark hyreshöjning. En dylik åtgärd skulle icke vara ägnad att stärka förtroendet för statsmakternas strävan att stödja de barnfostrande familjerna. Byggnadslånebyrån anser sig böra bestämt avstyrka besparingsberedningens förslag att reducera familje- och bränslebidragen.

I syfte att erhålla större enhetlighet mellan olika slag av understöd ifrågasätter besparingsberedningen, om icke verksamheten rörande bostadsförsörjningen för mindre bemedlade barnrika familjer, i den mån byggnaderna uppföras å landsbygden, borde överflyttas till egnahemsstyrelsens förvaltning.

Byggnadslånebyrån är för sin del icke beredd att nu taga ställning till detta spörsmål.

Organisationsfrågorna begränsa sig emellertid ingalunda till vad beredningen upptagit och med hänsyn härtill avstyrker byggnadslånebyrån, att den av beredningen berörda speciella frågan löses i förevarande sammanhang.

Slutligen torde jag i detta sammanhang få anmäla en från *Göteborgs bostadsföretag, stiftelse*, den 29 april 1942 inkommen framställning rörande viss jämkning i de för familjebidrag åt barnrika familjer i hyreshus gällande bestämmelserna. Stiftelsen anför härom väsentligen följande.

Stiftelsen, som bedrivit verksamhet i sex år och uppfört cirka 1,600 lägenheter för mindre bemedlade, barnrika familjer, har nu kommit i det läget, att subventionen upphör för omkring 200 familjer den 1 instundande oktober. För ett stort antal av dessa familjer kan förlängd subvention med nuvarande bestämmelser icke påräknas. Dessa nödgas antingen betala standardhyra eller avflytta från lägenheten. Standardhyran blir så mycket högre, då man tager i betraktande att familjer, som icke åtnjuta subvention, icke få del av det statliga bränslebidraget. På grund av allmänt kända ekonomiska förhållanden är flertalet av dessa familjer ur stånd att erlägga standardhyra. De måste sålunda söka nya lägenheter. Med den brist på billiga lägenheter, som råder i Göteborg, kan det förutses att de icke kunna skaffa sig ny bostad. Stiftelsen kan under en sådan situation icke bedriva en hyrespolitik, som äventyrar de berörda familjernas bostadsmöjligheter.

I framställningen anföres härefter ett antal exempel på familjer, där till följd av det äldsta barnets ålder familjebidraget kommer att bortfalla från och med den 1 oktober 1942.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer styrelsen om sådan jämkning i familjebidragsbestämmelserna, att förutsättningar åvägabringas för berörda familjer att få bo kvar i stiftelsens lägenheter.

I ett över framställningen infortrat yttrande anför *statens byggnadslånebyrå* följande.

Motivet till den nuvarande ordningen med familjebidragets upphörande har varit att man ansett att antingen familjens ekonomi till följd av barnens förvärvsarbete har så förbättrats, att familjen borde vara i stånd att erlägga standardhyra eller också familjens storlek så minskat, att familjen utan väsentlig olägenhet kunde söka sig en billigare bostad på den öppna bostadsmarknaden. En väsentlig synpunkt har givetvis varit att man måste se till att åstadkomma omsättning i dessa hus. Om så ej sker betyder det att barnrikehusen inom en generation förvandlas till pensionärshem. Byrån har den upp-

fattningen att nu gällande bestämmelser, som låta hela familjebidraget falla bort med en gång ha i många fall kunnat medföra en alltför brysk förändring och har övervägt huruvida det vore lämpligt att i stället successivt minska bidraget (exempelvis till 20 % respektive till 10 %).

Det synes även kunna övervägas om åldersgränsen borde höjas till densamma som nu gäller beträffande avdrag i beskattningshänseende eller 18 år.

Byrån är dock icke beredd att nu lägga fram förslag till förändring av bestämmelserna i dessa hänseenden. Hithörande frågor torde få anstå till den allmänna översyn av bostadsförsörjningsverksamheten till förmån för flerbarnsfamiljer, som torde komma att föranledas av den ännu icke avslutade undersökningen om denna verksamhet, som utföres inom socialstyrelsen.

I nuvarande situation har en väsentlig förutsättning för den gällande ordningen i huvudsak bortfallit, nämligen möjligheten för familjen att fritt välja en billigare bostad i öppna marknaden. De familjer, för vilka rätten till bidrag bortfaller i och med att det tredje barnet fyllt 16 år, ställas därför i en tvångssituation. Särskilt då staten nu ämnar genomföra en allmän hyresreglering synes det skäligt att ej för ifrågavarande familjer, som äro mindre bemedlade, genomföra en så kraftig hyresstegring, som nu blir fallet, då en familj upphör att vara barnrik enligt författningens bestämmelser.

Med hänsyn till vad sålunda anförts förefaller det byggnadslånebyrån riktigt att provisoriska modifikationer i reglerna för familjebidraget göras.

Byrån hemställer, att byrån måtte bemyndigas att medgiva vederbörande fastighetsförvaltande företag att vid prövning av familjebidrag i sådana fall, varom här är fråga, taga hänsyn icke endast till de i gällande författning nämnda omständigheterna utan jämväl till möjligheten för familjen att erhalla annan bostad och övriga med nuvarande försörjningsläge sammanhängande omständigheter.

Departementschefen.

De barnrika familjernas bostadsförsörjning är i nuvarande läge en angelägenhet av stor vikt. Den allmänt utbredda bostadsbristen utgör i många fall ett hinder för äktenskaps- och familjebildning; det förhållandet, att nedgången i bostadsproduktionen på åtskilliga orter mest gått ut över de som familjebostäder lämpliga lägenhetskategorierna är ur förevarande synpunkt särskilt betänkligt. Att de mindre bemedlade, barnrika familjerna äro särskilt tungt drabbade av det rådande krisläget torde vara ett känt faktum; jämväl besparingsberedningen vitsordar riktigheten härav.

Välgående sociala skäl kunna sålunda åberopas för att den understödsverksamhet, varom här är fråga, bedrives i någorlunda oförändrad omfattning. Det synes vidare vara av vikt, att de mindre bemedlade barnrika familjerna få behålla den förmånsställning i fråga om bostadskostnad, som de i enlighet med statsmakternas beslut hittills åtnjutit.

Jag finner mig sålunda icke kunna i nuvarande läge biträda besparingsberedningens förslag om en begränsning av långivningen till 10 miljoner kronor per år. Enligt vad byggnadslånebyrån under hand meddelat uppgick reservationen av medel, avsedda för bostadsanskaffningslån den 30 april 1942 till inemot 4.4 miljoner kronor mot drygt 22 miljoner kronor den 1 november 1941; medelsefterfrågan har sålunda under det sistförflutna halvåret haft en

betydande omfattning. Då det med hänsyn till bostadsbristen finnes skäl antaga, att efterfrågan även framdeles skall bli avsevärd, anser jag mig böra föreslå, att jämväl för nästa budgetår ett belopp om 20 miljoner kronor ställes till förfogande för här ifrågavarande byggnadsverksamhet; av skäl som jag i det följande ämnar utveckla bör dock icke hela detta belopp anvisas å den för bostadsanskaffningslån avsedda lånefonden.

Det nuvarande bostadsmarknadsläget har föranlett Kungl. Maj:t att i proposition till årets riksdag (nr 221) framlägga förslag om en ökad statlig stöd-givning åt bostadsbyggandet i allmänhet. Åtgärderna syfta till att med bevarande av hyresnivån för år 1939 nybyggda fastigheter åstadkomma en produktion av bostäder, tillräcklig för att täcka det nödvändiga behovet härav; för att nå detta syfte har subventionslinjen måst beträdas. Därest ifrågavarande förslag vinna riksdagens bifall, kommer den hittillsvarande kapitalkostnadsmarginale mellan bostadsbyggandet i allmänhet och den speciella bostadsproduktionen för de mindre bemedlade, barnrika familjerna att krympa; dessa familjers förmånsställning i fråga om bostadsförsörjningen blir alltså relativt sett försämrad. Då en dylik utveckling — enligt vad jag i det föregående anfört — bör motarbetas, finner jag mig icke kunna undgå att framlägga förslag, som syfta till att bevara den kostnadsrelation, vilken hittills rått mellan berörda båda arter av bostadsproduktion och vilken tagit sig uttryck i låg standardhyra respektive låg årlig bostadskostnad.

Enklast torde detta kunna ske genom att för här ifrågavarande bostadsbyggnadsverksamhet tillämpa subventionsregler, närmast motsvarande dem som för hyreshus föreslagits genom prop. nr 221/1942. I enlighet härmed föreslår jag, att kommun eller allmännyttigt bostadsföretag skall för uppförande av hyreshus, avsett för barnrika familjer, kunna erhålla ett ränte- och amorteringsfritt tilläggs lån, som täcker den kostnadsstegring i avseende å byggnadsföretaget, vilken kan antagas ha inträffat sedan krigsutbrottet. Till säkerhet för detta tilläggs lån bör lämnas in-teckning gällande omedelbart efter den in-teckning, som utgör pant för bostadsanskaffningslånet. Tilläggslånet bör regelmässigt avskrivnas sedan viss tid förflutit; de närmare reglerna härom liksom rörande de förutsättningar, under vilka återbetalning av lånet bör kunna krävas, torde få meddelas av Kungl. Maj:t.

I fråga om egnahem, avsedda för barnrika familjer, förordar jag, att bostadsanskaffningslån beräknas enligt nu gällande regler i förhållande till en anskaffningskostnad, som med tio procent understiger den faktiska, av byggnadslånebyrån godkända anskaffningskostnaden, samt att därutöver må utgå tilläggs lån, uppgående till en tiondel av sistnämnda kostnad. Dessa tilläggs lån skola vara ränte- och amorteringsfria samt regelmässigt avskrivnas sedan viss tid förflutit. Den närmare utformningen av reglerna härom torde få ankomma på Kungl. Maj:t.

Jag har i det föregående ansett mig böra räkna med att för nästa budgetår ett sammanlagt belopp av 20 miljoner kronor ställes till förfogande för här ifrågavarande byggnadsverksamhet. Enligt upplysningar, som jag under

hand erhållit från byggnadslånebyrån, torde man kunna utgå från att vid beviljande av bostadsanskaffningslån intill ett belopp av 17—18 miljoner kronor det häremot svarande behovet av tilläggs lån kommer att uppgå till mellan 2 och 3 miljoner kronor. För att kunna hålla verksamheten inom den angivna ekonomiska ramen synes alltså det för nästa budgetår till bostadsanskaffningslån erforderliga beloppet böra begränsas till 17.5 miljoner kronor; återstoden ungefär 2.5 miljoner kronor bör belasta det anslag för tilläggs lån, som för nästa budgetår äskats i proposition nr 221. Vid en dylik extra belastning lär emellertid detta anslag icke komma att förslå för sitt ursprungliga ändamål; frågan om anvisande av ytterligare medel till tilläggs lån, avsedda att täcka det genom bostadsanskaffningen för de barnrika familjerna ökade behovet, får upptagas till prövning vid en senare tidpunkt, då behovet kan klarare överblickas.

De sålunda förordade bestämmelserna böra avse företag, som påbörjas efter den 1 juli 1942; vissa bestämmelser angående retroaktiv tillämpning torde dock böra meddelas. Där så är av behovet påkallat, bör sålunda beträffande påbörjade hyreshus, där slutligt beslut om belåningen ej fattats före nyssnämnda tidpunkt, byggnadslånebyrån kunna medgiva att jämväl tilläggs lån får utgå. I fråga om bostadsanskaffningslån till egna hem, vilka beviljats efter den 1 januari 1942, bör byggnadslånebyrån, där synnerliga skäl tala härför, kunna, med tillämpning av de nya bestämmelserna, medgiva ränte- och amorteringsfrihet för viss del av lånet.

Besparingsberedningen har framlagt förslag om sänkning av standarden inom byggnader av förevarande art. På närmare anförda skäl har byggnadslånebyrån funnit dessa förslag olämpliga ur praktisk, teknisk och ekonomisk synpunkt; enligt byråns uppfattning skulle förslagen vara ägnade att förstöra bostadsförsörjningsverksamheten för barnrika familjer och icke ens ur snävt ekonomiska synpunkter kunna försvaras. För egen del finner jag mig icke kunna biträda besparingsberedningens förslag om en nedskärning av standarden, som skulle innebära en återgång till ett redan passerat tekniskt utvecklingsstadium. De besparingar som härigenom kunna vinnas skulle köpas alltför dyrt; en standardsänkning, som kan vara ägnad att giva anstaltsprägel åt »barnrikehusen» bör enligt min uppfattning bestämt avvisas. Där emot är jag givetvis av den uppfattningen, att alla sådana förenklingar och besparingar, som med byggnadsteknikens utveckling kunna framkomma, noggrant skola beaktas; enligt vad byggnadslånebyrån uppgivit har tillämpandet av denna regel betraktats som en självklar sak. Såvitt jag kunnat finna har någon försummelse i förevarande hänseende icke kunnat påvisas; besparingsberedningens undersökning har snarast givit vid handen, att sparsamhetskravet blivit väl tillgodosett. Det torde därför knappast föreligga några skäl att giva byggnadslånebyrån nya direktiv rörande »barnrikehusens» standard och lägenhetsutrustning.

Besparingsberedningen har påtalat det förhållandet, att bostadsanskaffningslån med subventionskaraktär kan utgå för byggande av flerfamiljshus,

som icke i sin helhet användes för mindre bemedlade, barnrika familjers bostadsförsörjning. Staten hör enligt beredningens mening genom inskränkning i långivningen till att avse endast den del av fastigheten, som avses för bidragsberättigade hyresgäster, hindra kommunerna att utnyttja de subventionerade bostadsanskaffningslånen i den kommunala bostadspolitiken. Statskontoret har i sitt utlåtande — under hänvisning till de praktiska svårigheterna att finna en tillfredsställande norm för den ifrågasatta inskränkningen — i stället föreslagit en höjning av räntan å bostadsanskaffningslånen till 3.6 procent. Byggnadslånebyrån har avstyrkt beredningens förslag; enligt byråns mening kan den föreslagna anordningen bland annat motverka strävandet att genom en mera allsidig sammansättning av hyresgästklientelet förhindra en alltför stark anhopning av flerbarnsfamiljer.

Givet är att sistnämnda argument måste tillmätas en ej ringa betydelse. Det är vidare att märka att kommunerna äro förpliktade att gratis upplåta tomtmark; i den kommun, där förekomsten av »barnrikehus» med blandat hyresgästklintel är vanligast, nämligen Stockholm, innebär den fria tomtupplåtelsen en betydande ekonomisk prestation. Enligt vad jag erfarit från byggnadslånebyrån har för övrigt byrån för avsikt att i fall, varom här är fråga, begränsa långivningen; föreskrifterna rörande bostadsanskaffningslån giva icke lånesökanden någon rätt att i varje fall erhålla ett lån motsvarande 95 procent av byggnadsvärdet utan endast en *möjlighet* att få lån intill denna gräns. Ur de sålunda anförda synpunkterna finner jag det olämpligt att genom några svårtillämpliga direktiv hindra byggnadslånebyråns fria prövningsrätt; det torde liksom hittills få ankomma på byrån att från fall till fall avgöra den lämpliga lånestorleken.

Besparingsberedningens av statskontoret tillstyrkta förslag om en sänkning av familjebidragen för tre- och fyrabarnsfamiljerna har mött en bestämd gensaga hos byggnadslånebyrån, som likaledes motsatt sig en reduktion av det för närvarande utgående bränslebidraget. Byrån har till stöd för sin uppfattning särskilt framhållit det betänkliga i att utsätta de barnrika familjerna för en hyreshöjning vid en tidpunkt, då statsmakterna inrikta sig på att söka bevara den i allmänhet rådande hyresnivån.

De procentsatser, varmed familjebidragen utgå för tre- och fyrabarnsfamiljerna, ha gällt alltsedan nu ifrågavarande författningars tillkomst. Erfarenheten synes tala för att bidragen varit i stort sett väl avvägda. Då tillförlitlig utredning saknas rörande den effekt, som vid den ifrågasatta justeringen av familjebidraget kan inträda för de därav berörda barnrika familjerna, anser jag mig icke kunna förorda beredningens förslag; åtgärder av denna art måste i nuvarande krisläge anses alltför experimentbetonade.

Vad härefter angår frågan om bränslebidrag för ett kommande budgetår torde ett dylikt bidrag — såsom även besparingsberedningen synes ha antagit — även i fortsättningen komma att visa sig erforderligt. Om riksdagen ej har något att däremot erinra torde detta bidrag liksom hittills få utgå av det till familjebidrag anvisade anslaget. Några omständigheter som tala för en

ändring av de nu gällande bränslebidragsgrunderna synas icke ha inträffat och jag anser mig därför böra i likhet med byggnadslånebyrån avvisa besparingsberedningens förslag i detta hänseende.

Från Göteborgs bostadsföretag, stiftelse, har gjorts framställning rörande viss uppmjukning i de bestämmelser, som gälla i fråga om förutsättningarna för att i hyreshus bosatta familjer skola anses som barnrika. Enligt nuvarande bestämmelser anses barn, som ej fyllt 16 år, såsom minderårigt; dock må jämväl äldre barn, vilket erhåller fortsatt utbildning eller eljest mera stadigvarande är utan arbetsförtjänst efter prövning av kommunen eller bostadsföretaget kunna medräknas. Stiftelsen har nu hemställt att jämväl barn över 16 år med stadigvarande inkomst må kunna medräknas i sådana fall där familjebidragets bortfallande skulle — med hänsyn till den på grund av bostadsbristen rådande omöjligheten att finna annan billig lägenhet — ställa familjen inför risken av husvillhet. Byggnadslånebyrån har i sitt utlåtande över framställningen hemställt, att byrån måtte bemyndigas medgiva vederbörande fastighetsförvaltande företag rätt att vid prövning av familjebidrag i sådana fall, varom här är fråga, taga hänsyn icke endast till de i gällande författning nämnda omständigheterna utan jämväl till möjligheten för familjen att erhålla annan bostad och övriga med nuvarande försörjningsläge sammanhängande omständigheter. Mot vad byrån sålunda föreslagit har jag ej något att erinra; jag förordar alltså, att byrån erhåller det begärda bemyndigandet, vilket ur rättvisesynpunkt bör avse jämväl sådana barnrika familjer, som bebo egna hem.

Med stöd av bland annat de beräkningar, som utförts av besparingsberedningen, anser jag, att det till familjebidrag under nästa budgetår erforderliga beloppet kan skattas till 4.5 miljoner kronor; hänsyn har vid beräkningen tagits till att jämväl bränslebidrag avses komma att utgå från ifrågakvarande anslag.

Till besparingsberedningens förslag rörande överflyttning till egna hemsstyrelsen av viss del av förevarande verksamhet är jag för närvarande icke beredd taga ställning. I händelse så skulle befinnas lämpligt torde emellertid Kungl. Maj:t under nästa budgetår få upptaga detta organisationsspörsmål till prövning samt vidtaga erforderliga åtgärder för en rationell fördelning mellan byggnadslånebyrån och egna hemsstyrelsen av ifrågakvarande ärenden.

Bostadsförbättringsverksamhet på landsbygden.

Nuvarande bestämmelser.

(Dels kungörelse den 22 juni 1939 (nr 464) om förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån för bostadsbyggnadsföretag på landsbygden, ändrad genom kungörelser nr 673/1939, 670/1940, 1003/1940, 632/1941 och 860/1941, dels ock kungörelse den 22 juni 1939 (nr 472) angående statsbi-

drag för fiskarbostäder inom vissa områden, ändrad genom kungörelser nr 893/1940, 1/1941 och 558/1941.)

Förbättringsbidrag samt *nybyggnadslån* och *förbättringslån* utgå för bostadsbyggnadsföretag inom områden, där bebyggelsen har landsbygdskaraktär; i fråga om sådana samhällen — städer och köpingar m. m. — eller delar av samhällen, där 1 kap. hälsovårdsstadgan gäller, tillämpas dock bidrags- och långivningen endast så framt Kungl. Maj:t lämnat medgivande härtill.

Förbättringsbidrag må lämnas för reparation eller förbättringsarbete å bostadslägenheter, däri inbegripet anordnande av ledningar för vatten och avlopp samt av elektriska installationer, så ock för uppförande av nya bostadslägenheter i stället för förut befintliga samt för förbättring av vattentäkt. Bidrag utgår endast under förutsättning att sökanden prövas vara i behov av ekonomiskt bistånd för byggnadsföretagets genomförande och fastställs till ett belopp motsvarande viss del av de för företaget uppskattade kostnaderna. Denna del bestämmes med skälig hänsyn till sökandens egen förmåga att själv bidraga med penningar, material, transporter och eget arbete och må ej, därest icke särskilt ömmande omständigheter föreligga, överstiga 80 procent av kostnaderna. För varje särskild bostadslägenhet må bidraget ej överstiga 2,000 kronor. Då bidraget avser byggnadsföretag å kronolägenhet inom något av de sex nordligaste länen, kan detsamma dock uppgå till 2,500 kronor. Bidrag beviljas av egnahemsnämnderna.

Förbättringsbidragen gäldas från ett under femte huvudtiteln anvisat reservationsanslag till bidrag till främjande av bostadsbyggande å landsbygden. Detta anslag har i riksstaten för innevarande budgetår uppförts med 20 miljoner kronor.

Nybyggnadslån och *förbättringslån* må lämnas för uppförande av nya bostadslägenheter i stället för förut befintliga samt för förbättring av vattentäkt, så ock för ombyggnad av samt annat mera omfattande förbättringsarbete å bostadslägenheter, däri inbegripet anordnande av ledningar för vatten och avlopp samt elektriska installationer. Nybyggnads- eller förbättringslån må ej överstiga 80 procent av de för byggnadsföretaget uppskattade kostnaderna. Förbättringslån, vilka äro räntefria under de första tio åren, beviljas ej för företag, till vilket förbättringsbidrag eller nybyggnadslån utgår. Däremot kan nybyggnadslån förenas med förbättringsbidrag, varvid sammanlagda beloppet ej må överstiga 80 procent av kostnaderna.

Nybyggnadslån samt — efter den räntefria periodens utgång — förbättringslån förräntas efter samma regler, som gälla i fråga om bostadsanskaffningslån för mindre bemedlade, barnrika familjer. Räntefoten för lån, beviljade under innevarande budgetår, har fastställts till 3.25 procent.

Nybyggnadslånen utlämnas från en å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder inrättad lånefond för främjande av bostadsbyggande på landsbygden. Till förstärkande av denna fond har för budgetåret 1941/42 anvisats 11 miljoner kronor.

Förbättringslånen bestridas från ett å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisat reservationsanslag till lån för bostadsförbättringsverk- samhet, varå för innevarande budgetår anvisats 11 miljoner kronor.

Enligt kungörelsen om *statsbidrag till fiskarbostäder* må i sådana fall, då förbättringsbidrag ej kan ifrågakomma, särskilda bidrag utgå för iordning- ställande inom de norrländska kustlänen samt (fr. o. m. den 1 juli 1941) Uppland av fiskares bostäder, sjöbodar och båthus. Bidraget, som i regel ej må överstiga 80 procent av kostnaderna för byggnadsföretaget, tilldelas den som äger eller är underhållsskyldig för byggnaden eller eljest disponerar den- samma och beviljas av vederbörande egnahemsnämnd. Vidare gäller, att bi- draget icke må utgå jämsides med förbättringslån och att det ej må överstiga för varje bostadslägenhet, med eller utan sjöbod och båthus, 2,000 kronor, för enbart sjöbod och båthus 500 kronor, för enbart sjöbod 400 kronor samt för enbart båthus 300 kronor.

Bidragen till fiskarbostäder utgå från samma anslag som förbättringsbidra- gen. För innevarande budgetår avsågs ett belopp av 200,000 kronor till före- varande ändamål.

Översikt av utvecklingen sedan år 1933.

År 1933 torde kunna betecknas som genombrottsåret för den moderna stat- liga bostadspolitiken; den vid denna tid rådande depressionen med dess svåra arbetslöshet var den kraft, som närmast utlöste statsmakternas initiativ. Om sålunda de arbetsmarknadspolitiska motiven varit av stor betydelse för de statliga stödåtgärderna på förevarande område ha de bostadspolitiska skälen spelat en icke mindre framträdande roll. I fråga om landsbygdens bostads- byggande har det förstnämnda motivkomplexet framträtt med skiftande styr- ka; de bostadspolitiska syftemålen torde däremot fortfarande vara i stor ut- sträckning ouppnådda.

De vid 1933 års riksdag beslutade stödåtgärderna för bostadsför- bättringsverksamheten på landsbygden avsågo förbättringsbidrag och ny- byggnadslån. Bidragen utgingo med högst 1,000 kronor per bostadslägenhet och skulle som regel understiga 50 procent av kostnaderna för företaget; i ömmande fall kunde dock bidragsprocenten höjas till 80. För nybyggnadslån gällde, att desamma, som utgingo med högst 70 procent av byggnadskostna- derna ej fingo överstiga 3,000 kronor per lägenhet. Med hänsyn till den om- fattande arbetslöshet, som rådde uader förra hälften av 1933 användes för budgetåret 1933/34 icke mindre än 10 miljoner kronor till förbättringsbidrag och nybyggnadslån; sedan dessa medel med hänsyn till den starka efterfrågan visat sig otillräckliga, anslogos å tilläggsstat för samma budgetår ytterligare 8 miljoner kronor för ändamålet.

För b u d g e t å r e t 1934/35 anvisades till bostadsförbättringsverk- samheten — alltjämt såsom ett led i arbetsmarknadspolitiken — ett belopp

av 8 miljoner kronor. Redan då hade emellertid diskussionen om verksamhetens rent bostadspolitiska effekt utifrån vunna erfarenheter börjat skjuta fart. Sålunda framhölls av egnahemsstyrelsen, att stora svårigheter uppstått att i konkurrensen om medelstildelningen mellan föreliggande ansökningar tillgodose ansökningar, som gällde lantarbetarnas lönebostäder. Hinder emot sökande av förbättringsbidrag för dessa bostäder låg även ofta däri, att sökanden skulle vara i behov av ekonomiskt bistånd för byggnadsföretagets genomförande. Av bostadssociala utredningen väcktes frågan om verksamhetens utsträckande till vissa municipalsamhällen, där bebyggelsen huvudsakligen var av landsbygdskaraktär. De uppkomna önskemålen tillgodosågos sålunda, att av de anvisade medlen 1.5 miljoner kronor skulle användas företrädesvis för lantarbetarbostäder, medan högst 500,000 kronor enligt Kungl. Maj:ts bestämmande skulle få disponeras inom municipalsamhällen. Från flera håll hade slutligen framhållits, att lägenhetsinnehavare m. fl., vilka helt saknade egna medel men ofta sulto med mycket bristfälliga bostäder, voro fullständigt utestängda från tilldelningen av bostadsförbättringsmedel. Egnahemsstyrelsen bemyndigades därför, att i sådana fall söka intressera vederbörande kommun att lämna det ytterligare bidrag, som kunde erfordras.

Efterfrågan på medel till förevarande ändamål blev även i fortsättningen betydande. Hösten 1934 inkommo sålunda i allt närmare 49,000 ansökningar om förbättringsbidrag och nybyggnadslån. Medelsbehovet för att kunna tillgodose dessa ansökningar uppskattades till 34 miljoner kronor. För budgetåret 1935/36 anvisades ett belopp av 5 miljoner kronor, avsett uteslutande för förbättringsbidrag, varav 1 miljon kronor företrädesvis skulle användas för lönebostäder. För tillgodoseende av behovet av nybyggnadslån inrättades en särskild lånefond, benämnd lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden, och till denna fond anvisades för budgetåret 2 miljoner kronor.

Det alltjämt mycket stora otillfredsställda behovet av bostadsförbättring på landsbygden tillgodosågs för budgetåret 1936/37 dels genom ett anslag på 5.5 miljoner kronor avsett till förbättringsbidrag, varav högst 1 miljon kronor till förbättring av lönebostäder, dels genom ett anslag på 2 miljoner kronor såsom kapitalökning för lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden. Avsikten var att företrädesvis tillgodose de ansökningar, som gjorts på hösten 1934 och ännu icke beviljats, ehuru bidrag i särskilda fall skulle kunna få lämnas även på grundval av nyinkomna ansökningar.

För budgetåret 1937/38 anvisades 7 miljoner kronor till bostadsförbättringsbidrag (därav å tilläggsstat 1.5 miljoner kronor) och 3 miljoner kronor till nybyggnadslån. Av bostadsförbättringsmedlen reserverades ett belopp av högst 50,000 kronor till iordningställande av vissa fiskarbostäder å norrlandskusten jämte tillhörande sjöbodår.

Budgetåret 1938/39 utmärktes av vissa förändringar i fråga om bostadsförbättringsverksamheten. Sålunda beslöts av 1938 års riksdag, att

maximibeloppen för förbättringsbidrag skulle höjas från 1,000 till 1,200 kronor samt för nybyggnadslån från 3,000 till 3,500 kronor, varjämte bostadsförbättringsbidrag skulle få utgå även för förbättring av vattentäkt. Med dessa utvidgningar avsågs att underlätta möjligheterna för inläggning av värme-, vatten- och avloppsledningar vid förbättrings- och nybyggnadsarbeten. Såsom ett led i strävandena att söka vinna bästa möjliga kvalitativa resultat av de anvisade medlen skulle mindre belopp kunna användas för utarbete av typritningar och byggnadstekniska anvisningar, varjämte en kontrollverksamhet försöksvis och i ganska begränsad omfattning skulle inledas genom ambulerande konsulenter. Till förbättringsbidrag anvisades för budgetåret 1938/39 2.5 miljoner kronor samt till lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden 3 miljoner kronor. Å tilläggsstat för budgetåret 1938/39 anvisades vidare av 1939 års lagtima riksdag ett belopp av 1.5 miljoner kronor till förbättringsbidrag, varför den totala medelsanvisningen för detta ändamål uppgick till 4 miljoner kronor för budgetåret.

Bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden blev under budgetåret 1939/40 föremål för genomgripande justeringar. Sålunda höjdes förbättringsbidragen från 50 % till högst 80 % av förbättringskostnaderna med maximibelopp av 2,000 kronor i stället för 1,200 kronor. I syfte att ge möjlighet för genomgripande förbättringar av bostäder för det mellanskikt av landsbygdens folk, som knappast skulle behöva bidrag men vore i stånd att förränta och amortera ett lån på gynnsamma villkor, infördes en ny låneform, de s. k. bostadsförbättringslånen. Dessa lån, som ej må överstiga 80 procent av de för byggnadsföretaget uppskattade kostnaderna, äro räntefria under de första tio åren.

För budgetåret anvisades till förbättringsbidrag 3,250,000 kronor, till lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden (de äldre nybyggnadslånen) 1 miljon kronor samt till fonden för låneunderstöd under rubriken lån för bostadsförbättringsverksamhet (de nya bostadsförbättringslånen) 2 miljoner kronor. Av förbättringsanslaget skulle 30,000 kronor användas till fortsatt förbättring av fiskarbostäder i Norrland och 50,000 kronor till förbättring av bostäder åt Norrbottens kolonister.

Jämväl under 1940 års lagtima riksdag beslötos vissa ändringar på ifrågavarande område. I syfte att effektivisera bostadsförbättringsverksamheten på vissa kronolägenheter inom de sex nordligaste länen bestämdes sålunda, att bostadsförbättringsbidrag till innehavare av dylik lägenhet skulle kunna utgå med högst 2,500 kronor, samt att i kostnaderna för byggnadsföretaget icke skulle inräknas värdet av byggnadsmaterial, som kronan kostnadsfritt ställde till sökandens förfogande eller för vilka denne erhöi ersättning av kronan. Till bostadsförbättringsbidrag anvisades för budgetåret 1940/41 3,250,000 kronor, varav 240,000 kronor avsågos för kronolägenheterna inom de sex nordligaste länen (för detta ändamål skulle vidare få användas ett belopp av ytterligare 240,000 kronor, som återstod odisponerat av anslaget för budgetåret 1939/40), 75,000 kronor för förbättring av fiskarbostäder,

samt — i likhet med vad som skett under budgetåret 1939/40 — ett belopp av omkring 35,000 kronor för avlöningar och reseersättningar åt byggnadskontrollanter. Vidare anvisades till nybyggnadslån 3 miljoner kronor samt till förbättringslån 2 miljoner kronor.

För att underlätta en snabbare elektrifiering av landsbygden medgav 1940 års urtima riksdag att förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån skulle få utgå jämväl för bestridande av kostnaden av elektriska installationer i bostadshus och ekonomibyggnader. I samband härmed anvisades å tilläggsstat för budgetåret 1940/41 ytterligare 500,000 kronor å ettvarvt av de tre ifrågavarande anslagen.

Besluten vid 1941 års riksdag präglades av syftet att kraftigt bekämpa byggnadskrisens verkningar. Såsom mål för verksamheten under budgetåret 1941/42 angavs utförande av ungefär hälften av alla önskvärda förbättringsarbeten; det erforderliga medelsbehovet härför beräknades till i runt tal 45 miljoner kronor. Detta belopp fördelades så att till förbättringsbidrag anvisades 20 miljoner kronor, till nybyggnadslån 11 miljoner kronor och till förbättringslån likaledes 11 miljoner kronor. Av de till förbättringsbidrag anslagna medlen förutsattes vissa belopp användas till speciella ändamål, nämligen — såvitt nu är i fråga — till förbättring av kronolägenheter i de nordliga länen 600,000 kronor, till fiskarbostäder m. m. (kungörelsens tillämpningsområde utsträcktes till att omfatta jämväl Uppland) 200,000 kronor, till rådgivningsverksamhet i landsbygdens byggnadsfrågor 200,000 kronor samt till avlöningar och reseersättningar åt byggnadskontrollanter ungefär 50,000 kronor. I syfte att bevara en låg räntenivå för de här ifrågavarande lånen beslöts vidare en frikoppling tills vidare av låneräntan från emissionsräntan; den förra hade nämligen dittills bestämts med utgångspunkt från medelräntan för den statliga upplåningen under det budgetår som närmast föregått lånets beviljande. Räntan för nybyggnads- och förbättringslån, som komme att beviljas under budgetåret 1941/42 bestämdes härefter till 3.25 procent.

I anledning av från riksdagens sida uttalade önskemål förordnades under hösten 1941, att förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån skulle — efter särskilt medgivande av Kungl. Maj:t — kunna få utgå för byggnadsföretag jämväl inom sådan del av stad, där hälsovårdsföreskrifterna i 1 kap. hälsovårdsstadgan tillämpas. En förutsättning för dylikt medgivande är dock, att bebyggelsen inom området har (helt eller delvis) landsbygdskaraktär.

En sammanställning över de anslag, som hittills beviljats till förevarande ändamål lämnas i följande tabell.

Budgetår	Anslagsbelopp (i kronor) för			Summa kronor
	Förbättrings- bidrag ¹	Nybyggnads- lån	Förbättrings- lån	
1933/34	18,000,000 ²			18,000,000
1934/35	8,000,000 ³			8,000,000
1935/36	5,000,000 ⁴	2,000,000		7,000,000
1936/37	5,500,000 ⁴	2,000,000		7,500,000
1937/38	7,000,000 ⁵	3,000,000		10,000,000
1938/39	4,000,000 ⁵	3,000,000		7,000,000
1939/40	3,250,000	1,000,000	2,000,000	6,250,000
1940/41	3,750,000 ⁶	3,500,000 ⁶	2,500,000 ⁶	9,750,000
1941/42	20,000,000	11,000,000	11,000,000	42,000,000
Summa	74,500,000	25,500,000	15,500,000	115,500,000

Nu föreliggande framställningar och förslag.

I en till socialdepartementet den 20 december 1941 inkommen skrivelse — vars innehåll delvis återgivits i statsverkspropositionen (V:te huvudtiteln, punkten 20) — har *egnahemsstyrelsen* framlagt sina anslagsberäkningar rörande bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden under nästkommande budgetår. Styrelsen anför i denna skrivelse bland annat följande.

Enligt uppgifter, som *egnahemsstyrelsen* inhämtat från *egnahemsnämnderna*, torde det kunna antagas, att under innevarande budgetår tillgängliga medel torde komma att utnyttjas intill följande belopp, nämligen omkring 15 miljoner kronor för bostadsförbättringsbidrag, omkring 8 miljoner kronor för nybyggnadslån och omkring 7 miljoner kronor för förbättringslån. I siffran för förbättringsbidrag böra anses inräknade även bidrag till vissa kronolägenheter, till fiskarbostäder och till lantarbetarbostäder, liksom också sådana särskilda administrationskostnader, som äro avsedda att bestridas från ifrågakvarande anslag.

Av uppgifter, som lämnats av nämnderna, synes framgå, att dessa anse bostadsförbättringsverksamheten under budgetåret 1942/43 böra bedrivas i stort sett i samma omfattning som under budgetåret 1941/42. *Egnahemsstyrelsen* delar denna uppfattning.

I enlighet med förestående beräkningar skulle av de för innevarande budgetår anvisade anslagen vid budgetårets utgång återstå att disponera för bostadsförbättringsbidrag 5 miljoner kronor, för nybyggnadslån 3 miljoner kronor samt för förbättringslån 4 miljoner kronor. I samband med att överflyttningen av ifrågakvarande fonders förvaltning från statskontoret genomförts samt utredningarna inom styrelsen rörande mellanhavandena med *hushållningssällskapen* på grund av dessas tidigare befattning med *egnahems-*

¹ anslagen under budgetåren 1933/34 och 1934/35 avsedda jämväl för nybyggnadslån.

² därav 8,000,000 kronor å tilläggsstat.

³ därav 1,500,000 kronor avsedda företrädesvis för lantarbetarbostäder.

⁴ därav 1,000,000 kronor avsedda företrädesvis för lantarbetarbostäder.

⁵ därav 1,500,000 kronor å tilläggsstat.

⁶ därav 500,000 kronor å tilläggsstat.

och bostadsförbättringsverksamheten blivit i huvudsak avslutade, har det emellertid visat sig, att sällskapens nämnder legat inne med relativt stora belopp särskilt av nybyggnadslånemedel från tidigare budgetår.

Med hänsyn till vad här anförs och till att under nästkommande budgetår beviljade lån icke kunna antagas komma i sin helhet att utbetalas under samma budgetår anser egnahemsstyrelsen icke strängt behövt, att några nya medel för budgetåret 1942/43 anvisas för här avsedda slag av lån.

Däremot torde för bostadsförbättringsbidrag böra anvisas ett anslag av 10 miljoner kronor för budgetåret 1942/43.

I anledning av vad sålunda anförs har egnahemsstyrelsen hemställt, att för budgetåret 1942/43 måtte anvisas ett reservationsanslag å 10 miljoner kronor till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden.

Sedermera har *egnahemsstyrelsen* i en den 22 april 1942 dagtecknad promemoria meddelat, att enligt upplysningar, som ingått från egnahemsnämnderna, medelsåtgången å förevarande anslag för budgetåret 1941/42 kunde skattas till 15 miljoner kronor för förbättringsbidrag, 8 miljoner kronor för nybyggnadslån samt 4 miljoner kronor för förbättringslån. Styrelsen anför vidare:

Utöver de ansökningar, som under återstoden av innevarande budgetår komma att behandlas och till vilka hänsyn tagits vid nyss angivna beräkning, ligg redan nu inne ansökningar till betydande belopp, vilka icke hinna behandlas förrän under nästa budgetår. Med hänsyn härtill och till att enligt uttalanden från flertalet egnahemsnämnder ansökningar om bidrag och lån synas komma in till nämnderna i oförminskad omfattning, torde anledning icke finnas att för budgetåret 1942/43 räkna med mindre medelsåtgång än under innevarande budgetår (under förutsättning att anslag finnas till förfogande).

I detta sammanhang torde jag få anmäla, att *besparingsberedningen* i en till socialdepartementet den 20 april 1942 inkommen — i det föregående omnämnd — promemoria angående den statliga låne- och understödsverksamheten för bostadsbyggande på landsbygden framlagt vissa yttranden och förslag rörande den här ifrågakvarande verksamheten. Efter att ha lämnat en redogörelse för den statliga låne- och bidragsgivningen på förevarande område anför beredningen — såvitt nu är i fråga — väsentligen följande. (Då något anslag för s. k. lantarbetarbostadslån icke erfordras för nästa budgetår, har jag icke ansett det behövt redogöra för beredningens förslag i detta hänseende.)

Besparingsberedningen vill till en början vitsorda behovet av att bostadsstandarden å landsbygden upphjälpes för dem som i detta hänseende ha det sämst ställt. För att bedöma, i vilken utsträckning staten härvidlag bör ekonomiskt stödja förbättringssträvandena, måste givetvis beaktas det å landsbygden befintliga ej obetydliga klientelet med utomordentligt dåliga bostäder. En höjning av bostadsstandarden synes härvid motiverad ej minst såsom ett led i strävandena att kvarhålla befolkningen å landsbygden. I detta sammanhang får ej heller förbises, att de under senare tiden höjda byggnadskostnaderna i väsentlig mån bidragit till att försvåra möjligheterna för att uppehålla landsbygdens bostadsbestånd.

Om sålunda flera omständigheter tala för en viss stödverksamhet å före

varande område, kunna å andra sidan starka skäl andragas för återhållsamhet. Särskilt anser sig beredningen böra framhålla vikten av att denna stödverksamhet ej får sådana konsekvenser att de orimligt höga byggnadskostnaderna därigenom konserveras eller ökas. I sådant fall kommer nämligen utvecklingen mer och mer att tendera därhän att all byggnadsverksamhet å landsbygden blir beroende av statens stöd. Då jordbruket som näring med gällande salupriser å jordbrukets produkter omöjlig kan förränta och amortera nuvarande kostnader för erforderliga byggnader och en allmän subvention för näringens byggnadsbehov ej gärna kan tänkas förekomma, måste i första hand byggnadskostnaderna nedbringas.

En direkt påverkande faktor i förevarande hänseende är det statsfinansiella läget. Givet är, att man under nuvarande situation icke kan ställa samma anspråk på statsbidrag som tidigare. I synnerhet måste detta gälla en verksamhet som förevarande, vilken har till syfte en viss höjning av levnadsstandard. Då å andra områden en sänkt standard anses ofrånkomlig, förmenar nämligen beredningen, att även å detta område varsamhet bör iakttagas. På detta liksom på andra områden måste gälla, att mycket av vad staten ansett sig ha råd med tidigare nu får anstå.

Även andra skäl än som betingas av sparsamhetskravet tala enligt beredningens uppfattning för att bostadsförbättringsverksamheten hålles inom relativt snäv utgiftsram. Begränsningen av tillgängliga medel bidrager nämligen till att återhållsamhet iakttages vid bidragstilldelningen. I motsatt fall kan riskeras, att fördelningen sker med mindre varsamhet. Vidare synes kunna ifrågasättas, om det med hänsyn till de understödsberättigade själva är riktigt att i nuvarande prisläge genom statsunderstöd stimulera tillkomsten av nya byggnadsföretag, som trots subventionen bli ganska betungande att förränta. Det torde i stället vara lämpligare att begränsa verksamheten till att avse de mest angelägna behoven.

Vid anslagstilldelningen har hittills stor hänsyn tagits till arbetsmarknadspolitiska förhållanden. Beredningen anser sig icke böra göra annat uttalande härom än att, därest en sänkning i byggnadskostnaderna kan åstadkommas, detta i hög grad skulle befrämja byggenskapen å den fria marknaden och därigenom direkt minska behovet av statligt ingripande.

I detta sammanhang anser sig beredningen även böra framhålla nödvändigheten av att erforderlig varsamhet i stödverksamheten iakttages redan under innevarande budgetår.

Inom beredningen har övervägts, huruvida en närmare granskning av *den egentliga bostadsförbättringsverksamheten* skulle kunna föranleda till åtgärder i syfte att minska medelsåtgången. Denna verksamhet har haft en ganska betydande omfattning. Till belysande härav kan framhållas, att förbättringsbidrag intill maj månad 1941 beviljats i sammanlagt omkring 70,000 fall. Varje lämnat förbättringsbidrag har i genomsnitt icke ens uppgått till 1,000 kronor. Med hänsyn till verksamhetens omfattning lär en mera ingående granskning av densamma svårligen låta sig göra. Att allenast verkställa vissa stickprov genom beredningens försorg torde sakna större betydelse.

Om beredningen sålunda icke ansett sig böra verkställa en närmare granskning av själva verksamheten, förutsätter beredningen emellertid — icke minst med hänsyn till ojämnheten i handhavandet olika egnahemsnämnder emellan — att egnahemsstyrelsen utövar effektiv kontroll över verksamhetens fortsatta bedrivande särskilt i syfte att åvägabringa en minskning i medelsåtgången.

För beredningen framträder det som önskvärt, att de egentliga bostadsförbättringsbidragen fortfarande komma att utgå. Under hänvisning till det förut anförda synes det emellertid skäligt att i allmänhet begränsa verksamheten till

en årlig utgiftsram av omkring 4,000,000 kronor. En ytterligare begränsning av denna verksamhet förmenar beredningen icke böra tillgripas förrän i sista hand. Med hänsyn till påräknad reservation vid detta budgetårs slut skulle någon anvisning för ändamålet för nästa budgetår enligt beredningens uppfattning ej erfordras.

Ifråga om *nybyggnadslån* och *förbättringslån* bör jämväl försiktighet iakttagas från statsmakternas sida vid medelstilledningen. Enligt vad egnahemsstyrelsen uppgivit, förefinnes vid slutet av innevarande budgetår sannolikt sådana reservationer, att nya anslag för nästa budgetår för ändamålen synas överflödiga.

Slutligen vill beredningen framhålla, att en viss besparing också torde kunna åstadkommas genom rationalisering i administrativt hänseende av ifrågasvarande verksamhet. Beredningen har nämligen uppmärksammat, att det för närvarande finnes en mångfald låne- och bidragsformer, som ha till syfte att underlätta för mindre bemedlade och obemedlade att förvärva egna hem eller vidtaga förbättringar å dessa. Det må också erinras, att riksdagens revisorer i sin berättelse (sid. 175—180) om den år 1941 verkställda granskningen av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning funnit det önskvärt, att den statliga låne- och bidragsverksamheten för egna hems- och bostadsändamål göres till föremål för utredning i syfte att ernå en rationalisering. Härvid bör — enligt revisorernas uttalande — även särskilt uppmärksammas möjligheterna att göra verksamhetsgrenarnas organisation mera likformig. Beredningen vill för sin del ansluta sig till detta av riksdagens revisorer uttalade önskemål.

I anslutning till vad sålunda anförts har *besparingsberedningen* förordat sådan inskränkning av verksamheten på förevarande område, att den årliga medelsåtgången kommer att uppgå till högst följande ungefärliga belopp, nämligen för förbättringsbidrag 4 miljoner kronor samt för nybyggnadslån och förbättringslån tillhopa 5 miljoner kronor.

Mot vad besparingsberedningen i promemorian anfört och föreslagit har *reservation* anmälts av beredningens ordförande, statsrådet Wigforss, samt en ledamot (herr Löwbeer).

Över besparingsberedningens promemoria, såvitt nu är i fråga, ha infordrade utlåtanden avgivits av *statskontoret* och *egnahemsstyrelsen*.

Statskontoret säger sig ha funnit de av besparingsberedningen framförda synpunkterna och motiven för en begränsning av och sparsamhet med förevarande stödverksamhet värda allt beaktande. Det arbetsmarknadspolitiska läget, de olösta avtalsfrågorna för landsbygdens byggnadsarbetare samt bristen på viss material utgöra enligt statskontorets mening ytterligare skäl för återhållsamhet i denna verksamhet.

Huruvida den av beredningen förordade nedskärningen av medelsanvisningen är möjlig att genomföra med hänsyn till de mest framträdande behoven av bostadsförbättring anser sig statskontoret icke kunna på grundval av den föreliggande utredningen avgöra.

Egnahemsstyrelsen har i sitt utlåtande, såvitt nu är i fråga, anfört väsentligen följande.

Styrelsen vill till en början vitsorda besparingsberedningens uttalanden, att behov föreligger av att bostadsstandarden å landsbygden upphjälpes för dem

som i detta hänseende ha det sämst ställt, *att* vid utmätandet av statens ekonomiska stöd åt förbättringssträvandena måste beaktas det å landsbygden befintliga ej obetydliga klientelet med utomordentligt dåliga bostäder *samt att* en höjning av bostadsstandarden synes motiverad ej minst såsom ett led i strävandena att kvarhålla befolkningen å landsbygden.

Styrelsen kan också ansluta sig till beredningens åsikt om önskvärdheten av att byggnadskostnaderna på landsbygden nedbringas.

Däremot kan styrelsen ej följa beredningen, då denna anser stegringen av byggnadskostnaderna utgöra skäl för återhållsamhet i fråga om statens stödverksamhet på förevarande område. Det torde vara allmänt känt, att bostadsförhållandena på landsbygden under lång tid försummats, så att där föreligger ett starkt, ackumulerat behov av förbättringsåtgärder. Visserligen kunna de höga byggnadskostnaderna med fog göra den enskilde tveksam, huru han i framtiden skall kunna förränta sådant upplånat kapital, som han investerar i ett byggnadsföretag. Men just detta synes motivera — för att ej byggnadsverksamheten skall helt stoppas upp på landsbygden — att staten genom subvention minskar den framtida förräntningskostnaden. Det synes för övrigt icke möjligt att nedbringa byggnadskostnaderna genom att förbättringen av de sämst ställdas bostadsförhållanden inhiberas. Något sådant vore ej heller rimligt. Möjligheterna att nedbringa byggnadskostnaderna måste sökas på andra vägar. I förevarande sammanhang får styrelsen hänvisa till att de höga byggnadskostnaderna kunna anses ha varit orsaken till den mycket långtgående subvention av bostadsbebyggelsen i städerna, varom förslag nyligen förelagts riksdagen.

För styrelsen står det klart, att det enda bärande skälet emot ett effektivt slöd åt bostadsförbättringsverksamheten från statens sida måste ligga i hänsynen till statens finansiella resurser. Styrelsen är helt på det klara med att hänsyn måste tagas till dessa, då det gäller att utmäta omfattningen av statens stöd åt bostadsförbättringsverksamheten.

Det ankommer icke på styrelsen att bedöma, huru långt ifrågavarande stödverksamhet behöver skäras ned med hänsyn till det statsfinansiella läget. Med avseende å den jämförelse mellan olika utgiftsbehov, som måste föregå en sådan nedskärning, får styrelsen emellertid hävda, att förbättringen av landsbygdens bostäder utgör ett ändamål, som både ur social, befolkningspolitiska och hygieniska synpunkter bör sättas mycket långt framme i raden av önskvärda statliga åtgärder. Med anledning av beredningens uttalande, att bostadsförbättringsverksamheten har till syfte en viss höjning av levnadsstandarden, medan å andra områden en sänkt levnadsstandard anses ofrånkomlig, bör framhållas att den måttliga förbättring av bostadsförhållandena, varom här är fråga, endast hänför sig till de sämst ställda i samhället. En inhibering av bostadsförbättringsverksamheten skulle också avbryta de strävanden att i bostadshänseende göra landsbygden mera jämbördig med städerna, som ifrågavarande verksamhet i viss mån innebär.

De statliga stödåtgärderna för bostadsförbättringen böra emellertid icke endast jämföras med utomliggande utgiftsbehov. De olika formerna böra även avvägas sinsemellan för vinnande av största möjliga nytta av de medel, som anvisas för ändamålet.

I fråga om de barnrika familjernas bostadsförsörjning biträder styrelsen beredningens uppfattning, att verksamheten bör, i den mån byggnaderna uppföras å landsbygden, överflyttas till egnahemsorganisationen, varigenom större enhetlighet mellan olika slag av understöd å hithörande område erhålles.

Vad härefter angår den egentliga bostadsförbättringsverksamheten har beredningen bland annat förutsatt, att egnahemsstyrelsen utövar effektiv kontroll över verksamhetens fortsatta bedrivande särskilt i syfte att åvägabringa

en minskning i medelsåtgången. Med anledning härav får styrelsen framhålla, att styrelsen genom sin kontroll är angelägen trygga, att anvisade medel på bästa sätt främja det med bostadsförbättringsverksamheten förenade syftet. I detta sammanhang bör emellertid uppmärksammas, att det synes tveksamt om verksamhetens syfte bäst främjas av en sådan nedpressning av bidrags- och lånebelopp, att förbättringsarbetenas kvalitet blir lidande.

Vad beredningen uttalat om önskvärdheten av en rationalisering i administrativt hänseende av ifrågakarande verksamhet föranleder ingen erinran från styrelsens sida. Styrelsen har tidigare i ett utlåtande med anledning av riksdagens revisorers uttalanden i samma ämne tillstyrkt en utredning på förevarande område.

Slutligen får styrelsen beträffande beredningens förslag i fråga om de belopp, intill vilka bidrag och lån av olika slag årligen böra få utgå, hänvisa till vad styrelsen ovan anfört rörande den stora betydelsen av förevarande verksamhet. Styrelsen ifrågasätter lämpligheten av att nu binda verksamhetens omfattning för framtiden.

Såsom jag i det föregående omtalat avsågos av de för innevarande budgetår till förbättringsbidrag anvisade medlen 200,000 kronor till rådgivningsverksamhet i landsbygdens byggnadsfrågor samt ungefär 50,000 kronor till avlöningar och reseersättningar åt byggnadskontrollanter.

Beträffande rådgivningsverksamheten framlade egnahemsstyrelsen i skrivelse den 18 november 1941 en organisationsplan. Denna innebar, att egnahemsstyrelsen och lantbruksförbundets byggnadsförening skulle leda rådgivningsverksamheten inom var sin del av riket; styrelsen skulle därvid omhänderta verksamheten inom de fyra nordligaste länen ävensom tills vidare inom Värmlands och Kopparbergs län, medan byggnadsföreningen skulle svara för verksamhetens bedrivande inom landet i övrigt. Såsom lokalorgan skulle styrelsen använda respektive egnahemsnämnder, förstärkta med byggnadstekniskt utbildad personal; byggnadsföreningen skulle arbeta med tre centrala kontor i respektive Stockholm, Lund och Vänersborg — varav det förstnämnda skulle vara huvudkontor — ävensom ett antal över hela verksamhetsområdet spridda lokalkontor. Muntlig rådgivning förutsattes bli meddelad kostnadsfritt, byggnadsritningar skulle betalas efter självkostnadspris.

Genom beslut den 30 januari 1942 bemyndigade Kungl. Maj:t egnahemsstyrelsen att medverka vid genomförandet av den sålunda föreslagna organisationen. Till täckande av kostnaderna för verksamhetens bedrivande intill den 30 juni 1942 skulle egnahemsstyrelsen äga för sin och nämndernas del använda 75,000 kronor av bostadsförbättringsmedlen; lantbruksförbundets byggnadsförening skulle av samma anslag erhålla ett belopp av 100,000 kronor, avsett att täcka vissa vid rådgivningsorganisationens uppbyggnad nödiga utgifter. Slutligen tillerkändes samfundet för hembygdsvård på vissa villkor ett anslag av 15,000 kronor, avsett att användas för utarbetande av ritningar och instruktioner rörande restaurering och sanering av äldre byggnader. Även sistnämnda belopp skulle utgå av bostadsförbättringsmedel. Tillhoppa anvisades således (75,000 + 100,000 + 15,000) 190,000 kronor för rådgivningsverksamhet i landsbygdens byggnadsfrågor.

Den i det föregående omnämnda kontrollverksamheten, som

under de sistförflutna budgetåren bedrivits av fyra hos egnahemsstyrelsen anställda byggnadskontrollanter, har under loppet av detta budgetår omorganiserats. I skrivelse den 15 januari 1942 framlade egnahemsstyrelsen förslag härom. Förslaget innebar anställande av tillhoppa 12 kontrollanter, varav 9 avsågos för de sju nordligaste länen (Västerbottens och Norrbottens län skulle, förutom en årsanställd kontrollant, under sju månader av året få anlita ytterligare var sin kontrollant). Kontrollanterna skulle utföra stickprovsundersökningar och efterbesiktningar för egnahemsnämndernas räkning och på samma gång instruera de kommunala organen och den byggande allmänheten. Därjämte skulle kontrollanterna, som en betydelsefull uppgift, ha att medverka till att väcka kommunernas intresse för att själva vidtaga åtgärder för den mera fortlöpande kontrollen på byggnadsplatserna. Kostnaderna för nu ifrågakvarande 12 kontrollanter beräknades intill utgången av budgetåret komma att uppgå till omkring 45,000 kronor. — I enlighet med ett av egnahemsnämnden i Västernorrlands län framlagt förslag ansåg sig styrelsen vidare böra föreslå inrättande försöksvis av en speciell kontrollverksamhet över den statsunderstödda byggnadsverksamheten i sagda län. I avbidan på att länets kommuner själva löste frågan om byggnadskontrollen borde sålunda staten åtaga sig att hos ifrågakvarande egnahemsnämnd anställa fyra extra kontrollanter, vilka skulle vara verk samma och bosatta inom var sitt distrikt. (Den i det föregående omnämnde byggnadskontrollanten för Västernorrlands län skulle fungera som förman för de fyra extra kontrollanterna.) Kostnaderna för ifrågakvarande fyra kontrollanters avlöningar och resor beräknades för tiden intill budgetårets utgång komma att uppgå till cirka 15,000 kronor; härav torde dock hälften kunna påräknas bli återbetalt från vederbörande kommuner. Med frånräknande av cirka 25,000 kronor, som kvarstod å ett åt styrelsen för kontrollverksamhet tidigare anvisat belopp om 36,500 kronor, uppskattade styrelsen de ytterligare medel, som för återstoden av budgetåret erfordrades till i runt tal (45,000 + 15,000 — 25,000) 35,000 kronor.

Med bifall till vad egnahemsstyrelsen föreslagit medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 6 februari 1942, att styrelsen skulle för ifrågakvarande ändamål få använda 35,000 kronor av bostadsförbättringsmedel; Kungl. Maj:t förklarade tillika, att styrelsen skulle utan hinder av vad som beslutats rörande användningen av ett tidigare för byggnadskontroll anvisat belopp om 36,500 kronor få använda även återstoden av dessa medel till kontrollverksamhet enligt styrelsens nya förslag.

Sammanlagt ha således för innevarande budgetår (36,500 + 35,000) 71,500 kronor av bostadsförbättringsmedel avsetts för kontroll över den statsunderstödda byggnadsverksamheten.

I skrivelse den 9 april 1942 har *egnahemsstyrelsen* framlagt beräkningar rörande kostnaderna för rådgivnings- och kontrollverksamheten under nästkommande budgetår. Styrelsen anför härom bland annat följande.

Rådgivningsverksamhet har igångsatts i enlighet med den i januari 1942 fastställda planen och några nya synpunkter ha icke framkommit, som kun-

nat ge egnahemsstyrelsen och lantbruksförbundets byggnadsförening anledning att nu föreslå ändring av rådgivningens organisation.

Årskostnaderna för den del av rådgivningsorganisationens verksamhet, som handhaves av egnahemsnämnderna i Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län ha i bilaga till egnahemsstyrelsens skrivelse i ämnet den 18 november 1941 beräknats till 131,600 kronor. Därest byggnadsverksamhetens omfattning icke väsentligt kommer att ökas under nästkommande budgetår, räknar egnahemsstyrelsen med, att detta belopp skall visa sig vara tillräckligt för bedrivande av byggnadsrådgivning i avsedd omfattning inom ifrågavarande län. Styrelsen finner det dock angeläget, att vid en eventuell uppgång i byggnadsverksamheten det ökade behovet av arbetskrafter inom rådgivningsorganen skall kunna tillgodoses.

Handhavandet av byggnadsrådgivning i den omfattning, som möjliggjorts genom den nya organisationens tillkomst, har självfallet tillfört egnahemsstyrelsens byggnadskontor nya arbetsuppgifter, för vilkas genomförande medel icke kunna disponeras inom ramen av styrelsens avlönings- och omkostnadsanslag. Egnahemsnämndernas byggnadsrådgivande verksamhet har ännu icke pågått så lång tid, att erfarenheter vunnits om, i vilken utsträckning ytterligare arbetskrafter i detta sammanhang bliva erforderliga hos egnahemsstyrelsen, varför styrelsen avser att längre fram inkomma med preciserad framställning i detta avseende.

Med utgångspunkt från det till 131,600 kronor beräknade anslagsbehovet för vissa egnahemsnämnders byggnadsrådgivande verksamhet och med hänsyn tagen till dels möjligheterna av ökat behov av arbetskrafter hos dessa nämnder genom uppgång i byggnadsverksamheten dels behovet av särskilda arbetskrafter vid egnahemsstyrelsens byggnadskontor anser sig styrelsen böra uppskatta det belopp, som kan komma att behöva tagas i anspråk för egnahemsorganens byggnadsrådgivande verksamhet under budgetåret 1942/43, till 175,000 kronor.

Egnahemsstyrelsen vill också i detta sammanhang upptaga till behandling frågan om ytterligare statsanslag för den byggnadsrådgivande verksamhet, som bedrivs av lantbruksförbundets byggnadsförening. I skrivelse den 13 december 1941 har egnahemsstyrelsen anført, att förutom de kostnader, som direkt äro att hänföra till det löpande rådgivningsarbetet, föreningen hade att vidkännas utgifter för verksamhetens upporganiserande och utbyggnad. Dessa utgifter avsåge bland annat inventarieanskaffning till de nya avdelningskontoren, utbildning av lämpliga arbetskrafter samt uppläggning av standardritningar. Såväl egnahemsstyrelsen som föreningen ansåge det önskvärdt att dylika utgifter icke på samma sätt som kostnaderna för det löpande arbetet behöfve gäldas av medel, som i form av arvoden skulle uttagas av beställarna. Genom Kungl. Maj:ts beslut, att för innevarande budgetår ett bidrag å 100,000 kronor finge utanordnas till föreningen har också detta kunnat beaktas vid utarbetande av taxor för verksamheten.

Upprättandet av organ för lantbruksförbundets byggnadsförenings verksamhet har fortskridit programenligt och föreningen beräknas i och med innevarande år komma att förfoga över 3 centralkontor och 15 lokalkontor i olika delar av landet. Det har emellertid visat sig, att hittills utanordnat bidragsbelopp av 100,000 kronor icke kommer att förslå till att, jämte av föreningen på annat sätt disponerade medel, täcka kostnaderna för upporganiserandet av verksamheten. Då egnahemsstyrelsen anser staten böra i all erforderlig utsträckning medverka till att ifrågavarande organisation göres i möjligaste mån effektiv, finner sig styrelsen böra förorda, att ett ytterligare anslagsbelopp av 100,000 kronor tilldelas föreningen.

Slutligen får styrelsen, utgående från att genom egnahemsorganen fortsättningsvis bör bedrivas kontroll över den statsunderstödda byggnadsverksamheten på landsbygden i sådan omfattning, som framgår av Kungl. Maj:ts brev den 6 februari 1942, uppskattningsvis angiva årskostnaderna för denna kontrollverksamhet till 150,000 kronor, varvid hänsyn tagits till att riksdagen kan väntas inom kort besluta om någon höjning av nu utgående traktamentsersättning.

Egnahemsstyrelsen har i enlighet härmed föreslagit, att av det anslag till förbättringsbidrag, som må komma att anvisas för budgetåret 1942/43, 275,000 kronor avses till rådgivning i landsbygdens byggnadsfrågor samt 150,000 kronor till kontroll över den statsunderstödda byggnadsverksamheten på landet.

En ledamot av egnahemsstyrelsen, byråchefen Ericsson, har anfört *skiljaktig mening* och därvid uttalat bland annat följande.

För min del kan jag ej alls biträda den uppfattning om egnahemsorganisationens uppgifter på byggnadsområdet, som ligger till grund för föreliggande framställning. Till egnahemsorganisationens naturliga uppgifter hör bidrags- och långivningen till bostadsförbättring. Detta betyder emellertid icke, att egnahemsorganisationen också behöver ansvara för det tekniska handhavandet av de byggnadsarbeten, som understödjas med lån eller bidrag. Rådgivningen i byggnadsfrågor — och naturligtvis än mer handhavandet av byggnadsverksamhet — kan organiseras utan att staten lägger sig ombord med dessa uppgifter. Enligt min mening kan landsbygdens föreningsrörelse med fördel taga byggnadsrådgivningsverksamheten om hand, liksom även materialinköp i viss omfattning. Sveriges lantbruksförbund har i medvetande härom tagit initiativet till att i anslutning till föreningsrörelsen skapa en organisation för rådgivning i landsbygdens byggnadsfrågor. En sådan organisation har även ur den synpunkten ett företräde framför en statlig verksamhet, som en landsbygdens egen organisation — samtidigt som den i likhet med statsverksamheten icke är inriktad på företagarvinst — kan bygga på den praktiska erfarenhet om jordbrukets byggnader och de ekonomiska förutsättningarna för bebyggelsen, som finnas inom föreningsrörelsen. Tillräckliga skäl torde ej finnas att undantaga Norrland från LBF:s verksamhet. På grund av vad nu anförts kan jag icke finna önskvärt, att inom egnahemsorganisationen vidtagas så omfattande anordningar för byggnadsrådgivning, vilka föreslagits av styrelsens majoritet. I avbidan på att LBF även övertager byggnadsrådgivningen i Norrland — vilket torde kunna ske utan nämnvärt uppskov — torde egnahemsorganisationen även utan anställande av en vidlyftig tjänstemannastab kunna provisoriskt handhava byggnadsrådgivning i någon omfattning. Allra minst finner jag tidpunkten nu vara lämplig att — såsom styrelsens majoritet föreslagit — ett så betydande årsbelopp som 175,000 kronor anslås till egnahemsorganisationens byggnadsrådgivning. För styrelsens vidkommande är att märka, att inom styrelsen redan nu, utom personal för speciella uppgifter, äro anställda tre arkitekter eller civilingenjörer och två à tre byggmästare eller andra byggnadstekniker. För min del anser jag för ytterligare byggnadskunskap inom egnahemsorganisationen i varje fall icke böra anslås högre belopp än 80,000 kronor för nästa budgetår.

I likhet med styrelsens majoritet anser jag ett ytterligare belopp av 100,000 kronor böra tillerkännas LBF för bestridande av en del av dess kostnader för upporganisering av rådgivningsverksamheten. Härvid torde böra förut-

sättas, att föreningen i de län, där föreningen verkar, kan finansiera sitt arbete utan att egnahemsnämnden belastas med några utgifter härför.

Att ett så stort belopp som 150,000 kronor anslås till kontroll över den statsunderstödda byggnadsverksamheten på landsbygden kan jag inte tillstyrka. Ett belopp av 75,000 kronor torde vara tillräckligt för detta ändamål.

Över egnahemsstyrelsens framställning har *statskontoret* den 25 april 1942 avgivit infordrat utlåtande, vari bland annat anföres.

Vad först angår själva saken, får *statskontoret* anföra, att i avsaknad av erforderligt bedömningsmaterial det ställer sig svårt för ämbetsverket att ingå i närmare prövning av medelsbehovet för ifrågavarande verksamhet under budgetåret 1942/43. Emellertid vill *statskontoret* uttala, att det med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden icke synes kunna ifrågakomma att för omförmälda ändamål anvisa så betydande summor, som egnahemsstyrelsens majoritet föreslagit, eller ens så stora belopp, som av reservanten inom styrelsen angivits. Vad särskilt angår den tilltänkta ökningen av styrelsens personal för byggnadsrådgivning, vill *statskontoret* — under erinran att förstärkning av denna personal icke ifrågasatts i styrelsens skrivelser den 18 november 1941 samt den 13 december samma år angående rådgivning i landsbygdens byggnadsfrågor — anföra, att, då den nya personalorganisationen vid egnahemsnämnderna för rådgivning i de sex nordligaste länen tillkommit så sent som i januari innevarande år, ytterligare någon tids erfarenhet rörande såväl behovet överhuvud av statlig medverkan vid byggnadsrådgivningen som ock omfattningen av hithörande göromål torde böra avvaktas, innan anställandet av nya arbetskrafter hos styrelsen kommer i fråga. Ämbetsverket anser alltså, att medel för avlöning av ökad personal å styrelsens byggnadskontor i allt fall icke bör avses för nästa budgetår. *Statskontoret* tillåter sig ock att i detta sammanhang framhålla, att ett fortsatt understödande av lantbruksförbundets byggnadsförening enligt ämbetsverkets mening bör äga rum endast under förutsättning, *dels* att fullständig utredning förebringas angående föreningens behov av statsunderstöd, *dels ock* att detaljerade föreskrifter meddelas rörande de ändamål, som med ett eventuellt bidrag skulle tillgodoses.

Vad slutligen beträffar spørsmålet om sättet för anvisande av medel för omhandlade verksamhet, får *statskontoret* uttala, att det med hänsyn till gällande budgettekniska principer och i betraktande av storleken av ifrågakomna medelsanvisningar icke kan anses lämpligt att för ändamålet taga i anspråk femte huvudtitelns reservationsanslag till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden. I stället torde särskilda anslag böra äskas å nionde huvudtiteln under rubriken »Egnahemsbildning», nämligen *dels* — för den händelse förstärkning av arbetskrafterna å egnahemsstyrelsens byggnadskontor skulle anses nödvändig — till egnahemsstyrelsen för avlöningar åt nya befattningshavare å byggnadskontoret, *dels* till egnahemsnämndernas kostnader för byggnadsrådgivning, *dels* till samma nämnders utgifter för byggnadskontrollantverksamhet, *dels ock* till bidrag till lantbruksförbundets byggnadsförening.

Slutligen ber jag att få anmäla en från *egnahemsstyrelsen* den 19 februari 1942 inkommen framställning, vari styrelsen ifrågasätter en höjning av det för bostadsförbättringsbidrag nu gällande maximibeloppet. Styrelsen anför härom bland annat följande.

Då bostadsförbättringsverksamheten igångsattes år 1933, var maximibeloppet för förbättringsbidrag bestämt till 1,000 kronor. Sedermera höjdes

beloppet år 1938 till 1,200 kronor och år 1939 till 2,000 kronor. Vad angår den särskilda höjning till 2,500 kronor av bidragets belopp, som medgivits för innehavare av vissa kronolägenheter, har densamma tillkommit år 1940 och haft sin grund däri, att ifrågavarande lägenhetshavare icke äro ägare till lägenheterna och därför i allmänhet ej äro i stånd att lämna den säkerhet, som förutsättes för erhållande av byggnadslån.

Efter det förbättringsbidragets maximibelopp höjdes år 1939 ha byggnadskostnaderna stegrats väsentligt. På grund härav synes en ytterligare höjning av bidragsbeloppet nu motiverad. Genom en sådan åtgärd skulle det underlättas för många, som med hänsyn till bristande tillgångar ej äro i stånd att med ett bidrag av 2,000 kronor finansiera ett byggnadsföretag, och som ha svårt att förränta och amortera ett nybyggnadslån, att med hjälp av ett högre bidrag, eventuellt kombinerat med något mindre lån, kunna åvägabringa en förbättring av sina bostadsförhållanden. Ökade garantier skulle också skapas för att icke förbättringen gjordes alltför tllig, så att snart nog en ny mera omfattande ombyggnad bleve erforderlig. I detta sammanhang må uppmärksammas, att även den anordning för en rationell byggnadsrådgivning på landsbygden, som för närvarande är under utbyggnad, kan för bidragstagaren — låt vara att han erhåller valuta i form av en bättre bostad — medföra vissa ökade kostnader för byggnadsarbetets planlösning. En höjning av det maximibelopp, intill vilket förbättringsbidrag kan lämnas, skulle vidare medföra en stöt framåt för realiserande av det bostadsförbättringsprogram, för vilket föregående års riksdag anvisade betydande anslagsbelopp, och skulle vara ägnat att vid nu rådande fara för bostadsbrist öka tillgången på användbara bostadslägenheter.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finner sig egnahemsstyrelsen böra tillstyrka en höjning av maximibeloppet för förbättringsbidrag, förslagsvis från 2,000 till 2,500 kronor. I anslutning härtill torde motsvarande belopp för innehavare av nyssnämnda kronolägenheter böra höjas från 2,500 till 3,000 kronor.

Om sålunda föreslagna höjningar komma till stånd, förutsätter styrelsen emellertid, att de höjda beloppen endast komma till användning i sådana fall, då nuvarande belopp uppenbarligen icke är tillräckligt.

Departementschefen.

Bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden uppbäres av två motivkomplex, ett bostadspolitiskt och ett arbetsmarknadspolitiskt. Det bostadspolitiska syftmålet har trots avsevärd medelsanvisning för ändamålet långt ifrån kunnat förverkligas; man har tvärtom anledning antaga att ur såväl social som hygienisk synpunkt väl grundade anspråk på förbättring av landsbygdens bostäder ännu under avsevärd tid framåt komma att göra sig gällande. Om sålunda de bostadspolitiska motiven kunna tills vidare betecknas såsom den konstanta faktorn inom förevarande problem framträder däremot det arbetsmarknadspolitiska motivkomplexet med varierande styrka.

I en promemoria rörande förevarande verksamhet har besparingsberedningen såsom begränsande faktorer framhållit det nuvarande statsfinansiella läget samt de rådande höga byggnadskostnaderna.

En omständighet som i detta sammanhang ytterligare måste beaktas är materialtillgången.

Såsom jag nyss framhållit torde man kunna utgå från att berättigade krav på förbättring av landsbygdens bostäder komma att finnas under en ganska lång tid framåt. Egnahemsstyrelsen har i sitt utlåtande över besparingsberedningens nyssberörda promemoria hävdad, att förbättringen av landsbygdens bostäder utgör ett ändamål, som ur både sociala, befolkningspolitiska och hygieniska synpunkter bör sättas mycket långt framme i raden av statliga åtgärder. Till vad styrelsen sålunda uttalat kan jag ansluta mig. Jag kan för övrigt knappast finna, att detta styrelsens uttalande står i strid med besparingsberedningens medgivande, att bostadsstandarden å landsbygden bör upphjälpas för dem som i detta hänseende ha det sämst ställt; det lär i varje fall icke kunna existera annat än en gradskillnad mellan ifrågavarande båda uttalanden.

Vid bedömandet av den lämpliga omfattningen av den statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten måste, såsom jag nyss påpekat, hänsyn tagas till läget på arbetsmarknaden. Denna karakteriseras för närvarande av en på många områden bekymmersam brist på arbetskraft. Det ställer sig naturligt att avväga behovet av åtgärder för en fortsatt förbättring av landsbygdens bostäder mot behovet av byggnadsarbeten på andra områden, i vilket hänseende jag får hänvisa till den tidigare framlagda propositionen angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. Emellertid måste ihågkommas vissa särskilda förhållanden, som påverka bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden. Det gäller här ett stort antal spridda företag, där de olika byggnadsarbetena i allmänhet icke kunna anses innebära mera omfattande ny- eller ombyggnader. I regel avses bostadsförbättringar av den omfattning och karaktär att det faller sig naturligt, att de handhas i icke ringa utsträckning av ägarna själva även om specialutbildad arbetskraft också anlitas. När fråga är, om jordbruk vars drift icke bereder brukaren full sysselsättning kan hans arbetskraft i övrigt tänkas utnyttjad bland annat för enklare byggnadsarbeten. Ett stort antal dylika brukare ingå bland bostadsförbättringsföretagens klientel, vilket bland annat belyses därav att de till betydande del äro att finna inom de norrländska länen och överhuvud taget skogsbygderna. Av uppgifter, som egnahemsstyrelsen inhämtat från kommunerna framgår, att fullföljandet av planerade bostadsförbättringsarbeten endast i ett förhållandevis mycket ringa antal fall ansetts böra uppskjutas på grund av brist på arbetskraft. Med hänsyn till det nu anförda och till de särskilda faktorer, som överhuvud taget råda med avseende å arbetsförhållandena på landsbygden och beskaffenheten av de arbeten, som närmast komma i fråga vid bostadsförbättringsverksamheten, finner jag läget på arbetsmarknaden icke i och för sig utgöra hinder för att ifrågavarande verksamhet även under nästa budgetår bedrives i en ganska betydande omfattning.

Besparingsberedningens farhågor att en fortsatt understödsverksamhet på förevarande område kan vara ägnad att konservera de rådande höga byggnadskostnaderna kan jag icke dela, och jag måste i likhet med egnahemssty-

relsen reservera mig mot beredningens uppfattning att man med hänsyn till kostnadsläget bör inskränka stödgivningen. Om det visar sig, att man till följd av krisförhållandena tills vidare icke kan påräkna någon sänkning av byggnadskostnaderna blir enligt mitt förmenande statens stödjande verksamhet än mer betydelsefull.

Beträffande tillgången på byggnadsmaterial för ifrågavarande verksamhet torde några allvarliga svårigheter knappast vara att emotse i fråga om de båda viktigaste materialen trävaror och cement. Då behovet av byggnadsjärn är ganska ringa lär försörjningen även i detta avseende kunna tryggas; däremot kan den knappa tillgången på bland annat rör i vissa fall utgöra ett hinder för en eljest önskvärd byggnadsverksamhet. Företag, där behovet av svåråtkomliga material är ringa, torde därför vid medelstilldelningen böra givas ett visst företräde; det torde få ankomma på egnahemsstyrelsen att i samråd med statens industrikommission meddela erforderliga anvisningar i detta hänseende.

Enligt uppgifter som egnahemsstyrelsen nyligen inhämtat från egnahemsnämnderna och de kommunala myndigheterna uppgick i maj 1942 värdet av de icke avslutade byggnadsarbeten för vilka medel beviljats eller kunna förväntas bli beviljade före den 1 juli 1942, till ganska betydande belopp. Samtliga nämnder samt cirka 1,800 kommuner redovisa sålunda sammanlagt dylika arbeten till ett värde av inemot 47 miljoner kronor; härav hänföra sig ungefär 14 miljoner kronor till företag för vilka bidrag eller lån beviljats redan före den 1 juli 1941. Det totala antalet företag uppgick till över 17,000, av dessa hade drygt 13,000 arbeten ännu icke påbörjats. Ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt innebär detta, att en icke ringa reserv av arbeten finnes för nästa budgetår. Med beaktande av denna omständighet samt med hänsyn tagen till materialförsörjningsläget torde behovet av medel, som för nästa budgetår böra stå till förfogande för bostadsförbättringsverksamhet, kunna begränsas.

Vad först angår förbättringsbidragen har egnahemsstyrelsen uppgivit, att av föregående års anslag en reservation å cirka 5 miljoner kronor torde förefinnas vid budgetårets utgång. Utöver sålunda reserverade medel torde — bland annat med hänsyn till att från förevarande anslag medel synas böra utgå till vissa andra ändamål, till vilka jag återkommer i det följande — ett belopp om ytterligare 5 miljoner kronor böra anvisas. — På de av egnahemsstyrelsen anförda skälen förordar jag vidare, att bidragets maximibelopp må höjas till 2,500 kronor respektive, då fråga är om vissa kronolägenheter, till 3,000 kronor. Därest riksdagen icke motsätter sig den sålunda föreslagna höjningen torde chefen för jordbruksdepartementet ha för avsikt föreslå Kungl. Maj:t att vidtaga motsvarande justeringar i fråga om de bidrag, som avses i kungörelsen angående statsbidrag för fiskarbostäder inom vissa områden (472/1939).

För nybyggnadslån torde med hänsyn till föreliggande reservationer något nytt anslag icke erfordras för budgetåret 1942/43.

Efterfrågan på förbättringslån har icke varit så stor som man räknat med. Tillgängliga reservationer synas därför mer än väl förslå till täckande av medelsförbrukningen under nästa budgetår.

Jämväl behovet av lantarbetarbostadslån enligt kungörelsen nr 465/1939 torde, enligt vad egnahemsstyrelsen uppgivit, kunna under nästa budgetår tillgodoses genom anlitande av reservationer. Då något nytt anslag för ändamålet alltså ej erfordras synas de för dylika lån gällande grunderna fortfarande böra tillämpas; prövningen av vissa av besparingsberedningen framlagda ändringsförslag lär med hänsyn härtill kunna anstå.

Liksom under föregående budgetår torde, under förutsättning att riksdagen ej har något att däremot erinra, av de till bostadsförbättringsbidrag anslagna medlen vissa belopp böra avses för särskilda ändamål. Jag anser sålunda, att 300,000 kronor böra reserveras till förbättring av kronolägenheter inom de sex nordligaste länen samt 100,000 kronor till iordningställande av fiskarbo-städer i enlighet med kungörelsen 472/1939. Det för lantarbetarbostadsbidrag jämlikt kungörelsen nr 465/1939 erforderliga beloppet under nästa budgetår kan likaledes skattas till 100,000 kronor.

Jämlikt riksdagens medgivande (skr. nr 448/1941) har vidare under loppet av detta budgetår vissa belopp av anslaget till bostadsförbättringsbidrag använts för rådgivnings- och kontrollverksamhet. För bestridande av kostnader för upporganiserande och drivande av rådgivningsverksamhet under första halvåret 1942 ha sålunda egnahemsstyrelsen och lantbruksförbundets byggnadsförening tillerkänts bidrag om sammanlagt 175,000 kronor, varav föreningen bekommit 100,000 kronor; till kontrollverksamhet har under samma tid avsetts cirka 60,000 kronor. Då berörda summor inrymma vissa engångskostnader — i fråga om de till byggnadsföreningen anslagna medlen har medelstillelningen uttryckligen förklarats hänförlig till dylika kostnader — är jag icke beredd att för rådgivnings- och kontrollverksamhet under nästa budgetår förorda avsättande av så betydande belopp som egnahemsstyrelsen föreslagit. För den rådgivningsverksamhet, som bedrivs av lantbruksförbundets byggnadsförening får sålunda ett belopp av 50,000 kronor anses tillräckligt; endast under förutsättning att ett fortsättande av föreningens rådgivningsverksamhet skulle allvarligt äventyras bör enligt mitt förmenande detta belopp kunna något ökas, dock högst till 75,000 kronor. För att få komma i åtnjutande av understöd bör föreningen framlägga en fullständig redogörelse för användningen av de hittills anvisade medlen ävensom uppgifter angående sin nuvarande ekonomiska ställning. Rapporter rörande rådgivningsverksamheten böra vidare periodiskt ingivas till Kungl. Maj:t, varjämte statlig revision av föreningens till rådgivningen hänförliga räkenskaper bör ske, förslagsvis genom egnahemsstyrelsens försorg. Under dessa villkor anser jag mig kunna förorda, att föreningen jämväl för nästa budgetår tillerkännes bidrag med det belopp jag nyss angivit; jag förutsätter givetvis att föreningen noggrant beaktar en mellan egnahemsstyrelsen och föreningen i februari 1942 träffad överenskommelse rörande rådgivningsverksamheten.

Kostnaderna för den av egnahemsstyrelsen ledda rådgivnings- och kontrollverksamheten under nästkommande budgetår har av styrelsen skattats till 325,000 kronor, varav 175,000 kronor avsetts för rådgivningsverksamheten. Sedan jag under hand anmodat styrelsen att söka åstadkomma besparingar i sina till grund för framställningen liggande kalkyler har styrelsen framlagt vissa förslag i detta syfte. I fråga om rådgivningen har styrelsen sålunda efter nedskärningar av vissa arvodes- och resekostnadsposter ansett sig kunna reducera medelsbehovet till 140,500 kronor; härav avses 17,700 kronor till vissa extra befattningshavare å styrelsens byggnadskontor, vilka enligt styrelsens bestämda uppfattning måste anses såsom oundgängliga, därest den lokala verksamheten skall kunna upprätthållas och samarbetet med landsbygdens byggnadsförening fullföljas. — Beträffande kontrollverksamheten har styrelsen föreslagit indragande av två kontrollantbefattningar för södra och mellersta Sverige; medelsbehovet har härvid kunnat begränsas till 119,500 kronor. Tillhoppa har alltså styrelsen till förevarande båda verksamhetsgrenar äskat ett belopp om 260,000 kronor.

Då behovet av rådgivning och kontroll på förevarande område är mycket stort och då de arbeten, som vänta på sitt utförande, representera betydande värden anser jag mig — i händelse riksdagen ej framställer någon erinran däremot — böra föreslå Kungl. Maj:t, att det av styrelsen begärda beloppet får utgå från det för nästa budgetår till förbättringsbidrag avsedda anslaget. Jag förutsätter emellertid att de rådgivnings- och kontrollkostnader, som efter utgången av budgetåret 1942/43 må kunna uppkomma, uppföras å särskilda anslag; såsom statskontoret påpekat kan det med hänsyn till gällande budgettekniska principer och i betraktande av storleken av ifrågakomna medelsanvisningar icke anses lämpligt att för ändamålet taga i anspråk femte huvudtitelns reservationsanslag till främjande av bostadsbyggnad på landsbygden. Såsom ett provisorium motiverat av att förevarande verksamhetsgrenar ännu icke vunnit erforderlig organisatorisk stadga torde den nuvarande anordningen dock kunna försvaras även under nästa budgetår.

Vad slutligen angår räntan å nybyggnadslån, förbättringslån och lantarbostadslån, som må komma att beviljas under nästkommande budgetår, förordar jag att denna oförändrat bestämmas till 3.25 procent.

Bidrag till inrättande av pensionärshem.

[Kungörelse den 22 juni 1939 (nr 462) om statsbidrag till anordnande av pensionärshem, ändrad genom kungörelse nr 941/1939.]

Statsbidrag till anordnande av hem, avsedda för beredande av billiga hyresbostäder huvudsakligen åt mindre bemedlade åldringar och invalider kunna på vissa villkor utgå till kommuner eller kommunalförbund eller till för dylikt syfte godkända allmännyttiga bostadsföretag.

Ansökan om statsbidrag till anordnande av pensionärsbostäder skall ställas till Kungl. Maj:t.

Beträffande beskaffenheten av de pensionärshem, för vilka bidrag må utgå, föreskrives, att de skola uppfylla hälsovårdsstadgans krav, vara försedda med vatten- och avloppsledningar, centralvärme och badrum, där så kan ordnas inom rimlig kostnad, samt i övrigt inrättas och utrustas så, att trevnaden och hygienien befordras, det husliga arbetet underlättas och de i hemmet boende vid sjukdoms- eller olycksfall kunna erhålla tillsyn och vård.

Lägenheterna i pensionärshemmen skola som regel upplåtas åt personer, som uppnått 60 års ålder eller utan att hava uppnått denna ålder åtnjuta pension enligt lagen om folkpensionering eller understöd enligt förordningen om invalidunderstöd och som kunna antagas vara ur stånd att med egna medel skaffa sig nöjaktig bostad. Företråde bör givas person, som kan antagas efter erhållande av bostad i hemmet bli i stånd att försörja sig utan annat bidrag från det allmänna än pension eller invalidunderstöd.

Hyresbeloppen, inbegripande vatten och värme, äro maximerade till belopp, som växla efter antalet personer, för vilka lägenheten är avsedd, samt efter ortens placering i den för folkpensioneringen gällande dyrortsgrupperingen enligt följande tabell:

Dyrortsgrupp	L ä g e n h e t f ö r		
	1 person	2—3 personer	4 el. fl. personer
1.....	120	180	210
2.....	180	270	315
3.....	240	360	420

Statsbidrag utgår med viss, för varje fall bestämd procent av kostnaderna, dock med uteslutande av kostnader för tomt och ledningar. Procentsatsen bestämmes med hänsyn till den för de fem senast förflutna kalenderåren genomsnittliga uttaxeringen per inkomstskattekrona i den kommun, för vilken hemmet avses, av kommunal-, landstings- och vägskatt med avdrag för understöd av skatteutjämningsmedel. Bidragsprocenten utgår enligt följande tabell:

Uttaxering kronor	Statsbidrag %	Uttaxering kronor	Statsbidrag %
under 10	15	14—14.99	30
10—10.99	16	15—15.99	36
11—11.99	18	16—16.99	43
12—12.99	21	17 och däröver.....	50
13—13.99	25		

Där särskilda skäl så föranleda, kan bidragsprocenten bestämmas annorlunda.

Bidrag till inrättande av pensionärshem ha hittills anvisats med sammanlagt 4.5 miljoner kronor, varav för innevarande budgetår 3 miljoner kronor.

I skrivelse den 3 november 1941 har *statens byggnadslånebyrå*, under hänvisning till att ett betydande intresse för verksamheten syntes föreligga bland kommunerna föreslagit, att till bidrag till inrättande av pensionärshem måtte jämväl för nästa budgetår anvisas ett belopp av 3 miljoner kronor. — Sedermera har byggnadslånebyrån under hand upplyst, att byrån från verksamhetens början intill den 15 maj 1942 tillstyrkt ansökningar om statsbidrag avseende tillhoppa omkring 2,300 lägenheter för sammanlagt minst 4,000 pensionärer.

I syfte att erhålla uppgifter angående pensionärshemmens årliga kostnader ävensom kostnaderna för uppförande av dylika hem har inom socialdepartementet verkställts vissa undersökningar. Dessa redovisas i bilaga A, sid. 60—70, till vilken jag torde få hänvisa.

Departementschefen.

Den speciella form för bostadsförsörjning åt åldringar, som representeras av pensionärshembygget, har ännu icke definitivt slagit igenom. Sedan verksamhetens början ha sålunda icke mera än omkring 90 ansökningar beviljats; antalet avslagna ansökningar är obetydligt. De pensionärshembyggande kommunerna äro främst att finna bland rikets större städer; endast ett fåtal mindre städer och landskommuner ha velat engagera sig i bostadsbyggande av förevarande art. Då denna återhållsamhet från kommunernas sida delvis torde vara motiverad av en allmän osäkerhet rörande de för byggande och drivande av pensionärshem erforderliga kostnaderna, har jag låtit införskaffa vissa upplysningar härom. Dessa ha därefter varit föremål för statistisk bearbetning, och materialet har sammanställts till de i bilaga A återgivna tabellerna 1—8, till vilka jag torde få hänvisa.

Vid studium av berörda tabeller böra — såsom för övrigt framhållits i anmärkningar till desamma — vissa omständigheter beaktas. För det första ha sålunda avskrivningskostnader icke kunnat inkalkyleras bland de årliga kostnaderna för pensionärshemmen. Vidare är att märka, hurusom ränteutgifterna i vissa fall äro anmärkningsvärt låga eller helt saknas, beroende på att vederbörande kommun kunnat avstå från att för täckande av byggnadskostnaderna anlita lånevägen; byggnadskostnaderna torde i dylika fall ha finansierats med fondmedel (t. ex. donationer) eller genom direkt beskattning. Kommunernas verkliga årskostnader för pensionärshemmen äro därför i regel något högre än som framgår av utredningen. Av siffrorna i tabell 8 vill det sålunda vid första påseendet förefalla, som om det i allmänhet skulle ställa sig billigare för en kommun att bereda sina pensionärer bostäder inom pensionärshem än genom utgivande av hyresbidrag. Att så icke torde vara förhållandet framgår redan därav, att i själva verket blott ett fåtal kommuner funnit det med sin fördel förenligt att inrätta pensionärshem. Det faktum

att de pensionärshemsbyggande kommunerna i allmänhet utmärka sig för låg kommunal uttaxering samt den omständigheten att den i författningen inrymda möjligheten att utgiva högre bidrag än normalt i ett par fall fått utnyttjas, stärker ytterligare den uppfattning, vartill jag efter de gångna årens erfarenheter kommit, nämligen att kommuner, vilka ha högre uttaxering eller vilka icke ha tillgång till fondmedel, i allmänhet finna sig icke böra inrätta pensionärshem.

Det torde sålunda kunna påstås, att redan under någorlunda normala förhållanden de nu utgående statsbidragen äro otillräckliga för att framkalla kommunala initiativ till lösande av pensionärernas bostadsförsörjning. Att denna brist i reglernas utformning blivit mycket mera kännbar i nuvarande byggnadskostnadsläge är uppenbart; om någon ändring icke vidtages i fråga om statsstödet tenderar pensionärshemmet att bli en institution, som kan förekomma allenast inom kommuner med utpräglat solid ekonomi. Då inrättandet av pensionärshem enligt min uppfattning är den bästa metoden att komplettera folkpensioneringen och sålunda tillförsäkra de mindre bemedlade åldringarna en dräglig tillvaro, anser jag det vara en angelägenhet av stor vikt att befordra en allmän utbredning av pensionärshemsbyggandet; för att nå detta mål lär en förbättring av statsstödet bli erforderlig. Den nuvarande bostadsbristen, vilken på de flesta orter förhindrar utdömande av ur hälsovårdssynpunkt mindervärdiga bostäder, bör i detta sammanhang jämväl beaktas; erfarenheten har visat att dylika bostäder ofta bebos av åldringar, som sakna möjligheter att med sina små resurser bekosta annat än en dålig bostad.

Det synes sannolikt att en höjning i de nu utgående statsbidragen kommer att medföra ett ökat pensionärshemsbyggande. En dylik höjning bör i stigande skala komma de mera skattetyngda kommunerna tillgodo. Med hänsyn härtill förordar jag, att den för statsbidrag nu gällande tabellen ändras på följande sätt (med uttaxering förstås, liksom nu är fallet, den för en femårsperiod genomsnittliga uttaxeringen av kommunal-, landstings- och vägskatt efter avdrag av skatteutjämningsmedel):

Uttaxering kronor	Statsbidrag %
under 10	höjes från 15 till 25
10—10.99	» » 16 » 27
11—11.99	» » 18 » 30
12—12.99	» » 21 » 34
13—13.99	» » 25 » 40
14—14.99	» » 30 » 48
15—15.99	» » 36 » 57
16—16.99	» » 43 » 68
17 och däröfver.....	» » 50 » 80

De sålunda förordade nya grunderna böra i likhet med tillägglånen samt den för bostadsanskaffningslån förordade subventionen kunna i vissa fall tillämpas retroaktivt. Jag anser sålunda, att om särskilda omständigheter tala

därför de nya bestämmelserna skola kunna tillämpas beträffande pensionärshem, vars uppförande påbörjats efter den 1 januari 1942.

Vad slutligen angår det för nästa budgetår erforderliga medelsbehovet för statsbidrag till inrättande av pensionärshem vill jag först upplysa, att under tiden 1 juli 1941—15 maj 1942 bidrag beviljats till ett sammanlagt belopp av omkring 1.65 miljoner kronor. Det kan således antagas, att vid budgetårets utgång en reservation å anslaget kommer att föreligga, uppgående till minst 1 miljon kronor. Därest statsbidraget höjes på sätt jag nyss förordnat torde emellertid medelsåtgången under nästa budgetår komma att avsevärt stiga; jag anser därför, att för budgetåret 1942/43 ett belopp av 3 miljoner kronor bör anvisas till bidrag till inrättande av pensionärshem.

Statens byggnadslånebyrå.

Bestämmelser rörande statens byggnadslånebyrå äro meddelade i en för byrån den 24 november 1933 (nr 683) utfärdad instruktion med däri genom kungörelser den 28 juni 1935 (nr 437), den 24 mars 1939 (nr 80), den 22 juni 1939 (nr 463) och den 30 december 1939 (nr 942) gjorda ändringar.

Utgifterna för byggnadslånebyråns verksamhet bestridas från ett under femte huvudtiteln upptaget förslagsanslag till statens byggnadslånebyrå. Anslaget har för innevarande budgetår uppförts med 53,400 kronor.

Den 2 maj 1941 fastställde Kungl. Maj:t stat för byrån, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1941/42. Ifrågavarande stat var i huvudsak överensstämmande med den för sistförflutna budgetår gällande staten.

I det vid propositionen den 9 maj 1941 (nr 251) angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. fogade statsrådsprotokollet framhöll jag bland annat, att ett antagande av vissa i propositionen framlagda förslag komme att medföra en högst väsentlig utökning av byggnadslånebyråns arbetsuppgifter. Då jag emellertid icke ansåg mig kunna för det dåvarande framlägga några detaljerade förslag till byråns omorganisation ifrågasatte jag, att — i händelse riksdagen icke hade något att erinra där emot — det för budgetåret 1941/42 anvisade anslaget torde få överskridas med de belopp, som kunde vara erforderliga för att byrån skulle kunna utvidgas eller omorganiseras i en omfattning, som skapade förutsättningar för att den på ett snabbt och effektivt sätt skulle kunna handha sina ökade arbetsuppgifter.

Enligt skrivelse den 27 juni 1941, nr 448, lämnade riksdagen medgivande i enlighet med vad sålunda ifrågasatts.

Sedan med hänsyn till byråns ökade arbetsbörda ytterligare personal anställt enligt vissa av Kungl. Maj:t under sommaren 1941 lämnade medgivanden, fastställde Kungl. Maj:t den 26 september 1941 — med upphävande av förutnämnda den 2 maj 1941 fastställda stat jämte tillhörande bestämmelser — en ny stat för byrån, att tillämpas tills vidare under tiden den 1 oktober 1941—den 30 juni 1942. Utgifterna under denna tid beräknades till 91,125 kronor.

Då byråns behov av arbetskraft visade sig icke kunna tillfredsställas inom ramen för ifrågavarande den 26 september 1941 fastställda stat har densamma den 27 februari 1942 upphävts och ersatts med nya bestämmelser avsedda att gälla för tiden 1 mars—30 juni 1942. Enligt dessa skulle inom byrån inrättas en kansliavdelning, bestående av den ledamot i byrån, som Kungl. Maj:t utsåg till chef för avdelningen, en av Kungl. Maj:t förordnad sekreterare samt sakkunniga och biträden till det antal, som byggnadslånebyrån prövade erforderligt.

Vidare skulle hos byrån inrättas en revisionsavdelning, avsedd att biträda byrån vid dess utövande av ekonomisk kontroll över byggnadsföretag.

Byggnadslånebyrån erhöll vidare bemyndigande att utse *dels* en ledamot att vara specialföredragande i juridiska frågor, *dels* ombudsman att biträda byrån, *dels* ock ett antal tillfälliga befattningshavare för tekniska m. fl. göromål.

Följande arvodesbestämmelser fastställdes:

Byggnadslånebyråns ordförande och ledamöter skulle äga uppbära arvodet med följande månatliga belopp, nämligen ordföranden 300 kronor, chefen för kansliavdelningen 400 kronor, verkställande ledamoten 400 kronor, socialföredraganden 800 kronor, den ledamot, som kunde komma att utses till specialföredragande, 300 kronor samt övriga ledamöter 100 kronor.

Ordföranden och chefen för kansliavdelningen skulle därjämte äga uppbära ersättning för de löneförmåner av statsmedel, om vilka de visat sig ha gått miste under tjänstledighet för uppdragens fullgörande. (Summan härav torde för tiden 1 mars—30 juni 1942 kunna skattas till omkring 5,000 kronor.)

Sekreterarens arvode bestämdes till 1,000 kronor i månaden.

Byggnadslånebyrån bemyndigades vidare att för nyssangivna tid utgiva ersättningar med högst följande belopp, nämligen till sakkunniga 10,000 kronor, till föreståndaren för revisionsavdelningen 3,200 kronor, till ombudsmannen 3,000 kronor samt till övriga tillfälliga befattningshavare 41,200 kronor.

Till omkostnader skulle byrån vidare under samma tid äga disponera tillhoppa högst 15,000 kronor.

Sammanlagt ställdes alltså ett belopp om högst 91,000 kronor till byråns förfogande för bestridande av de med dess verksamhet under tiden 1 mars—30 juni 1942 förenade kostnaderna.

I skrivelse den 11 maj 1942 har *statens byggnadslånebyrå* framlagt beräkningar rörande byråns medelsbehov för nästkommande budgetår. Byrån uppskattar det erforderliga beloppet till 456,800 kronor i enlighet med följande statförslag.

A. Avlöningar:

	Kronor
1. Månadsarvodet åt ordförande och ledamöter	28,800
2. Ersättningar till ordföranden och kanslichefen för mistade avlöningsförmåner av statsmedel, <i>förslagsvis</i>	15,000

	Kronor
3. Ersättningar till kanslipersonal	300,000
4. Ersättningar till experter och sakkunniga, <i>förslagsvis</i>	47,000
5. Ersättningar å 500 kronor till två revisorer	1,000

B. Omkostnader:

1. Resekostnads- och traktamentsersättningar, <i>förslagsvis</i>	15,000
2. Expenser, <i>förslagsvis</i>	40,000
3. Publikationstryck, <i>förslagsvis</i>	10,000

I anslutning härtill anföres följande.

De i staten ingående beloppen äro approximativt beräknade; det är förenat med speciellt stora svårigheter att för närvarande förutse de nya uppgifter, som kunna möta byrån under det kommande budgetåret och byråns därav föranledda behov av arbetskraft.

Beträffande arbetskraften har byrån ej kunnat till fullo utnyttja de möjligheter till utförande av vissa arbetsuppgifter, som öppnat sig därigenom att Kungl. Maj:t för tiden den 1 mars—1 juli 1942 till byråns förfogande ställt ökade avlöningsanslag. Anledningen härtill är att byrån ej kunnat anskaffa de lokalutrymmen, som nyanställd personal skulle ha påkallat. De knappa lokalutrymmena inverka redan nu menligt på det arbete, som kan utföras av byråns personal.

Å den sociala avdelningen utföra fem personer sitt arbete i samma rum, vilket dessutom är expedition för allmänheten och genomgångsrum mellan avdelningens övriga rum.

I tertiärlåneavdelningens expeditionslokal utföra fyra personer sitt arbete. I ett genomgångsrum å denna avdelning äro två personer placerade.

Sekreteraren delar rum med två andra personer, och detta rum är även expeditionslokal, då ärenden här mottagas för registerföring. Då det ej låter sig göra att i detta rum inrymma ännu en person, har kansliavdelningen ej kunnat anställa något skrivbiträde.

Att den tekniska avdelningen är förlagd till andra lokaler än byråns övriga avdelningar försvårar byråns interna arbete.

Förslagen för de olika delposterna har byrån beräknat sålunda.

A. 1. Månadsarvode till: ordföranden 300, verkställande ledamoten 400, socialföredraganden 800, kanslichefen 400, specialföredraganden i sådana ärenden, som kräva juridisk insikt 300, vardera av två övriga ledamöter 100 = 2,400 kronor för månad och 28,800 kronor för år.

A. 2. Kanslichefens mistade avlöningsförmåner av statsmedel uppgå f. n. till 1,225 kronor för månad eller 14,700 för år. Tidigare har i staten såsom ersättning till ordföranden för mistade avlöningsförmåner förslagsvis upptagits 400 kronor. Byrån har med ledning av dessa belopp beräknat ifrågasvarande delpost till i runt tal förslagsvis 15,000 kronor.

A. 3. Byrån har här till en början räknat med den nuvarande personalen och smärre lönejusteringar till denna samt den nyanställning av personal, som bör komma till stånd så snart erforderliga lokalutrymmen kunna erhållas. I detta sammanhang vill byrån anmäla, att byrån innevarande månad lyckats erhålla utvidgat utrymme för den tekniska avdelningen i Vasagatan 4, varför ytterligare två ingenjörer och en värderingsman komma att anställas inom den närmaste tiden.

Med angivna beräkningssätt har byrån uppskattat de månatliga kostnaderna för kanslipersonalen enligt följande: den tekniska avdelningen 10,500, tertiärlåneavdelningen 3,000, sociala avdelningen 2,550, kansliavdelningen 2,150, ombudsmannaavdelningen 1,375 och revisionsavdelningen 1,200. För år räknat utgör denna summa 249,300 kronor.

Härtill böra läggas kostnader för den ytterligare utökning av personalen, som kan visa sig erforderlig och för mera tillfällig personal. Den avdelning, som är svårast att bedöma i detta avseende, är den tekniska. Att utöver tidigare omnämnd arbetskraft den tekniska avdelningen torde komma att behöva ytterligare personal är troligt. Förslagsvis kan kostnaden härför uppskattas till 2,000 kronor i månaden (4 ingenjörer eller arkitekter med 500 i månaden). Därjämte kan förutses, att behov kommer att yppa sig att anställa förslagsvis fyra resande kontrollanter, som ute i orterna skulle inspektera byggnadsföretagen. Avlöningen för dessa torde ävenledes kunna beräknas till omkring 500 kronor i månaden. Därtill komme resekostnads- och traktamentsersättningar. Slutligen överväger byrån, om det skulle kunna anses lämpligt att anställa en resekonsulent, som kunde utöva upplysningsverksamhet i frågor berörande bostadsförsörjningsverksamheten.

Med dessa utgångspunkter uppskatter byrån beloppet till ersättningar till kanslipersonal till sammanlagt 300,000 kronor.

A. 4. Ersättning till byråns sakkunniga utgår för närvarande med 2,150 kronor för månad. För justering i dessa ersättningar beräknar byrån ytterligare 250 kronor i månaden. Därjämte bör anställas en sakkunnig assistent åt arkitekten, förslagsvis å halvtid med 400 kronor i månaden.

Under denna delpost har även beräknats ersättning åt tillfälliga experter, som byrån har behov av att anlita. Därvid har förslagsvis beräknats 5,000 kronor för år åt en (eller flera) arkitekter för att utarbeta vissa typritningar. För anlåtande av revisionsexpertis beräknar byrån likaledes 5,000 kronor för år. Visserligen är det avsett, att lånesökande själv skall bära kostnaderna för revision, som påkallas av byrån, men revisionsavdelningen torde likväl komma att i vissa fall behöva biträde av experter ute i landet för undvikande av de ökade kostnader, som torde bli följderna, om personal från revisionsavdelningen företaga resor ute i landet. För erforderlig expertis till byråns tekniska avdelning för granskning av värmeanläggningar och elektriska anläggningar m. m. beräknas ungefär 300 kronor i månaden.

Med dessa grunder har byrån uppskattat beloppet för kostnader åt experter och sakkunniga till 47,000 kronor.

A. 5. Ersättningar till två revisorer har byrån upptagit till förut utgående belopp.

B. 1. Resekostnads- och traktamentsersättningar ha för tiden 1 mars—30 juni upptagits till högst 5,000 kronor. Detta belopp torde komma att betydligt underskridas. Med hänsyn till den utsträckt rätt att företaga resor, som givits byråns befattningshavare genom Kungl. Maj:ts beslut den 27 februari 1942, torde resorna komma att ökas. Därest förut omförmälda resekontrollanter och resekonsulent skulle komma att tillsättas, komma resekostnaderna att än ytterligare ökas.

Det har därför ansetts lämpligt att i statsförslaget för kommande budgetår upptaga posten resekostnads- och traktamentsersättningar till proportionsvis samma belopp som av Kungl. Maj:t beräknats för förenämnda fyra månader eller till 15,000 kronor.

B. 2. Beträffande de för innevarande budgetår anvisade expenserna kan ännu ej avgöras, huruvida dessa medel komma att överskridas eller ej. Byrån

har nämligen att här röra sig med ej mindre än tre olika stater, fastställda för olika delar av året. Den senaste gäller för tiden 1 mars—30 juni 1942 och för denna tid har till expenser anvisats ett belopp av högst 10,000 kronor.

Såvitt byrån kunnat fastställa, har för sistnämnda tid till expenser hittills tagits i anspråk 8,000. Härav utgöra emellertid 2,500 förskottsbetalning för soliditetsupplysningar. Sådana upplysningar brukar byrån inhämta beträffande låntagarna. Då priset å upplysningar enligt vad byrån inhämtat inom kort kommer att höjas (från 2: 50 per styck till 2: 75), har byrån funnit det fördelaktigt att till det lägre priset försäkra sig om upplysningar för en tid framåt. Sistnämnda belopp kan alltså anses till stor del hänföra sig till kommande budgetår. I övrigt har större delen av expensanslaget använts för inköp av möbler.

Redan nu må anmälas, att ett överskridande av ifrågavarande anslag å 10,000 kan befinnas ofrånkomligt.

Motsvarande anslagsbehov för nästa budgetår beräknar byrån sålunda: För möbler och inventarier till omkring 20 nya rum 16,000, för telefon 7,000 (abonnemangsavgift 1,200 för kvartal, namnanrop 250 för kvartal, jämte interurbana samtal), för tryckning av blanketter 7,200 (beräknat efter medeltalet av utgifterna härför under de senast förflutna 10 månaderna), för övriga expenser såsom lyse, städning, kontorsmaterial, soliditetsupplysningar m. m. 9,600 (beräknat efter 800 för månad) eller avrundat 17,000 kronor.

Byrån har då kommit till ett belopp av förslagsvis 40,000 kronor.

B. 3. I fråga om publikationstryck har byrån hittills utgivit en upplysningsbroschyr »Meddelanden nr 1». Denna broschyr trycktes i 2,000 exemplar och kostnaderna uppgingo till 660 kronor. Skulle en ytterligare upplaga behöva tryckas i samma antal exemplar, torde kostnaderna härför komma att stanna vid 340 kronor.

Om under ett år komma att utgivas tio publikationer av liknande omfattning som sagda broschyr och i en genomsnittlig upplaga av 4,000 exemplar kunna kostnaderna för publikationstryck förslagsvis uppskattas till 10,000 kronor.

Då byråns personal numera uppgår till omkring 40 personer och torde komma att ytterligare ökas, synes det påkallat, att fastare regler för personalens anställningsförhållanden givas, än vad som nu är fallet. Erinras må, att exempelvis personalens semester- och sjukledighetsförhållanden äro oreglerade.

Det vore uppenbarligen ändamålsenligt, att byrån erhöles bemyndigande att utfärda avlöningsreglemente för befattningshavare i byråns kansli, i likhet med vad som skett beträffande befattningshavare hos statens arbetsmarknadskommission.

En sådan anordning torde förutsätta, att Kungl. Maj:t fastställde en löneplan för byråns befattningshavare, indelad i lönegrupper och löneklasser såsom skett beträffande arbetsmarknadskommissionen.

I detta sammanhang torde jag vidare få anmäla en den 26 februari 1942 till socialdepartementet inkommen framställning, vari *svenska arkitekters riksförbund* och *svenska slöjdföreningen* anhålla om ett statsbidrag å 52,000 kronor för slutförande av en av sökandena påbörjad bostadsutredning.

Till stöd för framställningen anföres väsentligen följande.

Svenska arkitekters riksförbund och svenska slöjdföreningen erhöles 1938 inbjudan att med en svensk avdelning deltaga i bostadsutställningen 39 i Helsingfors. Detta deltagande, som även kom till stånd, fick närmast formen av en framställning av de i sin art förebildliga åtgärder, som i Sverige vid-

tagits för de barnrika familjernas bostadsförsörjning och, genom statens bosättningslån, för främjande av hembildning. Men utställningen ville även belysa de inom de båda organisationernas verksamhetsområden liggande tekniska arbetsinsatser, som enligt deras mening fordrades för att göra de statliga initiativen på dessa områden fullt effektiva. I detta syfte företogos vissa förberedande utredningar. Medel såväl till dessa som till själva utställningen erhöles på enskild väg, genom bidrag främst från Wennergrenska samfundet, kooperativa förbundet och aktiebolaget Stockholms tomt-rättsskassa på tillhoppa cirka 30,000 kronor.

Då efter utställningens slut en del av medlen återstod, beslöts med bidragsgivarnas samtycke, att de påbörjade undersökningarna skulle fortsättas och utvidgas till att omfatta småbostadens planlösnings- och inredningsproblem, främst i städernas hyreshus. De resultat, som redan framkommit ur denna utredning, äro enligt vår mening så värdefulla, att det måste anses som ett allmänt intresse, att utredningen får tillfälle slutföra sitt arbete i enlighet med det uppgjorda och i samma bilaga framlagda programmet.

Vi anse detta önskemål särskilt angeläget med hänsyn till den nuvarande situationen på bostadsmarknaden. Problemet att i nu rådande läge skapa nya bostäder utan väsentlig höjning av hyresnivån kan, som redan av sakkunniga framhållits, icke lösas utan vittgående rationaliseringsåtgärder. Dessa måste, om de skola bli effektiva, beröra icke blott byggnadsteknik och arbetsorganisation utan också och kanske i främsta rummet bostadens planlösning och inredning. Samtidigt har, bland annat i yttranden av socialministern, framhållits det icke minst ur befolkningspolitisk synpunkt viktiga kravet på en ökning av smålägenheternas utrymmesstandard. Om detta krav över huvud skall kunna förverkligas under en period av stigande byggnadskostnader, kan det icke ske utan att genom förbättrade planlösningar bostadens utrymmen bättre utnyttjas än vad som nu är fallet.

Svenska arkitekters riksförbund har vid flera tillfällen framhållit vikten av att en god planlösning och teknisk utformning i övrigt av bostaden ställas som villkor för anslag av allmänna medel till bostadsbyggande och bostadsförbättring, och svenska slöjdföreningen har för sin del påvisat betydelsen av att utdelningen av statens bosättningslån förenas med sakkunnig granskning och rådgivning. Men det är icke tillräckligt att i varje särskilt fall en dylik prövning äger rum, det måste också för densamma skapas allmängiltiga normer rörande bostadens planläggning, utrymmesbehov och inredning.

Då fastställandet av dylika normer utgör huvudmålet för den ovan berörda utredningen, synes det oss just i bostadsfrågans nuvarande läge särskilt angeläget, att dess arbeten så snart som möjligt kunna fullbordas. En förutsättning därför är emellertid att utredningen för dessa arbeten, som hittills till stor del utförts genom frivilliga åtaganden av dess medlemmar, kan anställa tillräcklig arbetskraft. Svenska arkitekters riksförbund och svenska slöjdföreningen, som hittills kunnat fullfölja utredningen utan anlitan av allmänna medel, anhålla därför på ovan anförda grunder att för dess slutförande erhålla ett anslag av statsmedel på 52,000 kronor.

I en vid framställningen fogad bilaga lämnas vidare bland annat följande uppgifter rörande undersökningen.

Som sitt mål har utredningen satt att fastställa *allmänna normer för småbostadens rums- och inredningselement samt dessas sammanställande i olika lägenhets- och hustyper*. Däremot avser den icke att framlägga typlaner, färdiga att omedelbart omsättas i byggnadsproduktionen. Normerna skulle emellertid lägga den fasta teoretiska grundval för denna produktion i fråga om planlösning och inredning av smålägenheter, som nu saknas, bilda en objek-

tiv utgångspunkt för propaganda och andra aktiva insatser i fråga om en bättre bostadsförsörjning och en höjd bostadskultur samt tjäna till ledning för dem som, bland annat vid beviljande av krediter och fördelning av allmänna medel, ha att granska framlagda byggnadsprojekt. I den mån de omsättas i praktiken skulle de innebära en höjd bostadskvalitet och en nationalekonomisk vinst av stora mått.

Utredningen består av tre representanter för vardera av svenska arkitekters riksförbund och svenska slöjdföreningen, varjämte ytterligare ett antal personer anlitats. Utredningsarbetet har utförts dels av utredningens egna medlemmar i form av gemensamma diskussioner och enskilda arbetsåtaganden, dels av under vissa perioder anställda medarbetare. För specialutredningar har utredningen samarbetat med ett antal institutioner, organisationer och enskilda sakkunniga.

Redan på ett tidigt stadium trädde utredningen i samarbete med prisnämnden för Stockholms stads 1940 utlysta tävling om nya hus- och lägenhetstyper i syfte att i möjligaste mån nå en samverkan mellan utredningen och tävlingen. Till grund för den senare lades en av utredningen verkställd preliminär sammanställning av bostadens funktioner och utrymmesbehov. Utredningen är för närvarande sysselsatt med en bearbetning av det i tävlingens första etapp framkomna materialet.

För en undersökning av möbelmarknaden har utredningen trätt i samarbete med Sveriges möbelhandlares centralförbund, som även bidragit till publiceringen av en översikt av undersökningens resultat.

Utredningsarbetet har hittills omfattat följande utförda eller ännu pågående undersökningar:

1. Teoretisk utredning av bostadens funktioner och dess utrymmesbehov.

Studiet av bostadens utrymmesbehov har av principiella skäl utgått icke från nuvarande rumsenheter och deras användning utan från bostadens tekniska och mänskliga funktioner och därav framkallade utrymmesbehov och indelningskrav.

Varje funktion har studerats med hänsyn till sitt behov av fast inredning, möbler, redskap, förvaringsutrymmen, arbetsytor och friytor. För funktioner av mera teknisk karaktär, såsom matlagning, diskning och tvätt, har arbetsprocessen analyserats och funktionsschema uppgjorts. Möbler, redskap och lösa inventarier av olika slag ha förtecknats och måttats. Den normala förvaringsmängden av matvaror, hus- och köksgeråd, linneförråd och gångkläder har undersökts med tillgodogörande och komplettering av tidigare gjorda undersökningar. Familjestorlekens inverkan på olika utrymmesbehov har studerats.

På grundval härav ha normaltyper för förvaringsenheter, köks- och badrumsinredning skisserats samt normer angivits för möbel- och möbelgruppsutrymmen.

Lämpliga och olämpliga funktionskombinationer ha diskuterats som grundval för en rationell rumsindelning.

En preliminär sammanställning av detta utredningsmaterial förelåg redan i juni 1940 och har i utdrag bifogats tävlingsprogrammet för Stockholms stads då utlysta bostadstävling. Det har senare på olika punkter justerats och kompletterats. En översyn och sammanfattning av materialet för de olika funktionsgrupperna är för närvarande i gång, varvid arbetet fördelats mellan utredningens samtliga ledamöter.

2. Specialutredningar och praktiska prov.

För studiet av vissa funktioner, som fordrat speciell sakkunskap, särskilt inom hushållsarbete och barnavård, har utredningen trätt i samarbete

med institutioner, organisationer och enskilda sakkunniga, med vilka den diskuterat vidkommande problem och som för densamma utfört erforderliga specialutredningar och praktiska prov.

Så har t. ex. vid utredningen beträffande matlagning statens institut för folkhälsan lämnat uppgifter angående lämpliga förvaringsförhållanden för matvaror, frekvensen för olika maträtter, tekniska synpunkter på kokning och stekning m. m.

3. Bostadsvaneundersökning.

En i vissa avseenden mycket ingående och särskilt i fråga om de psykologiska faktorerna betydelsefull bostadsvaneundersökning föreligger redan i fil. lic. Brita Åkermans på uppdrag av HSB utförda och 1941 i »Familjen som växte ur sitt hem» publicerade undersökning av 214 stockholmsfamiljer. Den behöver emellertid kompletteras dels med hänsyn till de efter 1935 tillkomna, numera i produktionen dominerande bostadstyper, främst de s. k. smalhusen, vilka icke beröras av denna undersökning, dels i avseende på den i densamma mycket knappt behandlade möbleringsfrågan.

En dylik komplettering skulle främst ta sikte på upprättandet av möbleringsplaner från ett antal lägenheter av de numera främst producerade typerna av såväl hyreshus som egnahem, kompletterade med uppgifter om bostadens användning, möblernas typ och anskaffning m. m.

4. Möbelutredning.

Som en första etapp i en planerad Möbelutredning har i samarbete med Sveriges Möbelhandlares centralförbund en inventering företagits av möbelbeståndet hos ett antal ledande firmor i Stockholm och landsorten. En sammanfattning av dess resultat har publicerats i en 1941 utgiven skrift, »Möbelmarknaden».

För utredningens slutförande i enlighet med de angivna grundlinjerna fordras följande planerade, delvis påbörjade arbeten:

1. *Fortsatt funktionsstudium* på grundval av den redan gjorda teoretiska utredningen och med beaktande av de resultat, som framkommit eller framkomma ur specialutredningar, bostadsvaneundersökning och möbelutredning. Normaltyper för förvaringsenheter, köks- och badrumsinredning m. m. utarbetas på grundval av föreliggande skissmaterial. Kostnaderna härför beräknas till kronor 4,000:—.

2. *Specialutredningar* och praktiska prov i den mån sådana ytterligare fordras för funktions- och planstudiet. Önskvärt är, att de i ritning utarbetade inredningselementen kunna uppbyggas och prövas i modell och att provmöblering av modellägenheter kan äga rum. Kostnaden för dessa utredningar beräknas till kronor 4,000:—.

3. *Bostadsvaneundersökning* enligt angivna riktlinjer. Kostnaderna härför beräknas till kronor 8,000:—.

4. *Litteratur- och planinventering*. Genomgång av litteratur och tidigare gjorda utredningar i de frågor, som beröras av utredningen, har redan på dennas nuvarande stadium i möjligaste mån gjorts, men bör fullföljas i mera systematisk form. För erhållande av jämförelsematerial böra även planer ur den senaste tidens bostadsproduktion samlas och studeras; en början därtill har gjorts i samband med förarbetena till den ovan nämnda bostadsvaneundersökningen. I detta studium inbegripes även den bearbetning av materialet från Stockholms stads bostadstävling, som redan påbörjats. Beräknade kostnader härför utgöra kronor 2,000:—.

5. *Planstudium*. På grundval av samtliga förarbeten uppgöras slutligen plannormer för olika rumsenheter och deras sammanställning i olika lägenhets- och hustyper, varvid anpassningen till skilda familjetyper behov och

de olika hustypernas planlösningsmöjligheter närmare studeras. Kostnaderna för denna undersökning beräknas till kronor 8,000: —.

6. *Möbelutredningen* fullföljes under beaktande av bostadsvaneundersökningens och planutredningens resultat med utarbetande av normer för såväl de enskilda möbeltypernas måttsättning som bohagets sammansättning. Utredningens fullföljande beräknas kosta kronor 5,000: —.

7. *Publicering och propaganda*. Utredningens resultat slutbearbetas och utredigeras för publicering dels i för fackmän avsedda, mera tekniskt betonade publikationer, dels i till den stora allmänheten eller särskilda grupper av densamma riktade populära broschyrer och skrifter. För de senare såväl som för andra former av propaganda, avsedd att sprida och nyttiggöra utredningens resultat, sökes samarbete med för bostads- och bohagsproduktionen verksamma eller intresserade företag, institutioner och organisationer. Publiceringen kan även tänkas ske successivt i mån som därför lämpliga delar av utredningen föreligga färdiga. För dessa arbeten beräknas kostnaderna uppgå till kronor 17,000: —.

8. *Oförutsett och diverse*. Kostnaderna beräknas till kronor 4,000: —

I ett över framställningen avgivet utlåtande har *statens byggnadslånebyrå* anfört väsentligen följande.

Ur de synpunkter, byggnadslånebyrån har att beakta, är det ett väsentligt intresse, att utredningsverksamhet av den art, varom det i förevarande framställning handlar, kommer till stånd och blir utförd av kompetenta krafter. I samma mån som staten investerar växande belopp i bostadsbyggnadsverksamheten, växer även det direkta statsintresset av att de med hjälp av statsmedel byggda bostadshusen bli fullvärdiga ur social, teknisk och ekonomisk synpunkt. För byggnadslånebyrån är det därför en uppgift av största räckvidd att kunna genom råd och anvisningar inverka på byggnadsföretagens planering och utförande. Detta kan ske genom lämplig utformning av de villkor, som knyts till de statliga lånen, och genom omfattande upplysningsverksamhet. Den granskning av planlösningar och konstruktioner, som redan utföres inom byrån vid behandlingen av låneansökningar, bör konsekvent utbyggas med en på solida utredningar grundad upplysningsverksamhet. Icke minst ur synpunkten av en planmässig uppläggning av bostadspolitiken på längre sikt är detta av grundläggande betydelse.

Vid studiet av våra bostadshus ur synpunkten av mest ekonomiska och materialbesparande utförande kommer det säkerligen att visa sig att åtskilliga frågor ännu vänta på sin lösning. Beträffande sådana frågor måste ett intimt samarbete etableras med de institutioner, som närmast ansvara för den byggnadstekniska forskningen, särskilt då den föreslagna kommittén för byggnadsteknisk forskning, om denna kommer till stånd. Det torde emellertid för byggnadslånebyrån vara väsentligt att få även andra än de rent byggnadstekniska frågorna utredda. Frågor av närmast bostadsteknisk natur äro i detta sammanhang lika viktiga. Då dessa frågor för närvarande hålla på att utredas av den av Svenska slöjdföreningen och Svenska arkitekters riksförbund tillsatta bostadsutredningen, vore det för byggnadslånebyrån synnerligen värdefullt om resultatet av denna utredning snarast kunde föreligga. Ur byggnadslånebyråns synpunkt skulle det därför vara värdefullt om ett anslag för utredningens fullföljande, varom de nämnda föreningarna hemställt hos Kungl. Maj:t, i en eller annan form kunde ställas till förfogande.

Beträffande den uppgjorda kostnadsplanen får byrån anföra följande:

Frågan om det för publicering och propaganda beräknade beloppet torde ej för närvarande behöva upptagas till prövning, då det torde böra tillkom-

ma byrån att efter utredningens färdigställande överväga formerna för publicering och propaganda. Fullföljandet av möbelutredningen finner byrån väl vara av intresse men anser att kostnaderna för densamma ej kunna hänföras till byråns verksamhetsområde. Det för oförutsett och diverse beräknade beloppet finner byrån anmärkningsvärt högt. Övriga belopp ha ej givit byrån anledning till erinran.

Därest Kungl. Maj:t skulle finna lämpligt att anse byrån som tillsynsmyndighet för den rådgivande och upplysande verksamheten på ifrågakvarande område torde de medel, som Kungl. Maj:t kan komma att bevilja med anledning av förevarande ansökning, kunna tillföras byråns anslag till expenser för att av byrån i mån av behov utbetalas till sökandena.

Med anledning av vad sålunda anförts tillstyrker byrån att ett belopp av högst tjugusextusen kronor må utgå till sökandena.

Departementschefen.

Med stöd av riksdagens i skrivelse nr 448/1941 lämnade bemyndigande har Kungl. Maj:t vid skilda tillfällen under innevarande budgetår inrättat nya befattningar inom statens byggnadslånebyrå samt givit byrån bemyndigande att anställa nya befattningshavare m. m. Det för budgetåret 1941/42 anvisade anslaget för byråns verksamhet kommer därför — såsom förutsågs redan i propositionen nr 251 till föregående års riksdag — att överskridas med betydande belopp. Den omständigheten att byrån uppskattar kostnaderna för sin verksamhet under nästa budgetår till ett belopp, som flerdubbelt överstiger tidigare anvisade anslag är med hänsyn härtill icke anmärkningsvärt; jag vill i detta sammanhang påpeka, att byggnadslånebyrån har att handlägga låne- och bidragsverksamhet, för vilken den totala medelsanvisningen under innevarande budgetår uppgår till över 93 miljoner kronor.

De av byrån nu framlagda kostnadsberäkningarna synas mig i stort sett kunna godtagas. Mot den betydande avrundningen uppåt av posten till ersättningar till kanslipersonal torde visserligen invändningar kunna riktas; den mycket betydande ökning i byråns arbetsbörda, vilken sannolikt inträder, därest de av Kungl. Maj:t genom prop. nr 221/1942 framlagda förslagen antagas, motiverar dock enligt mitt förmenande byråns beräkningar. — I fråga om övriga i statförslaget förekommande poster har jag ingen erinran att göra. Med hänsyn till att kostnaderna för byråns verksamhet numera kunna antagas bli så betydande anser jag det lämpligt, att från och med nästa budgetår tvenne anslag uppföras för byråns verksamhet, det ena avsett för avlöningar och det andra för omkostnader. Anslagen böra givetvis få förslagsanslags karaktär.

Byggnadslånebyråns beslutanderätt utövas enligt instruktionen av dess ordförande och ledamöter vid sammanträde. För beslutförhet kräves i ärendet av större vikt samtliga sju ledamöters närvaro (eller vid förfall för en ledamot sex ledamöters enhälliga beslut). Övriga ärenden kunna avgöras i närvaro av ordföranden jämte en föredragande ledamot och en annan ledamot. Den nu beskrivna anordningen är otillfredsställande. Med hänsyn till

det mycket stora antal ärenden, som måste avgöras av byggnadslånebyrån, samt det förhållandet att blott tre av byråns ledamöter ha sin verksamhet stadigvarande förlagd till byrån, nämligen kanslichefen och de båda föredragande ledamöterna, anser jag det lämpligt att nämnda tre ledamöter skola kunna självständigt upptaga och avgöra alla vanligen förekommande ärenden. Däremot böra ärenden av principiell betydelse liksom andra ärenden av särskilt stor vikt icke få avgöras annat än på sammanträde, till vilket alla ledamöter kallats.

Då det för närvarande ter sig mycket svårt att avgöra eller ens förutse alla de frågor rörande byråns organisation och verksamhet, vilka kunna uppkomma, torde Kungl. Maj:t, därest riksdagen ej har något att däremot erinra, få jämväl under nästa budgetår fatta de beslut rörande byrån, som befinnas erforderliga för att den på ett snabbt och effektivt sätt skall kunna fullgöra sina ytterligare ökade arbetsuppgifter.

Den av svenska arkitekters riksförbund och svenska slöjdföreningen påbörjade bostadsutredningen synes mig kunna bli till stort gagn för bostadsbyggnadsverksamheten. I likhet med byggnadslånebyrån anser jag därför förbundets och föreningens hemställan om statsbidrag böra i viss mån bifallas. Under förutsättning att riksdagen ej har någon erinran att göra torde alltså statsmedel intill ett belopp av högst 26,000 kronor få utgå för utredningens slutförande. Då det bland byggnadslånebyråns arbetsuppgifter bör ingå att vara tillsynsmyndighet för den rådgivande och upplysande verksamheten på ifrågavarande område, torde nyssberörda belopp böra tillföras byråns omkostnadsanslag för att av byrån i mån av behov utbetalas till sökandena. — I den mån utredningen kommer att beröra ämnen, som äro av intresse ur folkhälsosynpunkt, bör samarbete äga rum med statens institut för folkhälsan.

I enlighet med vad sålunda anförts uppskattar jag medelsbehovet för avlöningar och omkostnader till statens byggnadslånebyrå under budgetåret 1942/43 till förslagsvis 391,800 respektive (65,000 + 26,000) 91,000 kronor.

Då det med hänsyn till bostadsförsörjningens allmänna läge samt ovissheten rörande åtskilliga på detta inverkanse faktorer kan visa sig erforderligt att specialutredningar skyndsamt kunna verkställas, torde, i händelse riksdagen ej har något att däremot erinra, byggnadslånebyråns omkostnadsanslag böra efter Kungl. Maj:ts beprövande få tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för dylika utredningar.

Hemställan.

Under åberopande av vad jag sålunda i skilda hänseenden anført hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna av mig förordade ändrade grunder för låneverksamheten för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer;

dels godkänna av mig förordade ändrade grunder för bidrag till inrättande av pensionärshem;

dels medgiva, att räntefoten för bostadsanskaffningslån, nybyggnadslån, förbättringslån och lantarbetarbostadslån, vilka må komma att beviljas under budgetåret 1942/43, bestämmas till 3.25 procent;

dels ock för budgetåret 1942/43 anvisa

- a) under femte huvudtiteln
- 1) till *Statens byggnadslånebyrå: Avlöningar* ett *förslagsanslag* av kronor 391,800;
 - 2) till *Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader* ett *förslagsanslag* av kronor 91,000;
 - 3) till *Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer* ett *förslagsanslag* av kronor 4,500,000;
 - 4) till *Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden* ett *reservationsanslag* av .. kronor 5,000,000;
 - 5) till *Bidrag till inrättande av pensionärshem* ett *reservationsanslag* av kronor 3,000,000;
- b) under *Kapitalinvesteringar, Statens utlåningsfonder till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer* ett *reservationsanslag* av kronor 17,500,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Jan-Erik Stenius.

Utredning rörande kostnaderna för pensionärshem.

Till grund för undersökningen rörande pensionärshemmens årliga kostnader har legat det material, som riksdagens revisorer införskaffade från ett 20-tal kommuner i oktober 1941. För att erhålla ett mera fullständigt material infortrade socialdepartementet motsvarande uppgifter från ytterligare 12 kommuner i slutet av januari 1942. Sedan några kommuner uteslutits på grund av alltför bristfälligt material samt 2 kommuner icke inkommit med de begärda uppgifterna, består undersökningen av uppgifter från sammanlagt 28 kommuner, varav 19 städer och 9 landskommuner. De kommuner, som icke ingå i undersökningen äro Västerås, Västervik, Östra Vingåker, Stehag och Örtomta. Det torde observeras, att i några fall uppgifterna icke omfatta samtliga pensionärshemslägenheter. I Malmö äro sålunda kostnaderna angivna för 40 lägenheter av 155, i Hälsingborg för 34 av 70 samt i Mariestad för 8 av 16 lägenheter.

I frågeformuläret begärdes uppgifter för kommunens årliga kostnader för samtliga lägenheter, specificerade på följande poster:

- a) bränsle, vatten, ljus, brandförsäkring, renhållning och dylikt,
- b) underhåll,
- c) löner,
- d) räntor,
- e) avskrivning,
- f) övriga kostnader.

För pensionärshem, som voro under uppförande eller vid vilka verksamheten ej pågått ett helt år, skulle beräknade kostnadsbelopp angivas.

För att erhålla ett jämförelsematerial begärdes dessutom uppgifter om storleken av det fattigvårdsunderstöd eller kommunala pensionstillskott, som i respektive kommuner utbetalades vid full försörjning från fattigvården till ensamma personer och äkta makar.

De av kommunerna uppgivna årliga kostnaderna torde i regel avse kalenderåret 1942.

I de från kommunerna inkomna uppgifterna har kostnad för avskrivning angivits efter varierande procentsatser och i vissa fall ha några avskrivningskostnader ej alls upptagits. För att erhålla jämförbara tal har i undersökningen helt bortsetts från denna kostnad.

Undersökningsresultaten, som för justering underställts respektive kommuner, redovisas i tabell 1—6.

Anmärkningar till tabell 1.

Kol. 12. Räntekostnader ha ej upptagits i vissa kommuner beroende på att byggnadskostnaderna helt finansierats genom fondmedel och dylikt. I vissa kommuner äro räntekostnaderna speciellt låga (t. ex. i Norrköping), därigenom att byggnadskostnaderna delvis finansieras genom fondmedel och dylikt.

Kol. 13. Övriga kostnader omfatta bland annat skatter, tomtavgifter, telefon, förvaltningsutgifter m. m.

Kol. 17. Vid beräkningen av nettokostnad per lägenhet har hänsyn icke tagits till lägenheternas olika storlek.

Kol. 19. I de fall, där årliga kostnaderna ej omfatta samtliga pensionärs-hemslägenheter (Malmö, Hälsingborg och Mariestad), har den årliga kostnaden per lägenhet ansetts vara densamma för redovisade och icke redovisade lägenheter. Årliga nettokostnaden per skattekrona är sålunda angiven för samtliga lägenheter.

Tabell 1. Pensionärshemmens årliga kostnader.

K o m m u n	Pensionsgrupp	Folk-mängd 1/1 1941	Antal skatte-kronor 1941	Antal lägenheter				Årliga kostnader ¹						Hyresinkom- ster enligt förklaring	Nettokostnad	Nettokostnad per pensionär	Nettokostnad per lägenhet	Nettokostnad per skattekrona	Nettokostnad per skattekrona		
				för 1 per- son	för 2-3 per- soner	S:a	Antal pen- sio- närer	Bränsle, ljus, vatten m. m.	Un- der- håll	Löner	Rän- tor	Öv- riga kost- nader	Summa								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
1	Stockholm	3	590,543	14,880,992	128	128	256	384	53,060	15,000	13,000	76,500	17,140	174,700	76,800	97,900	382	255	0.01	1	
2	Göteborg	3	281,302	5,393,103	657	220	877	1,097	234,430	12,000	12,711	243,550	34,895	537,586	236,880	300,706	343	274	0.06	2	
3	Malmö	3	155,465	2,667,452	—	40	40	80	6,900	5,160	2,500	10,064	1,110	25,734	10,800	14,934	373	187	0.02	3	
4	Norrköping	2	70,835	963,991	22	46	68	114	7,342	1,980	2,165	5,390	2,900	19,777	16,380	3,397	50	30	0.004	4	
5	Hälsingborg	2	62,310	990,903	23	11	34	45	4,868	1,500	—	5,746	600	12,714	7,110	5,604	165	125	0.02	5	
6	Örebro	2	48,910	737,925	30	2	32	34	6,285	1,000	1,200	6,450	—	14,935	5,940	8,995	281	265	0.01	6	
7	Eskilstuna	2	40,703	618,812	28	7	35	42	5,500	500	1,400	9,840	450	17,690	6,930	10,760	307	256	0.02	7	
8	Linköping	2	38,507	507,335	19	20	39	59	7,000	2,000	1,000	10,200	3,200	28,400	8,820	14,580	374	247	0.03	8	
9	Lund	2	27,530	399,912	33	27	60	87	7,760	500	2,600	19,500	2,750	33,110	13,230	19,880	331	229	0.05	9	
10	Landskrona	2	20,292	268,681	29	29	58	87	8,340	430	3,200	13,860	4,280	30,060	13,050	17,010	293	196	0.06	10	
11	Trollhättan	2	17,551	252,605	16	16	32	48	4,350	1,200	810	8,156	—	14,516	7,200	7,316	229	152	0.03	11	
12	Östersund	3	16,616	227,511	8	8	16	24	3,865	1,200	600	5,686	—	11,351	4,800	6,551	409	273	0.03	12	
13	Trelleborg	2	14,622	203,745	6	12	18	27	4,300	500	315	4,788	—	9,903	4,590	5,313	295	197	0.05	13	
14	Skövde	2	12,513	154,360	16	12	28	40	3,695	1,150	850	4,300	1,450	11,445	6,120	5,325	190	133	0.03	14	
15	Lidköping	2	11,681	170,580	11	12	23	35	4,960	500	—	3,385	422	9,267	5,220	4,047	176	116	0.02	15	
16	Ystad	2	11,154	135,926	20	6	26	32	3,140	2,600	900	9,840	2,050	18,530	5,220	13,310	512	416	0.10	16	
17	Falköping	2	9,072	110,066	8	8	16	24	2,006	680	300	2,000	414	5,400	3,600	1,800	113	75	0.02	17	
18	Mariestad	2	6,509	76,688	—	8	8	16	1,710	300	330	2,015	—	4,355	2,160	2,195	274	137	0.06	18	
19	Enköping	2	6,372	82,158	8	6	14	20	2,305	470	—	860	—	3,635	3,060	575	41	29	0.01	19	
20	Gällivare	3	20,824	285,079	—	24	24	48	6,000	1,800	600	5,087	400	13,887	8,640	5,247	219	109	0.02	20	
21	Grangärde	1	10,861	235,558	—	48	48	96	11,570	600	1,230	—	—	13,400	8,640	4,760	99	50	0.02	21	
22	Västansfors	1	9,000	107,392	30	—	30	30	4,026	—	—	—	—	4,026	3,600	426	14	14	0.04	22	
23	Ljusnarsberg	1	7,495	59,189	—	6	6	12	1,425	75	—	1,250	—	2,750	1,080	1,670	278	139	0.03	23	
24	Sura	1	5,164	57,040	—	16	16	32	4,500	1,000	180	—	—	5,680	2,880	2,800	175	88	0.05	24	
25	Borlänge köping	2	2,890	48,652	—	8	8	16	2,130	300	480	1,185	150	4,245	2,160	2,085	261	130	0.04	25	
26	Smedjebackens k.g.	1	2,670	27,702	5	3	8	11	1,185	868	—	1,258	90	3,401	1,140	2,261	283	206	0.08	26	
27	Rämen	1	2,634	16,067	8	—	8	8	900	—	120	180	—	1,200	960	240	30	30	0.02	27	
28	Åsele	1	1,846	34,111	—	8	8	16	2,000	100	—	—	—	2,100	1,440	660	83	41	0.02	28	
29	Samtliga kommuner		1,506,501	29,713,535	1,105	731	1,836	2,564	405,552	53,413	46,491	450,230	73,111	1,028,797	468,450	560,347	305	218	0.02	29	
	Summa resp. medel- tal för kommuner tillhörande:																				
30	pensionsgrupp 1..		39,670	537,059	43	81	124	205	25,606	2,643	1,530	2,688	90	32,557	19,740	12,817	103	63	0.02	30	
31	, 2..		557,546	8,389,791	269	270	539	806	82,591	20,770	18,050	116,719	20,586	258,716	121,590	137,126	254	170	0.02	31	
32	, 3..		909,285	20,786,771	793	380	1,173	1,553	297,355	30,000	26,911	330,823	52,435	737,524	327,120	410,404	350	264	0.02	32	

¹ Kostnad för avskrivning ej medräknad.

Tabell 2. Pensionärshemmens årliga bruttokostnader per lägenhet fördelade på olika kostnadsgrupper.

K o m m u n	Pen- sions- grupp	Bruttokostnader kronor per lägenhet					
		Bränsle, ljus, vatten m. m.	Under- håll	Löner	Räntor	Övriga kostnader	Summa
Stockholm	3	207	59	51	299	67	683
Göteborg	3	267	14	14	278	40	613
Malmö	2	173	129	62	252	27	643
Norrköping	2	108	29	32	79	43	291
Hälsingborg	2	143	44	—	169	18	374
Örebro	2	196	31	38	202	—	467
Eskilstuna	2	157	14	40	281	13	505
Linköping	2	180	51	26	262	81	600
Lund	2	130	8	43	325	46	552
Landskrona	2	144	7	55	239	73	518
Trollhättan	2	136	38	25	255	—	454
Östersund	3	242	75	37	355	—	709
Trelleborg	2	239	28	17	266	—	550
Skövde	2	132	41	30	154	52	409
Lidköping	2	216	22	—	147	18	403
Ystad	2	121	100	35	378	79	713
Falköping	2	125	43	19	125	26	338
Mariestad	2	214	37	41	252	—	544
Enköping	2	165	34	—	—	61	260
Gällivare	3	250	75	25	212	17	579
Grangärde	1	241	12	26	—	—	279
Västansfors	1	134	—	—	—	—	134
Ljusnarsberg	1	238	12	—	208	—	458
Sura	1	281	63	11	—	—	355
Borlänge köping	2	266	38	60	148	19	531
Smedjebackens köping	1	148	109	—	157	11	425
Rämen	1	113	—	15	22	—	150
Åsele	1	250	13	—	—	—	263
Samtliga kommuner	—	220	29	26	244	40	559
Medeltal för kommuner till- hörande:							
pensionsgrupp 1		207	21	12	22	1	263
, 2		153	39	33	216	38	479
, 3		254	26	23	280	44	627

Tabell 8. Pensionärshemmens årliga bruttokostnader per pensionär fördelade på olika kostnadsgrupper.

K o m m u n	Pen- sions- grupp	Bruttokostnader kronor per pensionär					Summa
		Bränsle, ljus, vatten m. m.	Under- håll	Löner	Räntor	Övriga kostna- der	
Stockholm	3	138	39	33	199	44	453
Göteborg.....	3	214	11	11	222	32	490
Malmö.....	2	86	65	31	126	14	322
Norrköping	2	65	17	19	47	25	173
Hälsingborg.....	2	108	33	—	128	13	282
Örebro	2	185	29	35	190	—	439
Eskilstuna	2	131	12	33	234	11	421
Linköping	2	119	34	17	173	54	397
Lund	2	89	6	30	224	32	381
Landskrona.....	2	96	5	37	159	49	346
Trollhättan	2	90	25	17	170	—	302
Östersund	3	161	50	25	237	—	473
Trelleborg	2	160	19	12	177	—	367
Skövde	2	92	29	21	108	36	286
Lidköping	2	142	14	—	97	12	265
Ystad	2	98	81	28	308	64	579
Falköping	2	84	28	13	83	17	225
Mariestad	2	107	19	20	126	—	272
Enköping.....	2	115	24	—	—	43	182
Gällivare	3	125	38	12	106	8	289
Grangärde	1	121	6	13	—	—	140
Västanfors	1	134	—	—	—	—	134
Ljusnarsberg	1	119	6	—	104	—	229
Sura.....	1	141	31	6	—	—	178
Borlänge köping	2	133	19	30	74	9	265
Smedjebackens köping.....	1	108	79	—	114	8	309
Rämen	1	112	—	15	23	—	150
Åsele	1	125	6	—	—	—	131
Samtliga kommuner		158	21	18	174	28	399
Medeltal för kommuner tillhö- rande:							
pensionsgrupp 1.....		125	13	8	13	—	159
, 2.....		102	26	22	144	26	320
, 3.....		191	19	17	213	34	474

Tabell 4. Jämförelse mellan årskostnaderna för full försörjning från fattigvården med avdrag för tilläggspension och kommunens årliga nettokostnader per lägenhet respektive pensionär i pensionärshem.

K o m m u n	Pen- sions- grupp	Full försörjning från fattigvården		Tilläggs- pension (inklu- sive avgifts- pension)	Fattigvård med avdrag för tilläggspension		Årlig nettokostnad i pensionärshem	
		ensam person	äka makar		ensam person	äka makar	per lägenhet	per pensionär
Stockholm	3	1,320	2,100	650	670	800	382	255
Göteborg	3	1,285	1,730	650	635	430	343	274
Malmö	2	1,050	1,590	525	525	540	373	187
Norrköping	2	1,085	1,607	525	560	557	50	30
Hälsingborg	2	1,150	1,630	525	625	580	165	125
Örebro	2	985	1,465	525	460	415	281	265
Eskilstuna	2	840	1,200	525	315	150	307	256
Linköping	2	960	1,500	525	435	450	374	247
Lund	2	885	1,410	525	360	360	331	229
Landskrona	2	900	1,500	525	375	450	293	196
Trollhättan	2	780	1,080	525	255	30	229	152
Östersund	3	900	1,560	650	250	260	409	273
Trelleborg	2	840	1,200	525	315	150	295	197
Skövde	2	900	1,380	525	375	330	190	133
Lidköping	2	.	.	525	.	.	176	116
Ystad	2	780	1,440	525	255	390	512	416
Falköping	2	960	1,440	525	435	390	113	75
Mariestad	2	.	.	525	.	.	274	137
Enköping	2	840	1,440	525	315	390	41	29
Gällivare	3	1,030	1,650	650	380	350	219	109
Grangärde	1	735	1,105	400	335	305	99	50
Västanfors	1	875	.	400	475	.	14	14
Ljusnarsberg	1	735	1,235	400	335	435	278	139
Sura	1	735	1,155	400	335	355	175	88
Borlänge köping	2	760	1,520	525	235	470	261	130
Smedjebackens »	1	820	1,340	400	420	540	283	206
Rämen	1	590	900	400	190	100	30	30
Åsele	1	900	1,440	400	500	640	83	41

Anmärkingar till tabell 4.

I några fall ha uppgifter om kostnaderna för full försörjning från fattigvården icke kunnat erhållas. Beloppen äro angivna utan avdrag för folkpension (avgiftspension och tilläggspension). Om fri bostad, bränsle eller andra naturaförmåner utgå, ingår det beräknade värdet av dessa förmåner. Vissa förmåner, som utgå vid särskilda omständigheter, såsom fri medicin, läkare och sjukvård samt klädesbidrag etc., ingå däremot ej.

Uppgifterna om folkpensionsbeloppen (tilläggspension inklusive avgiftspension), som inkluderar 25 procents dyrtidstillägg, ha erhållits från pensionsstyrelsen.

Tabell 5. Jämförelse mellan pensionärernas hyreskostnader samt kommunens årliga nettokostnader per pensionär i pensionärshem (A) och folkpensionärernas årliga utgifter för bostad, bränsle och lyse enligt socialstyrelsens undersökning 1941 (B).¹

Pensionsgrupp	A			B	
	Hyra per år för pensionärs bostad ²		Kommunens årliga nettokostnader per pensionär	Tilläggs pensionärers årliga utgifter för bostad, bränsle och lyse	
	lägenhet för 1 person	lägenhet för 2 personer		ensamma pensionärer	äktta makar
1.....	120	180	63	263	406
2.....	180	270	170	435	606
3.....	240	360	264	499	627

¹ Soc. Medd. 1942, nr 1, sid. 8. — ² Inkl. vatten och värme.

Tabell 6. Jämförelse mellan kommunens årliga nettokostnader per pensionär i pensionärshem (A) och hyreskostnad per år för i öppna marknaden förhyrd bostad av tilläggs pensionär med fattigvård eller pensionstillskott enligt socialvårdskommitténs undersökning 1939 (B).¹

Kommun respektive kommutyp	A		B		
	Antal pensionärer	Kommunens årliga nettokostnader per pensionär	Hyra kronor per år 1938 ²		
			ej gifta män	ej gifta kvinnor	äktta makar
Stockholm	384	255	.	.	.
Göteborg	1,097	274	300	360	444
Malmö	80	187	300	348	420
Övriga städer:					
Grupp I.....	266	252	252	276	360
» II.....	157	181	216	228	264
» III.....	278	127	228	252	324
» IV.....	48	152	252	276	360
Landskommuner:					
A-kommuner.....	41	41	96	120	132
B- »	—	—	108	120	156
C- »	164	73	144	132	204
D- »	89	85	192	204	276

¹ S. O. U. 1941: 29, sid. 44. — ² Bränsle och lyse ingå ej.

Tabell 7. Vissa uppgifter angående kostnaderna för uppförande av pensionärshem.

Grupp I: städer med mera än 50,000 invånare.

Ort	Beräknad kostnad tid för beräkningen	Antal lägenheter och pensionärer (p)	Total lägenhetsyta i kvm	Byggnaden uppförd av	Kostnad per kvm lägenhetsyta	Kostnad per pensionär	Anm.
1	2	3	4	5	6	7	8
Stockholm ..	915,000 (maj 1940)	58 st. 2 p 58 » 1 p	2,494	sten	367	5,260	
» ..	1,095,000 (maj 1940)	70 » 2 p 70 » 1 p	3,010	»	364	5,215	
Göteborg....	300,000	3 » 2 p 43 » 1 p	1,017	»	295	6,122	Byggnaden färdig i mars 1940
»	270,000	2 » 2 p 41 » 1 p	944	sten o. plank	286	6,000	S. k. landshövdingehus, färdigt i mars 1940
»	250,000	48 » 1 p	930	»	269	5,208	»
»	350,000	23 » 2 p 35 » 1 p	1,360	»	257	4,321	S. k. landshövdingehus, färdigt i aug. 1940
»	893,000 (juli 1940)	8 » 2 p 110 » 1 p	2,455	sten	364	7,087	
»	793,000 (juli 1940)	17 » 2 p 101 » 1 p	2,650	sten o. plank	299	5,875	S. k. landshövdingehus
»	419,500 (juli 1941)	44 » 1 p	1,145	sten	366	9,534	Ägare: Julius Lindströms stiftelse
Malmö.....	353,000 (okt. 1939)	38 » 2 p	1,019	»	346	4,644	
»	353,000 (mars 1941)	40 » 2 p	1,000	sten o. plank	353	4,410	
»	333,000 (aug. 1941)	38 » 2 p	1,000	»	333	4,380	
»	365,000 (aug. 1941)	38 » 2 p	1,040	»	351	4,800	
Norrköping	1)446,084	46 » 2 p 22 » 1 p	1,432	gasbetong	310	2,894	1) Faktisk byggnadskostnad
Hälsingborg	240,000 (febr. 1941)	11 » 2 p 23 » 1 p	851	»	282	5,333	
»	250,000 (sept. 1941)	13 » 2 p 23 » 1 p	851	»	294	5,102	
	7,625,584	Genomsnitt för kol. 6 och kol. 7			329	5,340	

Kol. 2. 618 st. 1 p } tillhopa 1,023 lägenheter för sammanlagt 1,428 pensionärer.
 405 » 2 p }

Grupp II: städer med 10,000—50,000 invånare.

Ort	Beräknad kostnad (tid för beräkningen)	Antal lägenheter och pensionärer (p)	Total lägenhetsyta i kvm	Byggnaden uppförd av	Kostnad per kvm lägenhetsyta	Kostnad per pensionär	Anm.
1	2	3	4	5	6	7	8
Örebro	220,000 (april 1941)	1 st. 2 p 30 » 1 p	222.8	sten	361	6,875	
Eskilstuna ..	294,000 (febr. 1941)	35 » 1 à 2 p 42 p	840	»	350	7,000	
Västerås	233,739 (april 1941)	16 st. 2 p 16 » 2 p	872	plank	268	3,870	
»	215,000 (okt. 1941)	11 » 2 p 11 » 1 p	660	sten	326	6,515	
Linköping ..	281,780 (maj 1940)	20 » 2 p 19 » 1 p	995	»	287	4,840	
Lund	¹⁾ 290,778	15 » 2 p 31 » 1 p	1,077	»	270	4,770	¹⁾ Faktisk kostnad
»	115,300 (mars 1941)	14 » 1 à 2 p	268	»	430	5,750	
Landskrona	438,600 (april 1941)	29 » 2 à 3 p 29 » 1 p	1,508	»	291	4,400	
Trollhättan	²⁾ 60,925	4 » 2 p 4 » 1 p	184	brädfodrad plank	332	5,080	²⁾ Faktisk kostnad
»	61,000 (maj 1940)	4 » 2 p 4 » 1 p	184	»	332	5,080	
»	120,000 (maj 1941)	8 » 2 p 8 » 1 p	413.6	reveterad plank	290	5,000	
Östersund ..	224,800 (okt. 1941)	8 » 2 p 8 » 1 p	³⁾ 671	gasbetong	335	9,370	³⁾ Därav 220 kvm till diverse utrymmen
Trelleborg	154,300 (april 1941)	9 » 1 p 9 » 2 p	558	sten	276	3,670	
Luleå	238,000 (juli 1941)	9 » 2 p 15 » 1 p	546	»	436	7,210	
Skövde	135,300 (juni 1941)	4 » 2 p 12 » 1 p	370	gasbetong	366	6,765	Ägare: v. Haugwitzska stiftelsen
»	110,500 (juni 1941)	8 » 2 p 4 » 1 p	303	sten	365	5,525	
Lidköping ..	⁴⁾ 151,276	12 » 2 p 11 » 1 p	554	»	273	4,320	⁴⁾ Faktisk kostnad
Ystad	292,000 (dec. 1941)	6 » 2 p 20 » 1 p	786	»	371	9,125	
	3,641,298	Genomsnitt för kol. 6 och kol. 7			331	5,892	

Kol. 2: 231 st. 1 p
 49 » 1 à 2 p
 135 » 2 p
 29 » 2 à 3 p } tillhoppa 444 lägenheter för sammanlagt 618 pensionärer.

Grupp III: städer med mindre än 10,000 invånare samt landskommuner.

Ort	Beräknad kostnad (tid för beräkningen)	Antal lägenheter och pensionärer (p)	Total lägenhetsyta i kvm	Byggnaden uppförd av	Kostnad per kvm lägenhetsyta	Kostnad per pensionär	Anm.
1	2	3	4	5	6	7	8
Ljusnarsberg	¹⁾ 51,647	6 st. 2 å 3 p	173	brädfodrad timmer	299	3,400	¹⁾ Faktisk kostnad
Smedjebacken ..	²⁾ 45,642	3 st. 2 p 5 » 1 p	180	brädfodrad plank	254	4,150	²⁾ Faktisk kostnad
Stehag.....	71,450 (jan. 1940)	4 » 2 p 6 » 1 p	220	sten	325	5,100	
Grangärde ..	6 × 61,000 (febr. 1940)	6 × 8 st. 2 å 3 p	6 × 224	fyllnadsväggar	272	3,050	6 byggnader
Sura	113,400	16 st. 2 p	390	sten	291	3,540	Byggnaden färdig i nov. 1938
Åsele	75,200 (mars 1941)	8 » 2 å 3 p	241.6	brädfodrad plank	311	3,760	
Falköping ..	2 × 68,000 (april 1941)	2 × 4 st. 2 p 2 × 4 » 1 p	2 × 223	gasbetong	305	5,670	2 byggnader
Enköping ..	66,000 (aug. 1941)	6 st. 2 p	180	reveterad plank	367	5,500	
»	79,000 (aug. 1941)	8 » 1 p	196	»	403	9,875	
Jukkasjärvi	215,000 (juli 1941)	4 » 4 p 18 » 2 p	564	»	381	4,130	
Mariestad ..	61,000 (aug. 1941)	8 » 2 p	240	sten	302	5,070	
»	70,000 (okt. 1941)	4 » 2 å 3 p 4 » 2 p	232	»	302	3,890	Ägare: stiftelsen Grevilli minne
Gällivare ..	2 × 121,500 (aug. 1941)	2 × 12 st. 2 p	2 × 402	brädfodrad plank	302	5,060	2 byggnader
Borlänge....	78,265 (aug. 1941)	8 st. 3 p	275	reveterad plank	284	3,261	
Västanfors..	148,000 (sept. 1941)	30 » 1 p	528	brädfodrad plank	280	4,930	
Rämen	40,040 (nov. 1941)	8 » 1 å 2 p	160	trä	250	3,340	
	1,859,644	Genomsnitt för kol. 6 och kol. 7			301	4,078	

Kol. 2: 57 st. 1 p
8 » 1 å 2 p
91 » 2 p
66 » 2 å 3 p
8 » 3 p
4 » 4 p

tillhoppa 234 lägenheter för sammanlagt 456 pensionärer.

Med stöd av uppgifter, som inforrats från kommunerna under april 1942, har vidare inom socialdepartementet verkställt en undersökning i syfte att vinna en jämförelse mellan, å ena sidan, en kommuns bruttokostnader för varje pensionär, som beretts bostad inom pensionärshem (A) och, å andra sidan, det maximala respektive genomsnittliga belopp, som kommunen utger såsom hyresbidrag åt sådan pensionär, vilken förhyr bostad på fria marknaden (B). Resultatet framgår av följande tabell.

Tabell 8.

O r t	A	B	
		maximalt årligt hyresbidrag	genomsnittligt årligt hyresbidrag
Stockholm	453	574	467
Göteborg.....	490	583	309
Norrköping.....	173	300	218
Hälsingborg	282	527	387
Örebro.....	439	437	242
Linköping	397	343	217
Landskrona	346	335	214
Trollhättan	302	357	318
Trelleborg	367	384	216
Skövde	286	370	215
Lidköping	265	343	199
Falköping	225	555	272
Grangärde	140	199	96
Västanfors	134	72	.
Ljusnarsberg	229	283	117
Smedjebacken	309	233	188

Anmärkning: De i kol. A angivna beloppen inrymma icke avskrivningskostnader; vidare är att märka, att räntekostnaderna i åtskilliga fall äro låga eller helt saknas, beroende på att fondmedel stått till förfogande.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	2
Nuvarande bestämmelser	2
Nu föreliggande framställningar och förslag	5
Departementschefen	20
Bostadsförbättringsverksamhet på landsbygden	24
Nuvarande bestämmelser	24
Översikt av utvecklingen sedan år 1933	26
Nu föreliggande framställningar och förslag	30
Departementschefen	40
Bidrag till inrättande av pensionärshem	44
Departementschefen	46
Statens byggnadslånebyrå	48
Departementschefen	57
Hemställan	58
 Bilaga A. Utredning rörande kostnaderna för pensionärshem	 60